PETRU ZUGUN ANA-MARIA MINUȚ

Formarea cuvintelor

teorie şi practică

Editura SEDCOM LIBRIS

Petru ZUGUN   Ana-Maria MINUȚ

Formarea cuvintelor. Teorie şi practică

Redactori: Petru RADU, Alina HUCAI

Tehnoredactare computerizată: Radu CREȚU

Concepția și realizarea copertei: Cristian Adrian OLARIU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZUGUN, PETRU

Formarea cuvintelor: teorie și practică / Petru Zugun și Ana-Maria Minuț. – Iași: Sedcom Libris, 2005

I.S.B.N.: 973-670-119-0

I. Minuț, Ana-Maria

811.135.1 373.611

Editura Sedcom Libris este acreditată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățămîntul Superior (C.N.C.S.I.S.).

Adresa: Șos. Moara de Foc nr. 4, Iași
Tel.: 0232.242.877; 234.582; fax: 0232.233.080
e-mail: editurasedcomlibris@yahoo.com; www.sedcom.ro

Petru ZUGUN

Ana-Maria MINUȚ

FORMAREA CUVINTELOR

Teorie şi practică

Editura SEDCOM LIBRIS
Iaşi, 2005

Redactori: Petru RADU, Alina HUCAI

Tehnoredactare computerizată: Dana CREȚU

Concepția și realizarea copertei: Cristian Adrian OLARU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ZUGUN, PETRU
Formarea cuvintelor: teorie și practică / Petru Zugun și Ana-Maria Minuț. – Iași: Sedcom Libris, 2005
I.S.B.N.: 973-670-119-0
I. Minuț, Ana-Maria
811.135.1'373.611

Editura Sedcom Libris este acreditată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (C.N.C.S.I.S.).

Adresa: Str. Mihail [illegible] nr. 4, Iași
Tel.: [illegible]; fax: 0232-[illegible]
e-mail: [illegible]@yahoo.com; www.sedcom.ro

CUPRINS

I. CUVINTE DE LĂMURIRE

A. Necesitatea acestui volum

Dintre cele trei ansambluri de grupări etimologice ale cuvintelor limbii române, şi anume:

a) ansamblul format din cuvintele moştenite (continuate/preluate) din tracodacică (substratul) şi din latina populară danubiană (stratul),

b) ansamblul cuvintelor împrumutate din mediogreacă (sau greaca bizantină), slavă veche meridională (sudică sau protobulgară), maghiară, limbi turcice (cumană, turcă osmanlîie ş.a.), limbi neoslave (ucraineană, rusă, polonă, slovacă, sîrbă, bulgară ş.a.), neogreacă, latină medievală, limbi romanice (franceză, italiană, spaniolă ş.a.), limbi şi dialecte germanice (germana literară, săsească, şvăbească, engleză ş.a.) şi

c) ansamblul cuvintelor formate în limba română, în toate epocile ei (comună, veche şi modernă), după modele formative moştenite, împrumutate sau create în mod propriu, prin procedee principale (*derivare*, *compunere*, *conversiune*, toate dominante cantitativ – ca număr de termeni formaţi – şi calitativ – mare varietate a tipurilor fiecărui procedeu) sau prin procedee secundare (*lexicalizarea de variante fonetice, morfologice sau derivative*; *preluare de segmente de la alt cuvînt*, *analog formal şi semantic*; *contaminaţia între cuvinte congruente semantic*; *pronominalizare*; *articulare obligatorie*; *omonimizarea unor cuvinte polisemantice*; *condensarea lexicală* sau *păstrarea determinantului şi elipsa determinatului*; *crearea de delocutive* şi *creaţia de onomatopee*, toate nouă avînd o pondere redusă, cantitativ şi calitativ), primele două ansambluri făcînd parte din etimologia externă, iar al treilea – din etimologia internă, accesibil, în gradul cel mai înalt, studenţilor filologi din anul întîi este numai al treilea ansamblu, atît pe baza intuiţiei etimologice – aceeaşi, la ei şi la vorbitorul comun, care, raportînd între ele formele şi sensurile cuvintelor din grupări constituite pe această bază, are, neconceptual, „idee“ despre familiile de cuvinte –, cît şi pe baza cunoştinţelor din domeniu însuşite în şcoala generală, deci cu unele conceptualizări esenţiale. Ansamblurile etimologice a) şi b) îi sînt accesibile numai în mică măsură, cunoaşterea corectă a acestora implicînd noţiuni de istorie a limbii române (disciplină didactică studiată în anii superiori), de istorie a limbilor precizate ş.a.

B. Scopurile volumului

Volumul a fost elaborat cu două scopuri, unul – principal şi celălalt – secundar. Scopul principal constă în perfecţionarea pregătirii în domeniu.

Spre deosebire de vorbitorul comun, studentul filolog trebuie, în stadiul final al studiului, să dispună de un aparat conceptual specific – denumiri de procedee şi de subprocedee, definiţii, clasificări ş.a., pe care să le aplice corect la orice text, pentru ca, astfel, să poată preciza ponderea cantitativă (număr, eventual şi procente, de termeni formaţi) şi calitativă (ierarhia procedeelor, subprocedeelor, tipurile şi categoriile aferente ş.a.) a formaţiilor lexicale din orice text, fără a apela la dicţionare cu etimologii (de tipul DEX, MDA ş.a. – vezi *Bibliografia*), decît pentru verificarea soluţiilor date de el şi, eventual, a stabilirii diferenţelor între soluţii, însoţite, pe cît posibil, de ierarhizarea axiologică a soluţiilor şi a argumentării ierarhizării.

Cursurile şi seminariile aferente cursurilor îi dau studentului filolog îndrumările – teoretice, în special – necesare, însă ele sînt insuficiente cantitativ, datorită unei cauze obiective, necesitatea de a fi predate şi învăţate mult mai multe teme şi subiecte de lexicologie, nu numai cele referitoare la formarea cuvintelor; or, şi de această dată, se manifestă convingător una dintre cele trei legi, stabilite de filozoful german Georg Wilhelm Friedrich Hegel, ale evoluţiei universului, şi anume legea „cantitatea trece în calitate". Acest volum vine în completarea cursului şi seminarului, prezentînd, analizate ca model, sau măcar ca îndreptar, un număr relativ mare de texte „înţesate" de cuvinte formate. Parcurgîndu-l atent, studentul filolog îşi poate completa cunoştinţele aplicative în domeniu şi-şi poate dezvolta deprinderile de a identifica în texte cuvintele formate, de a le analiza şi de a-i face şi pe alţii – viitorii săi elevi sau studenţi – să procedeze la fel. Ca orice alte aplicaţii pe texte şi exerciţii lingvistice, şi acestea îi dezvoltă cunoştinţele, memoria şi inteligenţa, cu o condiţie, esenţială însă: la fel ca autorii acestui volum, să apeleze la dicţionare, pentru explicaţii etimologice, numai după ce a rezolvat pe cont propriu exerciţiul.

Scopul secundar constă în încercarea autorilor lui de a face cunoscute, mai larg decît pînă acum, propriile opinii şi opţiuni de identificare în texte a formaţiilor lexicale şi de analiză structurală a lor, ştiind că, în învăţămîntul superior, ca şi în cercetarea lingvistică şi ştiinţifică, în general, sînt nu numai permise, ci şi necesare, propuneri originale de soluţii, interpretări, clasificări etc. ale aceloraşi fapte de limbă. Ele trebuie să fie, în intenţie, cel puţin, mai bune decît cele anterioare, chiar dacă numai viitorul le poate valida sau invalida. Trimitem la ele atît prin exemplificările din partea a II-a, cît şi prin paragraful *D. Definiţii, reguli şi recomandări*.

Considerăm că, deşi incomplete, în raport cu teoretizările, analizele şi observaţiile noastre sînt suficiente studenţilor filologi, în stadiul actual. Ele pot fi suplimentate prin apelul la studii precizate în *Bibliografie*. Precizăm că, cedînd tradiţiei, luăm în considerare nu numai lexemele sau apelativele (cuvintele numite, în morfologie, *substantive*, *adjective*, *numerale*, *verbe* şi *adverbe*), de asemenea şi pronumele şi interjecţiile (onomatopeele) formate, care nu sînt apelative, dar aparţin (toate aceste şapte categorii), totuşi, de dimensiunea lexicală a limbii, ci şi (atunci cînd sînt şi ele formate de vorbitorii limbii române) aşa-numitele „cuvinte gramaticale", numite *articole*, *pronume reflexive*, *verbe auxiliare*, *adverbe de comparaţie*, *prepoziţii*, *conjuncţii*, care ilustrează, împreună cu alte categorii de

morfeme gramaticale, dimensiunea gramaticală a limbii. Ne încadrăm astfel în orientarea şcolară actuală, pe care n-o considerăm ideală.

În legătură cu acest fapt, facem următoarea precizare, aplicabilă în orice situaţie similară: în cazurile de diferenţiere între soluţii (aici, etimologice), la concursuri, examene ş.a., ele trebuie invocate cu trimitere la autori, lucrări şi argumente, fiindcă se evită astfel riscurile defavorizării nemeritate, din partea evaluatorului necunoscător al mai multor soluţii. În cel mai bun caz, absolventul poate susţine, în scris şi oral, eventual cu argumente proprii, soluţiile agreate de el.

Ordinea textelor ţine seama, atît cît este posibil, de gradarea ascendentă a dificultăţilor pe care le ridică formaţiile lexicale. Formaţiile care se repetă în acelaşi text sînt numărate o singură dată. Statisticile finale îi interesează în special pe lingvişti.

C. Structura volumului

Prezentul volum este format din patru părţi: I) partea în care se integrează şi aceste *Cuvinte de lămurire*, la care se adaugă *Definiţii, reguli şi recomandări*; II) şaizeci de texte, în care au fost identificate, mai multe sau mai puţine, cuvinte şi, în general, unităţi semnificative formate (în fiecare text, între minimum zece şi aproximativ douăzeci), clasificate pe procedee lexicale formative şi explicate sumar, la aceste explicaţii adăugîndu-se (la rubrica *A. Observaţii*) altele, mai dezvoltate şi complementare, însoţite de prezentarea structurală (la rubrica *B. Analiza structurală*); III) un număr de douăzeci de texte, vizînd scopuri similare celor de la partea anterioară, care trebuie analizate „acasă", iar soluţiile etimologice, confruntate la seminar. Precizăm că studentul însuşi poate propune şi îşi poate propune alte texte; IV) o *Bibliografie* redusă, care trimite la lucrări conţinînd bibliografii dezvoltate. Mai precizăm că abrevierile şi semnele convenţionale sînt cele utilizate obişnuit [de exemplu, subst. = substantiv, adj. = adjectiv, vb. = verb, lat. = latină, „vîrful de săgeată" (<) indică provenienţa etc.]. Rezolvarea textelor cu numere impare aparţine coautorului şi aceea a textelor cu numere pare, coautoarei. O ediţie viitoare a lucrării va putea propune (şi) alte texte, vizînd aceleaşi scopuri, astfel că sugestiile beneficiarilor lui vor fi binevenite.

Impunîndu-se, în morfologia structurală sincronică actuală, principiul după care în limbă formele flexionare se opun unele altora fără a deriva (a fi formate) unele din altele şi fiind astfel egal de îndreptăţite de a fi utilizate şi consemnate în dicţionare, la articole de dicţionar (sau ca „intrări"), am păstrat, în analizele noastre, formele flexionare din text, punînd însă între paranteze gramemele (sau flectivele) şi scriind, unele sub altele, radicalul, rădăcina şi baza de derivare (aceasta numai la derivate, desigur), pentru a fi observate astfel mai uşor diferenţele de formă dintre aceste trei (respectiv, două) unităţi semnificative, complexe sau simple. Radicalii derivatelor şi compuselor apar astfel diferiţi, parţial, şi funcţional, în general, şi formal, nu numai semantic, uneori, de rădăcini şi de baze de derivare corespunzătoare, iar etimoanele conversionatelor create de la forme flexionare cu gramem realizat pozitiv (printr-un

sunet sau o grupare de sunete) apar identice, structural, cu radicalul cuvîntului format astfel (adjective de la participii, sau de la gerunzii, de exemplu). Punînd gramemele etimoanelor între paranteze, la derivate sau la compuse, demonstrăm astfel că, prin procedee lexicale formative se creează, de fapt, radicali noi, nu cuvinte (radicali + gramem), cum se spune unanim şi cum, numai cedînd tradiţiei, spunem şi noi; radical nou, prin fostul gramem încorporat în el, are, de exemplu, şi adjectivul provenit din participiu sau din gerunziu (vezi exemple în analizele din partea a II-a a volumului).

Considerăm, aşadar, că fiecare formă flexionară este „egală în drepturi“ cu oricare alta; oricum, şi cele „tip“ au, adesea, „morfeme gramaticale legate“ realizate pozitiv, precum desinenţele nominale *–ă* (din *mamă*), *–e* (din *lume*) ş.a., sufixul gramatical de infinitiv prezent activ etc. Înregistrarea în dicţionare, în exemplificări ş.a. a formelor „tip“ este numai o convenţie şi beneficiarii volumului o cunosc din şcoala preuniversitară.

D. Definiţii, reguli şi recomandări

Pentru procedeele lexicale formative principale

1. ***Derivarea*** constă fie în integrarea într-un model derivativ a unui afix/a unor afixe (sufix, prefix, sufixoid, prefixoid) şi a unei baze de derivare – ambele unităţi nefiind utilizate independent –, fie în înlocuirea, în baza de derivare, a unui afix prin alt afix, fie în eliminarea din baza de derivare a unui afix real sau aparent (vezi *IV. Bibliografia*). În prima situaţie, radicalii obţinuţi sînt mai complecşi – prin afixul implicat (afixele implicate) – decît radicalii cuvintelor care oferă baza de derivare, precum în derivatul subst. *pădurar* (< subst. *pădure* + suf. *–ar*), al cărui radical este *pădurar-*, radicalul cuvîntului de bază, preexistent, fiind *pădur-* (*-e* este gramem, desinenţă pentru singular şi neimplicată în derivare); similar, în vb. *împăduri* < pref. *în-* (aici, cu forma *îm-*, rezultată prin asimilare consonantică) + subst. *pădure*, al cărui radical este *împădur-*, diferit, parţial, prin prefixul pe care îl conţine, de radicalul *pădur-* al substantivului. În a doua situaţie, structura radicalului derivatului este aceeaşi cu structura radicalului bazei de derivare, precum în *dezgropa* < pref. *des-* (aici, cu forma *dez-*, explicabilă ca la *îm-* < *în-*) + *[în]gropa*, derivatul fiind format prin înlocuirea, prin prefixul *des-*, a prefixului *în-* din baza de derivare. În a treia situaţie, radicalul cuvîntului format este mai mic, mai redus decît radicalul cuvîntului care a furnizat baza de derivare, din care a fost eliminată o unitate exprimată pozitiv, deci printr-un sunet sau printr-o îmbinare de sunete, precum în cazul derivatului regresiv vb. *picta* < subst. *pictor* şi subst. *pictură* (acestea sînt cuvinte împrumutate din lat. lit. *pictor*, respectiv, *pictura*), al cărui radical este *pict-*, mai redus, cu unitatea *–or* sau, respectiv, *-ură*, eliminate din baza de derivare etimon.

Radicalul este purtătorul sensului lexical specific cuvîntului şi constant, structural, în formele lui flexionare (*pădurar-* în sg. *pădurarØ*, pl. *pădurarii* etc.),

acela al cuvintelor compuse conținînd, obişnuit, cel puțin două rădăcini, precum radicalul *atotputernic*, în care, în afara prepoziției *a-*, se identifică rădăcina *–tot-* şi rădăcina *-put-* (a verbului *putea*), precum şi alte două unități semnificative, *-er* şi *–nic*.

Rădăcina este purtătoarea sensului lexical general, deci comun tuturor cuvintelor aparținînd unei familii lexicale, unindu-le în ansamblul numit astfel (*pădur-* în *pădurar*, *pădurăriță* etc.). La cuvintele primare (cele de la care se formează, direct sau indirect, celelalte, formate) rădăcina este identică, structural, cu radicalul. Se preferă al doilea termen care, spre deosebire de primul, nu trimite la etimologie (internă). Scriind în lucrare, la **B. Analiza structurală**, unele sub altele, radicalii, rădăcinile şi, la derivate, bazele de derivare, reliefăm deosebirile şi asemănările structurale dintre ele, evidente, îndeosebi, în cadrul familiilor lexicale.

Baza de derivare este reprezentată de o unitate semnificativă simplă (un morfem lexical tip rădăcină) sau complexă (cel puțin două unități semnificative), o „variabilă“, care este încadrată, împreună cu afixul/afixele, „invariabile“ într-un model derivativ. În *fățiş*, baza de derivare, simplă, este *făț-* (provine din *față*), iar afixul este *–iş* (sufix); în verbul *înfățişa*, baza de derivare, complexă, este *fățiş*, iar afixul este *în-* (prefix).

Pentru clasificările afixelor, vezi *IV. Bibliografie* şi cele precizate în continuare, în această primă parte a volumului.

2. ***Compunerea*** constă în formarea de radicali noi din forme flexionare şi, în general, din unități semnificative utilizabile şi independent, precum adj. şi subst. *răufăcător* < adv. *rău* + adj./subst. *făcător*; subst. *Cîmpulung* < subst. *Cîmpu* şi adj. *lung*, *videoconferință* < subst. *video* + subst. *conferință*. Deşi format din cel puțin două unități semnificative utilizate şi independent, compusul reprezintă, ca şi derivatul etc., un singur cuvînt. Urmînd tradiția, vor fi considerate compuse şi cuvintele formate cu prepoziție + substantiv (adv. *degrabă* < prep. *de* + subst. *grabă*, adv. *pesemne* < prep. *pe* + subst. *semne*).

Pentru clasificarea compuselor după criterii variate (omogene/neomogene, după valori morfologice identice/diferite ale etimoanelor, analizabile/semianalizabile/neanalizabile, după gradele de posibilitate a recunoaşterii etimoanelor ş.a.) să se vadă lucrările citate la *IV. Bibliografie*.

3. ***Conversiunea*** constă în formarea de radicali noi, identici, formal, însă diferiți funcțional, cu etimoanele lor: din rădăcini, precum în cazul adj. şi subst. *bine* < adv. *bine*, subst. *trei* (*acest trei*) < num. *trei* etc.; din forme flexionare, precum subst. propriu *Vulpe* < subst. comun *vulpe*; adj. *aşezat* < vb. *aşezat*, adj. *rîzînd* [în (*plai*) *rîzînd*] < vb. *rîzînd*, subst. *îndoire* < vb. *îndoire*, adv. *rău* < adj. *rău* etc.; sau din unități (etimoane) nesemnificative, precum este, între alte situații, cazul numelor de sunete şi litere: subst. *a* < (litera) *a* (din *acest*) etc. Termenii din metalimbaj (limbajul despre limbă ca mijloc de comunicare) sînt numai substantive, precum *pe*, *a veni*, *vai* în ***pe** este prepoziție*, ***a veni** este verb la infinitiv*, ***vai** este interjecție* etc.

Şi pentru clasificări ale cuvintelor formate prin conversiune (precum conversiune intermorfologică, conversiune intramorfologică, după schimbarea/ păstrarea părţii de vorbire în care este încadrat cuvîntul obţinut, raportabil la etimon) se poate recurge la lucrările citate la *IV. Bibliografie*.

Pentru procedeele lexicale formative secundare

În comparaţie cu cele trei procedee lexicale formative principale, procedeele secundare (în număr de nouă) au aport redus şi prezintă puţine tipuri structurale (vezi articolele din volumele *Cunoaştere şi comunicare*, citate la *IV. Bibliografie*).

4. ***Lexicalizarea de variante fonetice, morfologice* (forme flexionare), *derivative* (reale sau aparente)** ale unuia şi aceluiaşi cuvînt polisemantic, încît dintr-o variantă (alofon, alomorf) a unui cuvînt originar se formează alt cuvînt (sau chiar două cuvinte), *fiecare* cu sens(uri) şi formă proprie (forme proprii), astfel:

a) *din variante fonetice*: din tc. *mahramă* a rezultat *maramă* 'voal fin de borangic, cu franjuri, cu care se acoperă capul', iar, din acesta, *năframă* 'bucată de pînză folosită ca basma, batistă sau ştergar'; din sl. *trĕsnonti* avem *trăsni* 'a (se) produce trăsnete', iar din acesta, *trosni* 'a produce zgomote specifice prin rupere, ardere etc.'; din *mujic* 'ţăran rus' (< rus. *mujic*) avem *mojic* '(om) obraznic, rău crescut';

b) *din variante morfologice şi forme flexionare*: subst. f. *ulucă* 'gard' provine din subst. de gen neutru *uluc*, iar acesta, din tc. *ölük*; subst. f. *vază* 'stimă, prestigiu, reputaţie' şi subst. f. (reg.) *văzută* 'vizită' provin din forme flexionare (de prezent şi, respectiv, de participiu) ale verbului *vedea*; subst. n. *venit* 'cîştig, beneficiu' şi subst. f. *venită* 'întoarcere' sînt dezvoltate din forme de participiu ale vb. *veni* (cf. proverbul *o dusă şi-o venită şi-o zi prăpădită*); de la forma de pl. *capete* a subst. *cap* s-a refăcut un sg. *capăt*, cu sens parţial diferit de sg. *cap*; pl. *coate*, *coturi* şi *coţi* au, fiecare, sensuri specifice, bine cunoscute (la sg. forma unică este *cot*);

c) *din variante derivative*: *trăsură* (< *tras* + suf. *–ură*) s-a specializat semantic faţă de *trăsătură* (< *tras* + suf. *–ătură*); de asemenea, s-au diferenţiat, semantic şi formal, variantele (cu aspect de derivate, dintre care numai prima este împrumutată) *staţie* şi *staţiune*, *raţie* şi *raţiune*, *porţie* şi *porţiune*, *secţie* şi *secţiune* ş.a.

5. ***Preluare de segmente de cuvînt de la un termen la alt termen***, segmentul fiind interpretat de vorbitori ca fiind afix lexical (dar el face parte din radicalul etimologic): *spumeg(a)* < *spumă* + *-eg-*, identificat în *fumega* (< lat. *fumigare*), *văier(a)* < *vai* + *-er-*, preluat din *şuiera* (< lat. *sibilare*) şi *fluiera* (< *fluier*, cf. alb. *floere*); *orbec(a)* < *orb* + *-ec-*, „adus" din *încăleca* (< lat. *incaballicare*), *forfeca* < *foarfece* (lat. *forfex*, *-icis*) ş.a.; *jocot* 'săritură' < *joc* + *-ot*, observat în *clocot* (< sl. *klocotĭi*), *ropot* (< bg. *ropot*) ş.a.

6. ***Contaminaţia***, constînd în combinarea de fragmente din cuvinte sinonime (sau aparent sinonime): cocostîrc < coco(r) + stîrc; încolătăci < încolă(ci) + (împle)tici; milog < mil(ă) + (ol)og; rotocol < roat(ă) + ocol; răcan < răc(rut) + (rît)an; struţocămilă < struţ + cămilă; zdrumica < zdr(obi) + (d)umica; cică < (zi)ce

că; arh. vătăman < văta(f) + (ata)man; zburătăci < zbu(ra) + rătăci; „Îmbîrligăciosu“ (titlu de spectacol muzical din 1999) < îmbîrli(ga) + băgăcios ş.a.

7. ***Pronominalizarea***, deci formarea de verbe pronominale: *a se uita* 'a privi' < *a uita* 'a pierde din memorie'; *a o şterge* 'a fugi (pe ascuns)' < *a şterge* 'a freca, a estompa'; *a se duce* 'a pleca' < *a duce* 'a purta'; *a o duce* 'a trăi' < *a duce*; *a o/îl croi* 'a bate' < *a croi* 'a măsura' ş.a.

8. ***Articulare (obligatorie):*** *al doilea* din adj. pron. *al* + num. *doi* + art. *le* (+ *a*); *a doua* din adj. pron. *a* + *două* (+ *a*); prepoziţia *înapoia* < adv. *înapoi*; prep. *dedesubtul* < din adv. *dedesubt*; prep. *împotriva* < din adv. *împotrivă*; prep. *împrejurul* < adv. *împrejur*; loc. prep. *în locul* < loc. adv. *în loc*; loc. prep. *în timpul* < loc. adv. *în timp* ş.a.

9. ***Omonimizarea unor cuvinte polisemantice***, prin dispariţia *trăsăturii semantic*e cu rol de liant între sensuri: *boltă*[2] 'prăvălie, dugheană, (azi) butic' s-a dezvoltat din *boltă*[1] 'arc(-e)' în arhitectură, după ce prăvăliile n-au mai fost amenajate sub arcele clădirilor; *afecţiune*[2] 'durere' este simţit ca depărtat semantic (aproape) complet de *afecţiune*[1] 'ataşament, iubire', adj. *porumb* din care provin *porumb*[2] (numele plantei) şi *porumb*[3] (numele păsării, 'porumbel, hulub'). În dicţionare, *porumb* este considerat cuvînt polisemantic, deşi nici o relaţie de acest fel nu este percepută între sensurile lui.

10. ***Condensarea lexicală sau abrevierea unor denumiri sintagmatice prin înlocuirea (eliminarea) determinatului de către determinant***: roşii < (pătlăgele) roşii; vinete < (pătlăgele) vinete; rapid < (trenul) rapid; accelerat < (trenul) accelerat ş.a. În latina populară, ficatu(m) (< jecur ficatum 'ficat de gîscă smochinit, adică îngrăşat cu smochine') > rom. ficat, sp. higado, sard. figáu, ven. figá.

11. ***Crearea de delocutive, locuţiuni substantivale de la locuţiuni verbale***: luare-aminte < a lua aminte; aducere aminte < (a-şi) aduce aminte; ţinere de minte < a ţine minte; băgare de seamă < a băga de seamă; darea aramei pe faţă < a da arama pe faţă; lansare la apă 'debut' < a lansa la apă; luatul la ochi < a lua la ochi; darea ochilor peste cap < a da ochii peste cap ş.a. Implicarea prepoziţiei în ţinere de minte, eliminarea morfemului gramatical a, utilizarea articolului arată că nu este vorba numai de conversiunea locuţiunii verbale în locuţiune substantivală.

12. ***Onomatopeizarea*** (sau ***creaţia onomatopeică***), deci formarea de onomatopee, simple sau prin reduplicare (cuvinte cu intonaţie exclamativă obligatorie):

a) simple: *fîş*!, *clanţ*!, *chiţ*!, *fîl*!, *liop*!, *lipa*!, *bee*!, *harşt*!, *miau*!, *pîş*!, *mac*!, *mîr*!, *scîrţ*!, *hîrşt*!, *zbîrr*! etc.;

b) reduplicative: fîş-fîş!, gîl-gîl!, scîrţa-scîrţa!, lipa-lipa!, trosc-pleosc!, mac-mac!, tic-tac!, he-he!, tra-la-la! ş.a.

De la ele se formează cuvinte noţionale, verbe cel mai adesea, fie prin derivare (şi, deseori, concomitent, haplologie), precum *fîlfîi* < *fîl-f*(*îl*) + suf. *–î-*; *gîlgîi* < *gîl-g*(*îl*) + suf. *–î-*, *hîrîi* < *hîr-h*(*îr*) + suf. *–î-*, *zumzăi* < *zum-z*(*um*) + suf. *–ă-* ş.a., fie prin conversiune, precum este cazul substantivelor *clanţă* 'încuietoare la uşă' < *clanţ*!, *fîş* 'impermeabil' < *fîş*! ş.a. sau al vb. *dudu*(*i*) < *du-du*!, *vu*(*i*) < *vu*! ş.a. De la

onomatopee se formează deci cuvinte neonomatopeice, verbele avînd intonaţie fundamental enunţiativă (excepţie firească fac doar formele de imperativ).

Observaţii de ordin general privind derivarea

Pentru înţelegerea corectă a procesului de formare de cuvinte prin derivare (procedeu lexical formativ mai complex decît celelalte două tot principale, compunerea şi conversiunea) şi pentru identificarea derivatelor reale şi a structurii lor, se fac următoarele observaţii de ordin general şi avînd caracter metodologic. Unele reguli, observaţii şi recomandări sînt aplicabile şi la compunere, conversiune ş.a.

1. Inexistenţa „derivării imediate"

Derivarea se realizează numai prin afixe lexicale (în continuare, numai afixe) – sufix, prefix, sufixoid, prefixoid – realizate *pozitiv*, adică prin unităţi semnificative lexical avînd consistenţă sonoră, nu şi prin „afix zero", astfel că radicalul cuvîntului derivat are, *obligatoriu*, o structură morfematică şi fonetică mai complexă – prin afixul implicat – decît radicalul cuvîntului care a stat, împreună cu afixul, la baza derivării. Astfel, vb. *ţintui* < *ţintă-* + suf. *-u-* este derivat, de la *ţintă*, cu sufixul *-u-* şi are radicalul *ţintu-*, mai complex decît radicalul *ţint-* al cuvîntului de bază, însă vb. *ţinti* < *ţintă*, considerat, obişnuit, „derivat imediat", nu este derivat, fiindcă în formarea verbului nu s-a folosit nici un afix şi radicalul lui, *ţint-*, este identic structural (aici, şi acustic) cu radicalul substantivului de bază. Atît *ţintui*, cît şi *ţinti* sînt formaţii lexicale, postverbale, însă primul este format prin derivare, iar al doilea – prin conversiune (nu acceptăm, astfel, noţiunile de „derivare imediată", „derivare cu afix zero" etc. şi considerăm, din motivul invocat, că termenii formaţi astfel intră la conversiune). Exemple similare: vb. *rostui* < subst. *rost* + suf. *–u–* (derivat), dar vb. *rosti* < subst. *rost* (conversionat), vb. *înălbi* < pref. *în-* + adj. *alb* (derivat), dar vb. *albi* < adj. *alb* (conversiune). Tot conversionate sînt subst. ca *port* < vb. *port*, *zbor* < vb. *zbor* ş.a., al căror radical este identic structural cu radicalii etimoanelor (dacă ar fi derivate regresive, de la formele de infinitiv, din care ar fi fost eliminat sufixul gramatical, ar fi avut radicalii substantivali *purt-*, respectiv *zbur-* şi forme flexionare precum *purtul*, *zburul*, nu *portul*, *zborul*). Ne diferenţiem aici de interpretările etimologice comune (inclusiv lexicografice, care vorbesc, în astfel de situaţii, de „derivare regresivă").

Derivatele formate cu un singur afix sînt derivate *progresive*, *sufixate* sau *prefixate* (intră aici şi cele alcătuite cu sufixoide sau cu prefixoide) şi *sintetice*. Derivatele formate *concomitent* atît cu sufix, cît şi cu prefix (şi, în general, cu cel puţin două afixe sau prin două sau mai multe procedee lexicale formative, inclusiv derivarea) sînt derivate *parasintetice* (termenul nu este potrivit, dar este singurul utilizat pînă acum) – *îmboboci*, *îngropa* ş.a. sînt derivate sintetice (numai cu prefix), nu derivate parasintetice (atît cu prefix, cît şi cu sufixul *-i*, respectiv *–a*, numai sufix gramatical de infinitiv sau de perfect simplu, nu şi sufix lexical; în dicţionare se precizează, de altfel, corect: din pref. *în-* şi *boboc*, respectiv *groapă* etc., astfel că nu este corect să se spună: din pref. *în-*, *boboc* şi suf. *–i*, respectiv din pref. *în-*, subst.

groapă şi suf. *–a*, cum dau explicaţia, pe care n-o acceptăm, mulţi lingvişti); este derivat parasintetic vb. *înlănţui* < pref. *în-* + subst. *lanţ* + suf. *–u–* (de asemenea, *învinui, învălui* ş.a.). Pentru că a fost format de la *făptui* (< *faptă* + suf. *–u-*), nu direct de la subst. *faptă*, *înfăptui* este derivat sintetic (numai cu prefixul *în-*), nu parasintetic. Derivatele formate prin eliminarea din baza de derivare, pe baza unor modele de derivare progresivă, a unui afix real, sau numai aparent, sînt derivate *regresive*, radicalul lor fiind, obligatoriu, mai mic, cu o unitate semnificativă, decît radicalul cuvîntului originar interpretat, greşit, de vorbitori, a fi derivat: subst. *făgadă*, derivat regresiv de la vb. *făgădui* (< magh. *fogadni*), are radicalul *făgad-*, mai scurt decît radicalul *făgădu-* al etimonului său.

Afixele derivative modifică într-un anume sens – în sensul categoriei semantice din care fac parte – sensul bazei de derivare (diminutivare, augmentare, nume de agenţi ai unei acţiuni sau nume ale unei însuşiri sau ale unor obiecte ş.a.m.d.). Repetăm că, pentru clasificările semantice, ca şi pentru clasificările derivatelor după alte criterii, trebuie să se vadă *IV. Bibliografie*.

2. Structura binară a derivatului

Structura derivatului este *binară*, derivatul fiind alcătuit numai din două părţi, fiecare parte putînd fi sau simplă (un singur morfem) sau complexă (cel puţin două morfeme), neindependentă, şi continuă, sau discontinuă. Cele două părţi sînt *baza de derivare* şi *derivativul* (numit şi *afix*, *lexiform*). Astfel, structură binară au nu numai *reface* < pref. *re-* + *-face*, *tinereţe* < *tînăr* + suf. *–eţe*, *întineri* < pref. *în-* + *tînăr*, ci şi *reîntineri* < pref. *re-* + *-întineri*, în a cărui bază de derivare identificăm un prefix, *în-*, rădăcina *-tînăr-* şi sufixul de infinitiv *-i*, sau *reîntineritor* < prefixul *re-* + *-întineritor*, la care, în baza de derivare, putem identifica prefixul *în-*, rădăcina *-tiner-*, fostul sufix gramatical de infinitiv prezent *-i-* (neutralizat, aici) şi sufixul de agent *-tor*. În *înlănţui*, derivat parasintetic, derivativul, complex, este discontinuu, *în-* ... *-u-*, fiind întrerupt de baza de derivare *-lănţ-*, provenită de la substantivul *lanţ*; în baza de derivare din *batjocoritor* < *batjocori* + suf. *-tor*, identificăm două rădăcini, *bat-* + *-joc-* şi sufixul *-ură*, verbul, derivat parasintetic, fiind format de la expresia *a-şi bate joc* şi prin implicarea derivatului *batjocură*, în care identificăm acest sufix *-ură*, fostă desinenţă nominală (vezi şi DEX); în *băimărean* se disting baza de derivare, care conţine două rădăcini (*Băi-*, *Măr-*) şi sufixul *–ean*; *microhidrocentrală* a fost format cu prefixoidul *micro-* de la *hidrocentrală* (< *hidro-* + *-centrală*); *pseudoaurărie* este format din prefixoidul *pseudo-* şi baza de derivare *–aurărie* (< *aurar-* + suf. *–ie*, *aurar* fiind analizabil în baza de derivare şi sufixul de agent *-ar*); adj. *neliniştitor* este format cu prefixul *ne-* de la adj. *liniştitor*, şi acesta derivat. Această viziune asupra structurii, binare, a derivatului ş.a.m.d. explică: a) straturile derivative obţinute prin derivări repetate, în trepte, în care un derivat a fost format, stadial, de la alt derivat: *neîndestulător* – derivat cu prefixul *ne-* de la *îndestulător*; acesta, *îndestulător*, de la *îndestula* cu sufixul *-tor*; verbul – cu prefixul *în-* de la *destul*, iar adjectivul şi adverbul *destul* este un compus, format din prepoziţia *de* şi *sătul*, din care, în compus, înregistrăm sincopa primei vocale, neaccentuate, fapt care ocultează etimonul adjectiv; b) formarea de derivate nu

numai prin modelul de mai sus, ci şi direct, prin încadrarea lor în structuri complexe, fără parcurgerea obligatorie a vreunei trepte, anterioare sau succesive. Astfel, un substantiv precum *desjupînizare*, înregistrat de noi în „România liberă“ (de sîmbătă, 19 decembrie 1998, p. 3, col. 3-6, jos), a fost format, direct, cu prefixul *des-* de la (inexistentul, ca atare) un substantiv *jupînizare* (în care se recunoaşte un etimon *jupîn*), după un model în care intră însă substantive precum *despră̆fuire*, *destăinuire* ş.a., derivate formate „în trepte“ uşor de identificat.

3. Tipurile de derivate după modul de formare

Ca şi dezvoltarea semantică, derivarea lexicală în cadrul aceleiaşi familii este de trei feluri: a) *radială* – de la aceeaşi bază, cu afixe diferite, precum în *frunzos*, *frunziță*, *înfrunzi* ş.a., formate de la baza de derivare *frunz-* a cuvîntului *frunză*, cu sufixe (*-os*, *-iță*) sau cu prefix (*în-*); b) *stadială* – de la baze care înglobează derivate anterioare, precum în *moldoveancă* < *moldovean* + suf. *–că*, iar baza de derivare este un derivat cu suf. *–ean* de la *Moldova*, *mămucuță* < *mămucă* (< *mamă* + suf. *–ucă*) + suf. *–uță*; c) *combinată*, precum în familia lexicală *crede*: *credință* (< *crede* + suf. *–ință*) şi *încrede* (< pref. *în-* + *-crede*) reprezintă tipul a), *credincios* (< *credință* + suf. *–os*), *credincioşie* (< *credincios* + suf. *–ie*) reprezintă tipul b), iar ambele tipuri, combinate, tipul c).

4. Necesitatea explicării integrale a formei derivatului

Orice sunet dintr-un posibil derivat trebuie explicat, adică fie ca integrat într-un morfem component, fie ca alcătuind el însuşi un morfem; precizarea părților derivatelor relevă ambele tipuri de interpretare. În *fricos*, *frunzos*, *noros* etc., unitatea *-os* alcătuieşte ea însăşi sufixul, însă în *albicios* – existînd numai *alb-*, nu şi *albici-*, acelaşi sufix are forma *-icios*; din *răsturna*, *răsfrînge* ş.a., ştim că prefixul este *răs-*, care, în *răsuci* (*răs-* + *suci*), după contragerea consoanei lui finale cu consoana identică inițială din baza de derivare, a căpătat forma *ră-*. Dacă însă aceste fapte nu pot fi dovedite, nu avem derivate şi derivare, ci altă explicație etimologică: *pecetlui* ar putea fi considerat derivat de la *pecete* cu sufixul *-u-*(*i*) – precum *plănui* de la *plan* etc. –, însă *-l-* nu-şi justifică existența în „derivat“ (dacă ar fi derivat, verbul ar fi avut forma *pecetui*), deci nu este derivat (provine din sl. *pecetileti* şi din magh. *pecetelni*, unde *-l-* apare); în aceeaşi situație este şi „conversionatul“ *titra* (ş.a.), care are ca etimon fr. *titrer*; dacă ar fi conversionat de la *titlu*, ar avea forma **titla* (cu *-l-*, nu cu *-r-*). Aceeaşi situație şi pentru *boierinaş*, *subția* ş.a. care, din acelaşi motiv, nu trebuie considerate ca formate de la *boier*, respectiv *subțire* (pentru etimoane, vezi dicționarele citate).

5. Derivate identificabile dificil

Fiind create prin mai multe operații, concomitente însă, unele derivate au explicații mai complexe, bazate pe *relația* semantică precizată mai jos: vb. *păfugi* (reg. bănățean) 'a fugări, a alunga' a fost format, prin conversiune, de la sinapsa (sintagma) *pe fugă*, extrasă din expresia *a lua* (pe cineva) *la fugă* 'a(-l) alunga'; *batjocură* provine din forma de plural, *batjocuri*, a subst. *batjoc* '(învechit) bătaie de

joc', conversionat din expresia verbală (*a-și*) *bate joc* (de ceva/ de cineva); *tunar* și *țepar*, ambele cu sensul de 'escroc financiar', sînt formate cu sufixul de agent *-ar* de la *tun*, respectiv *țeapă*, din expresiile verbale *a da un tun*, *a da o țeapă* 'escroca' (nu direct de la substantivele din îmbinări libere, precum omonimele lor *tunar* 'artilerist' și, respectiv, *țepar* 'muncitor forestier cu țeapa'), iar *fofîrlos* '(despre oameni) alunecos, descurcăreț' de la subst. *fofîrlica* utilizat numai în expresia verbală *a umbla cu fofîrlica* 'a înșela, a vicleni', prin substituirea prin sufixul *-os* a sufixului diminutival *–ica*, care a creat derivatul substantival de la un substantiv *fofîrlă*, neatestat ca atare. Și unele compuse se explică similar: *astfel* este extras din expresia *într-ast fel*, prin sudarea adjectivului cu substantivul și eliminarea prepoziției.

6. Și cuvintele formate din unități frazeologice trebuie analizate structural

Cuvintele formate ocurente în îmbinări stabile (unități frazeologice, în MDA) trebuie și ele identificate ca atare, precum subst. *sănătoasa* < adj. *sănătoasa* (conversiune) din expresia *a o lua la sănătoasa*; subst. *videocaptare* < (compus) *video* + *captare* < vb. *capta* + suf. lexical *-r-* din sintagma (sau sinapsa 'legătură') *camera de videocaptare*, subst. *luătoare* < vb. *lua* + suf. *–toare* (derivare) din expresia *luătoare în rîs*, sau subst. *binișorul* < adj. și adv. *binișor* < adv. *bine* + suf. *-ișor* (deci conversionat din derivat), din expresia *a lua cu binișorul*.

7. Condițiile de existență a derivării și a derivatelor

Sînt trei condiții de existență a derivării și deci de posibilitate de recunoaștere a derivatelor, condiții care trebuie implicate unitar, cumulat, fiindcă lipsa oricăreia dintre ele impune renunțarea la tentația (explicabilă prin îndeplinirea celorlalte două condiții sau a nici uneia dintre ele) de a descoperi derivate inexistente, fiind necesar, în aceste situații, apelul la altă explicație etimologică (obișnuit, moștenire sau împrumut lexical), cunoscută, sau numai propusă de lingviști. Aceste condiții sînt cele care urmează.

a) Condiția existenței bazei de derivare într-un cuvînt sau într-o îmbinare de cuvinte. Astfel, pentru că există *dragoste*, *noroi*, *frică* etc., putem explica sigur ca derivate, cu sufixul *-os*, *drăgostos*, *noroios* și *fricos*; fiindcă există *colț*, *mugur*, *tare* etc., *încolți*, *înmuguri* și *întări* sînt derivate cu prefixul *în-*; neexistînd însă un cuvînt cu forma **frum* sau **frumă*, *frumos* nu poate fi considerat derivat cu același sufix, *-os* (provine de la lat. *formosus* 'care are formă deplină' –, derivat, în latină, cu sufixul *-osus* > rom. *-os*, de la *forma*); *cățel* și *cățea* nu sînt derivate diminutivale (cum par, după sens și formă), cu sufixul *-el*, *-ea*, cum sînt însă *băiețel*, *mărunțel*, *poezea*, *mărunțea* etc., fiindcă o bază de derivare *căț-* nu există în dacoromână; ele se explică prin latina populară, din *catellus*, *catella*, derivate diminutivale, acolo, cu *-ellus*, *-ella* de la *cattus* 'pisică'; rădăcina *căț-* apare însă în cuvîntul aromânesc *cătușă* 'pisică' (< *căt-* + suf. *–ușă*); *închide* și *deschide* nu pot fi considerate derivate, cu prefixul *în-*, sau, respectiv, cu prefixul *des-*, fiindcă nu există o bază de derivare *-chide*, cele două verbe avînd alte explicații etimologice; primul este continuarea lat. *includere*, iar al doilea – al lat. *discludere* (exemple aparținînd

acestei categorii sînt numeroase: *încălța, descălța* ș.a.). Alteori, însă, pentru a nu greși, deci pentru a nu ajunge în situația de a nu recunoaște derivate reale, trebuie să facem apel la graiuri populare sau la limba veche. Astfel, fiindcă, regional, există *cîrcotă*, 'neînțelegere, ceartă, gîlceavă', *cîrcotaș* 'certăreț, gîlcevitor' este derivat, real, cu sufixul *-aș*, ca și *arcaș* < *arc-* + suf. *-aș*, *poștaș* < *poștă* + suf. *-aș* etc.; *brîncușă* 'mînuță' este derivat diminutival cu sufixul *–ușă* de la *brîncă* 'mînă' (ca și *mînuță* de la *mînă* ș.a.), utilizat în graiuri sudice; *bufniță* și *îmbufna* sînt derivate, primul cu sufix, al doilea cu prefix, de la (reg.) *bufnă* 'bufniță'; *brutar* este derivat cu sufixul de agent *-ar* de la un cuvînt regional *brut* 'pîine' < săsescul *Brut* 'id', deci *brutar* are corespondent structural un românesc *pîinar* 'care face pîini'; și *îneca* este derivat real, cu prefixul *în-*, de la un vechi cuvînt, specific limbii vechi, *neca* 'a ucide' < lat. *necare* 'id.' (cu o restrîngere de sens), și *învinge* este derivat, cu același prefix, *în-*, de la vechiul *vince* 'a învinge' < lat. *vincere*. Lingviștii pot identifica în derivate (și, în general, în formații lexicale românești) cuvinte, dispărute ca atare pînă acum, care au preexistat formațiilor lexicale care, astăzi, nu ne apar ca avînd acest caracter.

b) Condiția existenței formantului derivativ în cel puțin două cuvinte cu aspect de derivate, fiindcă numai astfel vorbitorul percepe formantul ca pe o constantă, pe care o integrează, împreună cu baza de derivare, într-un model derivativ, creînd astfel derivate. Astfel: inexistența unui sufix verbal *-er* impune eliminarea posibilității ca *sîngera* să fie derivat de la *sînge*, etimonul verbului fiind lat. (moștenit) *sanguinare* și forma verbului explicînd derivatele sintetice cu sufixe *sîngeratic*, *sîngerător*, *sîngerătură*, *sîngerete*, *sîngeriu*, *sîngeros*, sau cu prefix, *însîngera*, ca și conversionatele subst. *sînger* (arbust), subst. *sîngerat* și adjectivele *sîngerat* și *sîngerîndă* ș.a., în care *–er-* apare; în lipsa unui sufix *-ostiv*, *milostiv* nu poate fi considerat derivat de la *milă* (derivat de la *milă* este însă *milos*, fiindcă un sufix *-os* există), etimonul fiind sl. *milostivŭ*; *dragoste* nu este derivat de la *drag* cu un sufix, inexistent, *–oste*, ci provine din sl. *dragostĭ*; nici *costeliv* nu este derivat (de la *coastă*), un sufix *-eliv* neexistînd, etimonul fiind bg. *costeliv*; nici *bolnav* nu este derivat de la *boală*, un sufix *-nav* neexistînd în limba română (*bolnav* provine din bg. *bolnav*); *cărturar* provine din ngr. *hartulari*, nu este derivat de la *carte*, fiindcă un sufix *-urar* nu este înregistrat în română; *căpățînă* pare derivat de la *cap*, însă el provine din lat. *capitina*, fiindcă în română nu există un sufix *–ățînă* (*căpos*, *căpușor* ș.a. sînt însă derivate de la *cap*, fiindcă limba română cunoaște sufixele *-os* și *-ușor*); *întunecos* și *întunecime* sînt derivate sufixate de la *întuneca*, însă, în lipsa unui sufix *–eric*, *întuneric* nu trebuie considerat derivat de la același verb (de altfel, substantivul nu cuprinde în radical consoana *c* din radicalul verbului), substantivul provenind din prefixul *în-* + *-tuneric* 'întuneric', în limba română veche (< derivat latin cu suf. *–icus*, *tenebricus*, de la *tenebrae*). În astfel de situații, trebuie să aflăm, sau măcar să postulăm, existența, în limbile prin care se explică „derivatele" noastre, alături de cuvintele simple moștenite (precum *cap* < lat. *caput*) sau împrumutate (*milă* < sl. *-milo*, *boală* < sl. *bola* etc.) și a unor afixe reale, cu forme și funcții similare cu segmentele de cuvînt care nouă ne apar ca afixe. Alteori însă, pentru a nu greși, neidentificînd derivate acolo unde ele există, trebuie să facem apel la

cunoştinţe lingvistice propriu-zise. Astfel, nu numai *singurătate*, *seninătate* ş.a. sînt derivate cu sufixul *–ătate*, ci şi *dreptate* şi *bogătate*, în care, după haplologie, sufixul s-a redus la *–ate*, fără a înceta să fie afix (bazele de derivare sînt, peste tot, uşor de recunoscut).

c) Condiţia existenţei relaţiei semantice între baza de derivare şi afix(e). Această condiţie, ca şi celelalte două, este îndeplinită în zecile de exemple de derivate (care apar în acest volum şi în bibliografie), însă nu este îndeplinită în *îmbarca*, de exemplu, motiv pentru care nu trebuie să explicăm acest verb ca derivat cu prefixul *în-* de la *barcă* (dacă ar fi derivat, *îmbarca* ar trebui să aibă alt sens, acela de 'a face bărci', sau acela de 'a se face ca barca', aşa cum derivatele reale cu acest prefix, precum *înmuguri*, *întări* ş.a. au, prin prefix, sensul de 'a (se) face (ca)' + sensul bazei); *îmbarca* se explică prin fr. *s'embarquer* [de ce verbul este derivat în franceză cu prefixul *em-* (= rom. *în-*) de la *barque* > rom. *barcă* este fapt explicat de etimologi francezi]; tot astfel, din motive de ordin semantic, *încheia* provine din lat. *inclavare*, nu din pref. *în-* + *cheie* (< lat. *clavis*), *descheia* < lat. *disclavare*, nu din pref. *des-* + *cheie*, *încuia* < lat. *incuneare*, nu din pref. *în-* + *cui* (< lat. *cuneus*), *descuia* < lat. *discuneare*, nu din pref. *des-* + subst. *cui*; dacă ar fi derivate, sensurile acestor cuvinte ar fi fost altele: 'a face chei', respectiv 'a face cuie'. Invocarea condiţiei existenţei relaţiei semantice la derivate este necesară şi în următoarele categorii de fapte:

c_1) la identificarea bazei de derivare omonime cu altă bază de derivare, în *tîmplar* 'lemnar, dulgher, stoler' < *tîmplă* 'catapeteasmă' (< lat. *templa*, plural de la *templum*) + suf. *-ar*, nu *tîmplă* 'parte laterală a capului' (< lat. **templa* = *tempora*, pl. al subst. *tempus*) + acelaşi sufix; (*a se*) *părui*, derivat cu sufixul *-u* de la *păr* 'plete', nu de la *păr* 'pomul care face pere' sau de la *par* 'ţăruş' (de la ultimul avem alt verb, omonim, *părui* 'a bate pari');

c_2) la identificarea afixului real (şi a bazei de derivare reale): *lemnărie*[1] 'grămadă de lemne' este format de la *lemn* cu sufixul *–ărie*, sufix colectiv (acelaşi din *apărie* ş.a.), însă *lemnărie*[2] 'meseria lemnarului' este format cu sufixul *–ie* de la *lemnar* (< *lemn* + suf. *-ar*); tot astfel, *găinărie*[1] 'crescătorie de găini' < *găină* + suf. *–ărie*, *găinărie*[2] 'furt de găini; furt de lucruri mărunte' < *găinar* + suf. *–ie*.

c_3) în separarea derivării reale de împrumut „gata format", verbele *reciti*, *reface*, *relua* etc. fiind formate cu prefixul *re-* de la *citi* etc., însă nu şi *reţine* < (după) fr. *rétenir*, *recunoaşte* < (după) fr. *reconnaître* ş.a.;

c_4) în cazuri de derivare regresivă: (*a se*) *găina* se explică, datorită sensului, ca derivat regresiv, prin suprimarea segmentului *-aţ*, din *găinaţ*, nu ca format de la *găină*;

c_5) în cazul în care nu sensul principal, ci un sens figurat a contat în derivare, precum în: *înfumura* < *în-* + *-fumuri* 'îngîmfare, pretenţii nejustificate, gărgăuni', fapt care permite jocuri de cuvinte ca cel din *Chiriţa în provincie* de V. Alecsandri: „Toţi fumează, poţi dar zice/Că-s mai toţi *înfumuraţi*", *mînzeşte* < *mînz-* 'ca a unui mînz' + suf. *-eşte*, în (*rîde*) *mînzeşte*. Şi această condiţie este deci obligatorie pentru orice formaţie lexicală.

c_6) în situația creării de derivate de la sintagme: *înțărcui* din *în țarc* + suf. *–u-* și *încîrdui* din *în cîrd* + suf. *–u-*, ş.a., care sînt deci derivate sintetice, nu parasintetice, *în* fiind prepoziție, nu prefix.

8. Analiza obiectivă şi analiza subiectivă a derivatelor şi a formațiilor lexicale (în general)

Există două categorii de analiză a derivatelor şi a formațiilor lexicale, coincidente, adesea, dar diferite, în destule cazuri (şi acestea contează în primul rînd), *analiza obiectivă*, a lingvistului, cunoscător al istoriei limbii şi al etimoanelor, şi *analiza subiectivă*, a vorbitorului comun, bazată numai pe relaționări de formă şi sens între cuvinte, suficiente, adesea, pentru o bună analiză neconceptuală, dar derutante şi greşite, alteori, situație în care superioritatea analizei obiective este evidentă, deşi şi aceasta are limitele ei, care sînt limitele cunoaşterii lingvistice la un moment dat, sau ale... lingvistului analizator. Prioritatea axiologică, firească, a analizei obiective, în raport cu analiza subiectivă, este evidentă în gradul cel mai înalt în statistica lexicală etimologică, bazată pe dicționare sau pe texte, în care, fiind vorba de soluții etimologice diferite, ponderea grupelor etimologice poate varia foarte mult, acest fapt impunînd concluzii derutante prin varietatea lor, bazate pe acelaşi material lexical. Despre diferențele dintre cele două categorii de analiză (postulate de F. de Saussure în binecunoscutul său curs) nu s-a vorbit explicit, conceptual, pînă acum, deşi referiri, raportabile la acest concept, s-au făcut, inevitabil, în stabilirea etimoanelor propuse în dicționare şi în explicarea pozițiilor etimologice specifice (unele apar şi în acest paragraf, vezi precizările despre prefixul *re-* ş.a.).

Identificăm deosebiri între cele două categorii de analiză, obiectivă şi subiectivă, a derivatelor, în situațiile care urmează (acestora urmînd să li se adauge altele, pe măsura progresului investigației etimologice).

a) în analiza obiectivă, numai *drăgostos*, *fricos*, *noroios* (vezi mai sus) ş.a. sînt derivate româneşti reale (adică ale limbii române, formate de vorbitorii limbii române, deci de origine românească), nu şi *friguros*, *numeros*, *luminos*, *lăcrămos*, *păduchios* ş.a., care, moştenite din latină (*frigorosus*, *numerosus*, *luminosus*, *lacrimosus*, *peduculosus*), împreună cu bazele lor de derivare *frigur-*, *numer-* (< *frigora*, *numerus*) etc., au introdus modelul derivării cu sufixul *-os* (< lat. *-osus*), aceasta însemnînd că ultimele cinci cuvinte cu aspect de derivate sînt, de fapt, cuvinte de origine latină, nu derivate ale limbii române; *furios* ş.a. este împrumutat din lat. *furiosus* (> fr. *furieux*), nu este derivat cu sufixul *–os* de la *furie*. Cu exemple adecvate fiecărui model derivativ şi extrapolînd concluzia de mai sus, afirmăm că orice cuvînt cu formă de derivat, moştenit sau împrumutat, deci făcînd parte dintr-un model derivativ, trebuie, în analiza obiectivă, interpretat ca atare, deci diferit de interpretarea nivelatoare din analiza subiectivă, şi ceea ce pare a fi afix, în structura lor, este numai *proafix*. Este ideal ca exemplificarea derivării româneşti să fie realizată, în măsura posibilă, numai cu derivate reale, nu şi cu termeni avînd doar aspect de derivate, aceştia fiind, în realitate, termeni moşteniți sau împrumutați, însă raportul moştenire/împrumut – formație lexicală nu este totdeauna clar. Desigur că

această observație trebuie extinsă la orice cuvînt moștenit sau împrumutat și avînd structură de cuvînt format, deci și pentru termenii compuși, sau cu aspect de cuvînt format prin conversiune;

b) unele verbe românești la forma de infinitiv lung, precum *putere*, *cîntare* ș.a. < lat. *potere*, *cantare* erau, ca și etimoanele lor latine, atît verbe, cît și substantive, fiindcă apar nu numai ca verbe, ci utilizate și ca substantive (omonime), în mai multe limbi romanice [de exemplu, rom. *putere*, it. *potere*, sp. pg. cat. prov. *poder*, v. fr. *pooir* (> n. fr. *pouvoir*), deci sînt de origine latină, ca și verbele corespunzătoare, nu formații lexicale românești (le putem considera astfel în analiza subiectivă); ne diferențiem astfel de toate soluțiile etimologice date lor pînă acum, inclusive în dicționare]; alte substantive avînd finala în *-re*, precum *îngropare*, *scăpare*, *alergare*, *depărtare* au fost formate în limba română prin conversiune de la infinitivele, omonime și originare, ale verbelor corespunzătoare, utilizate, ca verbe, alături de forma scurtată, fără *-re*, în variație liberă cu forma în *-re*, în limba literară veche, pînă în secolul al XVII-lea, și astăzi numai regional (în *dormire-aș*, alături de *aș dormi*, *îmi era acum a scăpare/a scăpa* la Ion Creangă ș.a.), fiind deci substantive formate prin conversiune de la verbe; sînt în aceeași situație și derivatele verbale formate de la cuvinte moștenite sau de la cuvinte împrumutate, precum și substantivele formate de la infinitivul lung al acestor verbe, care, toate, „au prins" perioada în care se utilizau atît ca verbe, cît și ca substantive (*înfrunzire*, *miluire*, *închipuire* ș.a., în care rădăcinile sînt de origine latină populară, respectiv slavă sau cumană); sînt însă derivate, cu sufixul *-r-*, de la forma de infinitiv a verbelor neologice, substantive precum *calculare*, *cristalizare*, *impozitare* etc., fiindcă formele lor n-au fost niciodată – și nici nu vor fi vreodată – utilizate în flexiunea verbală; or, în analiza subiectivă, toate substantivele din categoriile exemplificate sînt interpretate fie ca derivate, fie ca formate prin conversiune. Se înțelege că în școala preuniversitară domină analiza subiectivă, chiar aceea necoincidentă cu analiza obiectivă, distincție pe care o facem noi aici, *conceptual*. Totuși, atunci cînd este cunoscută din exerciții ca cele din acest volum, analiza obiectivă diferită de aceea subiectivă trebuie invocată împreună cu aceasta.

Cuvintele compuse numite neanalizabile (*mujdei* < *must de ai* ș.a.) și semianalizabile (*cineva*, *ceva* ș.a.) sînt analizabile în analiza obiectivă (vezi diverse etimologii în partea a II-a a lucrării).

De asemenea, numai în analiza subiectivă verbele auxiliare *am* etc., *voi* etc., precum și conjuncția *și* sînt morfeme gramaticale formate în română; în analiza obiectivă (a lingvistului) ele reprezintă moșteniri latine. Sînt însă formații românești „morfeme gramaticale libere" precum verbul auxiliar *aș* etc., articolele *un*, *al*, *cel* ș.a. Nu repetăm la fiecare text aceste observații, pentru că dăm prioritate analizei subiective și formării de lexeme (nu de morfeme gramaticale).

Lucrarea dă deci prioritate analizei subiective, însă o consemnează și pe aceea obiectivă, în situațiile de diferențiere a uneia de cealaltă.

9. Ultimul procedeu lexical formativ contează decisiv la identificarea modalității utilizate

Facem observația următoare – privind formarea de cuvinte prin derivare, dar și prin orice procedeu lexical formativ relaționat cu derivarea, observație pe care o considerăm deosebit de importantă: la identificarea procedeului lexical formativ contează primordial *ultimul* procedeu utilizat, nu și cele anterioare. În baza acestui principiu, vom spune că verbe precum *întărit*, *desfăcut*, *refăcut*, *prefăcut*, *neprefăcut* ș.a. sînt derivate cu prefixe, însă adjectivele provenite de la ele sînt formate prin conversiune, nu (tot) prin derivare; adjectivul *netăinuit* este format prin derivare cu prefixul *ne-* de la adj. *tăinuit*, neinteresînd, direct, faptul că acesta provine, prin conversiune, de la participiul omonim, *tăinuit*, al verbului *tăinui*, iar acesta, la rîndul lui, derivat cu sufixul *-u-* de la *taină*; neexistînd un verb *netăinui*, participiul (deci verbul) *netăinuit*, în *netăinuit de el*, a fost format prin conversiune de la adjectivul omonim; *atotcunoscător* este format prin compunere (din prep. *a* + pron. *tot* + adj. *cunoscător*), chiar dacă ultima parte este un derivat cu sufix de agent; substantivul comun *pietrar* a fost format prin derivare, cu sufixul *-ar*, de la *piatră*, însă numele de persoană *Pietrar*, prenumele *Lăcrămioara*, *Floricica*, *Crenguța* ș.a. au fost formate, prin conversiune intramorfologică, de la substantivele comune corespunzătore (numai acestea sînt derivate) ș.a.m.d. Numele iepei năzdrăvane a lui Calistrat Hogaș, *Pisicuța*, este rezultatul unei conversiuni, nu al unei derivări cu sufix diminutival (este formație diminutivală etimonul: *pisicuță* < subst. *pisică* + suf. *–uță*); pronumele *fiecare*, *oricare*, *orice* sînt formate prin compunere, însă adjectivele omonime – prin conversiune de la pronumele corespunzătoare. În general, acest principiu favorizează interpretarea de *conversiune*, în defavoarea celor anterioare, (deci) aparente, de derivare sau de compunere, iar acest fapt are importanță semnificativă la stabilirea ponderii în *limbă*, sau în *texte*, a procedeelor lexicale formative. Argumentarea opțiunii pentru o interpretare sau alta trebuie să se bazeze, în consecință, pe sens, valoare morfologică și funcție sintactică.

10. Implicarea morfosintaxei în formarea cuvintelor

După criteriul schimbării/păstrării părții de vorbire, cuvintele formate sînt clasificabile în două categorii: a) cele care o schimbă (verb din substantiv, substantiv din verb, adjectiv din verb, substantiv din adjectiv etc.); b) cele care o păstrează (substantiv propriu din cel comun omonim, verb din verb etc.), exemplificarea celor două categorii fiind, aici, superfluă (să se vadă exemple în partea a II-a a lucrării).

11. Să se evite confuzia dintre „cuvînt format“ și „formă flexionară“

Cuvintele formate reprezintă, fiecare din ele, *alte cuvinte*, numai „înrudite“ prin formă și sens, între ele și cu termenul primar, pe cînd oricare dintre formele flexionare reprezintă *unul și același cuvînt* (flexibil). Și aici, exemplificarea este superfluă. În dicționare, cuvintele din prima categorie au articole (sau „intrări“) separate, pe cînd celor din a doua categorie li se acordă, fiecăruia, cîte un singur articol lexicografic, pe baza unei singure forme flexionare – prin convenție, verb la infinitiv prezent activ, substantiv la nominativ singular nearticulat ș.a.m.d. Fac

excepție, între alte excepții, formele (aparținînd de flexiunea supletivă) pronumelui personal (*eu*, *tu*, *noi* etc.) care reprezintă, şi ele, unul şi acelaşi cuvînt.

12. Necesitatea precizării tuturor morfemelor identificabile în formații lexicale

În cazul conversionatelor formate de la derivate, compuse, alte conversionate ş.a., se precizează şi structura acestora (vezi exemple *supra*, la **2**): *moşioară* < *moşie* + suf. *–oară*; *moşie* < *moş* + suf. *–ie*, *binevoitor* < *binevoi* + suf. *–tor*; *binevoi* < *bine* + *voi* etc. În astfel de situații se poate vorbi despre două categorii de identificare a formațiilor lexicale dintr-un mesaj: *directă* (*moşioară*, *binevoitor*) şi *indirectă* (*moşie*, *binevoi*; vezi şi **2**, *supra*).

13. Caracterul semisistematic al procedeelor lexicale formative

În contrast cu morfologia, sistematică 99% (toate substantivele au gen şi aproape toate număr, aproape toate verbele au forme pentru persoană, timp etc.), derivarea este semisistematică, în sensul că, cu acelaşi afix lexical, se formează mai multe derivate, dar nu oricîte, şi în sensul că aceleaşi afixe sinonime selectează rareori aceeaşi bază de derivare. Astfel, dacă avem derivate de la verbe, cu sufixul de agent *–tor*, precum *adunător*, *bănuitor*, *cititor*, *lucrător* etc., nu sînt înregistrate derivate similare structural precum *astupător*, *aşezător*, *aşternător*, *aterizator* ş.a.m.d.; respectiv, dacă avem derivate diminutivale precum *fetiță*, *fetică*, *fătucă*, *fetişoară*, *fetişcană* ş.a. (< *fată*), avem, de la *cană*, numai *căniță*, nu şi *cănică*, *cănucă*, *cănişcană* ş.a.m.d. Pot fi date exemple pentru orice afix, şi observația poate fi extinsă la toate procedeele lexicale formative. De aici, se poate extrage regula generală după care nu trebuie să se inventeze formații lexicale care nu sînt utilizate.

14. Formații lexicale comune şi formații lexicale ocazionale

Aşa cum există, pe de o parte sensuri, sinonimii şi antonimii generale în limba comună, dar, pe de altă parte, şi sensuri etc., specific contextuale, tot aşa există şi formații lexicale ale limbii comune (obiectul prezentării de față), dar şi formații lexicale populare şi regionale, precum derivatele *sfințişor* 'un fel de colac', *mițişor* şi *motănaş* 'floarea salciei', *sălcuță* 'ramură de salcie', compuse ca *Joia-Mare*, *Miercurea-Mare* ş.a., de asemenea, foarte multe conversionate din verbe, precum substantivele *daturi*, *fapturi* în descîntece ş.a., care ar trebui inventariate integral şi studiate. Pe noi ne interesează aici, în special, acelea care apar în limbajul unor mari scriitori, precum *vorbăreț* şi *pizmătăreț* la M. Eminescu (*Împărat şi proletar*) şi la Ioan Slavici (*Mara*). Există, de asemenea, şi formații lexicale ocazionale, utilizate de un singur locutor precum derivatul *buzelnic* (< *buză* + suf. *-elnic*) 'ruj' şi conversionatul *harşt* 'fermoar', citate de Sextil Puşcariu în *Limba română. II. Privire generală*; derivatul, cu prefixoidul *cvasi-*, *cvasiimaterialitate* (considerăm, ca şi alți lexicologi, că derivate, nu compuse, se formează cu prefixoide), propus de Şerban Cioculescu (în *Itinerar critic*, 1989, p. 381); derivate precum cele din contextul „(…) este împotriva *rasismului*, *sexismului*, *sănătoşismului*, *frumusețismului* (…)" („Adevărul literar şi artistic", VIII, 1999, nr. 470 din 1 iunie,

p. 15, col. 3 mijloc); atîtea compuse ad-hoc denumind coaliții politice, precum *penețecedisto-pedisto-liberal* ş.a., toate neinteresînd direct o expunere de tipul celei de față.

Alte aspecte, prezentate extrem de minuțios, privind formarea cuvintelor, precum şi detalieri ale unora dintre subiectele prezentate de noi, se găsesc în volumele din *Tratatul de formare a cuvintelor în limba română*, precum şi în studiile din SMFC şi din revistele de specialitate.

Repetăm ideea că, cedînd tradiției, ca unități semnificative formate vor fi luate în considerare şi morfemele gramaticale libere formate în română (prepoziții şi conjuncții compuse, articole, verbe auxiliare ş.a.), deşi de acestea se interesează morfologia, nu lexicologia.

Analizele şi observațiile structurale propuse în volum se bazează pe aceste definiții, reguli şi recomandări şi le exemplifică în măsura în care textele le impun, iar exemplificări complementare pot fi obținute prin examinarea, din aceleaşi perspective, a altor texte. De asemenea, explicațiile mai multor cuvinte se repetă, fapt inevitabil, la cantitatea relativ mare a textelor analizate, dar şi benefic, ştiindu-se că *repetitio est mater studiorum*.

II.1. TEXTE ANALIZATE

1) „Bunicii mei sînt strănepoții acelor oameni, și această istorisire de acum 300 de ani, din vremea cînd strămoșii erau încă dîrji, am scris-o în liniștea unei prisăci, avînd în minte răsunetul durerii lor".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) subst. *bunic(ii)* < subst. *bun* + suf. *-ic(ii)* 2) subst. *strănepoț(ii)* < pref. *stră-* + subst. *nepoț(ii)* 3) subst. *istorisir(e)* < vb. *istoris(i)* + suf. *–r(e)* 4) subst. *strămoș(ii)* < pref. *stră-* + subst. *moș(ii)* 5) subst. *linișt(ea)* < adj. *lin* + suf. *-ișt(ea)* 6) subst. *răsunet(ul)* < vb. *răsun(a)* + suf. *–et(ul)*	1) num. *trei sute* < num. *trei* + num. *sute*

Total = 6 + 1 + 4 + 0 (+ 4) = 11 (+ 4)

A. Observații

a) Sufixul *–ic* este sufix diminutival, iar sufixele *–ișt(e)*, *–et* și *–r(e)* (acesta, în *istorisire*) sînt sufixe care formează abstracte nominale; prefixul *stră-* exprimă antecedența; verbul *istorisi* are etimon extern, gr. *istórisa*, însă în analiza subiectivă poate fi explicat ca derivat românesc cu sufixul *–is(i)* de la substantivul *istori(e)*, această explicație (neconformă cu realitatea, impusă de analiza obiectivă) ridicînd la șapte numărul derivatelor, iar al lexemelor formate, la 12 (+ 4).

b) Adjectivele pronominale *mei* și *acelor* pot fi considerate formații românești numai în analiza subiectivă, în analiza obiectivă ele fiind încadrate la moștenire latină (etimoanele lor latine *mei*, respectiv *ad* + *ecce* + *ill*(*orum*), cu *oru-* analogic, fiind atît pronume, cît și adjective pronominale); fiind moștenit din latină, verbul *durea* (< lat. *dolēre*) a fost utilizat, în limba română comună și în limba română veche și cu forma de infinitiv lung *durere*, nu numai cu aceea de infinitiv scurt, *durea*, ca în limba română modernă, substantivul omonim fiind explicabil ca format prin conversiune de la verbul cu forma de infinitiv lung. Nu este exclusă explicația etimologică a substantivului ca moștenire latină, deși în limba veche este atestat sinonimul *duroare* (< lat. *dolorem*).

c) Celelalte cuvinte din text au etimoane externe, latine pentru *sînt* (< **sintunt*), *acum* (< *eccum modo*), *ani* (< lat. *anni*) ș.a.; slave vechi meridionale, pentru *vreme* (< *vrĕmen*), *dîrz* (< sl. *drŭzŭ*) ș.a. (În continuare, nu reluăm această parte de observații, considerînd-o subînțeleasă și trimițînd la dicționare cu etimologii).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *me(i)* < pron. *me(i)* 2) adj. *ace(lor)* < pron. *ace(lor)* 3) adj. *aceast(ă)* < pron. *aceast(ă)* 4) subst. *durer(ii)* < vb. *durere*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 3) vb. aux. *am* < vb. pred. *am* (conversiune) 4) art. *unei* < num. *unei* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *bunič-*, *strănepoţ-*, *istorisir-*, *strămoş-*, *linişt-*, *răsunet-*

Rădăcinile: *bun-*, *-nepot-*, *istori-*, *-moş-*, *lin-*, *răsun-*

Bazele de derivare: *bun-*, *-nepoţii*, *istorisi-*, *-moşii*, *lin-*, *răsun-*

La compus

Radicalul: *treisute*

Rădăcinile: *trei* şi *sut-*

La conversionate

Radicalii: *me-*, *ace-*, *aceast-*, *durer-*

Rădăcinile: *me-*, *ace-*, *aceast-*, *dur-* (*dor*).

2) „Avea mustăţi ungureşti, un nas gros, ochii vii negri şi un păr creţ, negru tăciune. Acum era atît de tăbăcit la faţă, că părea cu zece ani mai bătrîn, deşi încă nu împlinise treizeci. De necaz, pierduse şi plăcerea de a-i mai povesti bătălia".

(Liviu REBREANU)

derivate	compuse
1) adj. *ungureşt(i)* < subst. *ungur* + suf. *-eşt(i)* 2) vb. *împlin(ise)* < pref. *îm-* + vb. *plin(ise)*	1) num. *treizeci* < num. *trei* + num. *zeci*

Total: 2 + 1+ 4 + 0 (+ 6) = 7 (+ 6)

A. Observaţii

a) Sufixul *-esc* [aici, la plural, *-eşt(i)*] formează nume de însuşiri, iar prefixul *în-* (aici, *îm-*) este prefix delocutiv.

b) În legătură cu verbul *împlin(ise)*, facem precizarea că face parte din grupa etimologică a cuvintelor despre care nu se poate spune cu certitudine dacă sînt moştenite din latină sau sînt formate pe terenul limbii române, dicţionarele (vezi, de exemplu, DEX) menţionînd în cazul vb. *(a) împlin(i)*: „din lat. **implenire* (< *plenus*) sau din *în* + *plini* (înv. 'împlini' < *plin*)".

c) Substantivul *plăcer(e)*, interpretat, curent, ca derivat de la verbul la infinitiv scurt *(a) plăc(ea)*, poate fi considerat ca provenind prin conversiune de la infinitivul lung moştenit din latină (*placere*).

d) Am considerat că verbul *povest(i)* provine de la substantivul *povest(e)* prin conversiune, dată fiind identitatea dintre radicalul verbului şi radicalul substantivului (*povest-*); reamintim că, în altă interpretare, se consideră că verbul *povest(i)* provine din substantivul *povest(e)* prin derivare cu sufixul verbal *–i*.

e) Atragem atenţia şi asupra cazului de conversiune adverb < substantiv: adverbul *tăciune* < substantivul *tăciune*.

f) Compusul *treizeci* este analizabil integral, omogen şi sudat.

g) Unele cuvinte formate au la bază cuvinte care au luat naştere, de asemenea, pe terenul limbii române: în cazul în care *împlin(ise)* a fost format în română prin derivare cu prefixul *îm-* de la verbul *plin(ise)*, 1) acesta din urmă a luat naştere, prin conversiune, de la adjectivul *plin* (reamintim că, în altă interpretare, verbul *plini* reprezintă un derivat de la adjectivul *plin*); 2) adjectivul *tăbăcit* provine de la participiul verbului *(a) tăbăc(i)*, verb care a luat naştere, prin conversiune, de la substantivul *tabac* 'tăbăcar'. Dacă ţinem cont şi de aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 9 (+ 6).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adv. *tăciune* < subst. *tăciune* 2) adj. *tăbăcit* < vb. *tăbăcit* 3) subst. *plăcer(ea)* < vb. *plăcere* 4) vb. *povest(i)* < subst. *povest(e)*	—	1) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) adv. morfem pentru superlativ *atît de* < adv. *atît* + prep. *de* (compunere) 4) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 5) conj. *deşi* < conj. *de* + adv. *şi* (compunere) 6) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *ungureşt-*, *împlin-*

Rădăcinile: *ungur-*, *-plin-*

Bazele de derivare: *ungur-*, *-plinise*

La cuvîntul compus

Radicalul: *treizeci*

Rădăcinile: *trei*, *zeč-*

La conversionate

Radicalii: *tăciune*, *tăbăcit*, *plăcer-*, *povest-*

Rădăcinile: *tăciun-*, *tabac-*, *plăč-*, *povest-*.

3) „Rareori numai, albastrul limpede al cerului adînc se pătează de cîte un punct negru, dar trecător: e un vultur prădalnic care ocheşte, poate, din înălţimile văzduhului, o sprintenă veveriţă; glasul vîntului îţi strînge inima… atît e de tînguios şi de întristător".

(Calistrat HOGAŞ)

derivate	compuse
1) adj. *trecător* < vb. *trec(e)* + suf. *-tor* 2) adj. *prădalnic* < vb. *prăd(a)* + suf. *-alnic* 3) subst. *înălţim(ile)* < adj. *înalt* + suf. *-im(ile)* 4) adj. *tînguios* < vb. *tîngu(i)* + suf. *–os* 5) adj. *întristător* < vb. *întrist(a)* + suf. *-tor*	1) adv. *rareori* < adj. *rare* + subst. *ori* 2) adv. *numai* < adv. *nu* + adv. *mai* 3) adj. *cîte un* < prep. *cîte* + num. *un*

Total: 5 + 3 + 4 + 0 (+ 6) = 12 (+ 6)

A. Observaţii

a) Sufixele *–tor* şi *–alnic* sînt sufixe de agent, sufixul *–im(e)* formează abstracte nominale, iar sufixul *–os* formează nume de caracteristici hipertrofiate.

b) Compusele cu numerele 1 şi 3 sînt analizabile, neomogene, iar compusul cu numărul 2 este omogen şi analizabil.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *albastr(ul)* < adj. *albastr(u)* 2) vb. *păt(ează)* < subst. *pat(ă)* 3) vb. *och(eşte)* < subst. *ochi* 4) adv. *poate* < vb. *poate*	—	1) art. *al* < adj. pron. *al* (conversiune) 2) art. *un* < num. *un* (conversiune) 3) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 4) art. *o* < num. *o* (conversiune) 5) adv. morfem pentru superlativ *atît…de* < adv. *atît* + prep. *de* (compunere) 6) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *trecător-*, *prădalnic-*, *înălţim-*, *tînguios-*, *întristător-*

Rădăcinile: *trec-*, *prăd-*, *înălt-*, *tîngu-*, *-trist-*

Bazele de derivare: *trecă-*, *prăd-*, *înălţ-*, *tîngui-*, *întristă-*

La compuse

Radicalii: *rareori*, *numai*, *cîte un*

Rădăcinile: *rar* şi *or-*, *nu* şi *mai*, *cît-* şi *un*

La conversionate

Radicalii: *albastr-*, *păt-*, *ok′-*, *poate*

Rădăcinile: *albastr-*, *păt-*, *ok′-*, *poat-*.

4) „Bărbații erau tineri și frumoși. Totdeauna îmbrăcați elegant, cu mustața răsucită, barba foarte îngrijită, părul lins sau buclat, care răspîndea un miros puternic de ulei de migdală parfumat cu mosc“.

(Panait ISTRATI)

derivate	compuse
1) adj. *puternic* < subst. *puter(e)* + suf. *-nic*	1) adv. *totdeauna* < adv. *tot* + prep. *de* + prep. *a* + num. *una*

Total: 1 + 1 + 9 + 0 (+4) = 11 (+ 4)

A. Observații

a) Sufixul *-nic* este sufix care formează adjective.

b) Adjectivul *frumoș(i)*, respectiv verbul *răspînd(ea)* nu reprezintă, cum ar putea părea (vezi **Observații de ordin general privind derivarea; 7. Condițiile de existență a derivării și a derivatelor**), cuvinte formate în română cu sufixul *–os*, respectiv cu prefixul *răs-*, ci adjectivul este moștenit din latină (*formosus*), iar verbul reprezintă un împrumut din slavă (*rasponditi*).

c) După cum se observă, am încadrat substantivul *miros*, care provine de la verbul *(a) miros(i)*, la conversiune, dat fiind faptul că atît radicalul substantivului, cît și radicalul verbului este *miros-*; reamintim că, în altă interpretare, substantivul *miros* reprezintă un derivat regresiv de la verbul *miros(i)*.

d) De asemenea, am considerat că substantivul *migdal(ă)* (cu radicalul *migdal-*) provine prin conversiune de la substantivul *migdal* (cu radicalul, de asemenea, *migdal-*); în altă interpretare, substantivul *migdal(ă)* provine de la substantivul *migdal* prin derivare cu sufixul *–ă*.

e) Dat fiind contextul, am preferat să-l interpretăm pe *buclat* ca adjectiv provenit prin conversiune de la verbul *buclat*, nu ca derivat cu sufixul adjectival *–at* de la substantivul *buclă*.

f) Compusul adverbial *totdeauna* este analizabil integral, neomogen și sudat.

g) În text există mai multe cuvinte formate care au la bază cuvinte care au luat naștere, de asemenea, pe terenul limbii române: 1) adjectivul *răsucit(ă)* este format prin conversiune de la participiul verbului *(a) răsuc(i)*, care a luat naștere prin derivare de la verbul *suc(i)* cu prefixul *răs-* (aici cu forma *ră-*, explicabilă prin contragerea celor doi de *–s–*); 2) adjectivul *îngrijit(ă)* provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) îngrij(i)*, verb care a luat naștere prin derivare cu prefixul *în-* de la substantivul *grij(ă)* [reamintim că, în altă interpretare, verbul este derivat parasintetic, cu prefixul *în-* și sufixul verbal *-i*, de la *grij(ă)*].

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) adj. *îmbrăcaț(i)* < vb. *îmbrăcat* 2) adv. *elegant* < adj. *elegant* 3) adj. *răsucit(ă)* < vb. *răsucit* 4) adj. *îngrijit(ă)* < vb. *îngrijit* 5) adj. *lins* < vb. *lins* 6) adj. *buclat* < vb. *buclat* 7) subst. *miros* < vb. *miros(i)* 8) subst. *migdal(ă)* < subst. *migdal* 9) adj. *parfumat* < vb. *parfumat*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) adv. de comp. *foarte* < adv. de mod *foarte* (conversiune) 3) conj. *sau* < conj. *să* + conj. *au* (compunere) 4) art. *un* < num. *un* (conversiune)

Facem precizarea că numai în analiza subiectivă am putea alătura acestor două exemple [verbele *(a) răsuc(i)*, respectiv *(a) îngrij(i)*] verbele *(a) parfum(a)* şi *(a) bucl(a)*; în realitate, dicţionarele indică etimoane din limba franceză (*parfumer*, respectiv *boucler*) în cazul acestor verbe, care nu au luat deci naştere în română de la substantivul *parfum*, respectiv de la substantivul *bucl(ă)*. Reamintim, de asemenea, că substantivul *puter(e)*, care a furnizat derivatul *puternic*, este considerat în analiza curentă, derivat, iar în analiza noastră, provenit prin conversiune de la infinitivul lung moştenit din latină (*potere*).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *puternic*

Rădăcinile: *put-*

Bazele de derivare: *puter-*

La compuse

Radicalii: *totdeauna*

Rădăcinile: *tot*, *-un-*

La conversionate

Radicalii: *îmbrăcaț-*, *elegant*, *răsucit-*, *îngrijit-*, *lins-*, *buclat-*, *miros*, *migdal-*, *parfumat-*

Rădăcinile: *îmbrăc-*, *elegant-*, *-suč-*, *-grij-*, *lin-*, *bucl-*, *miros-*, *migdal-*, *parfum-*.

5) „La sfîrşitul şcolii, domnul învăţător Irimescu a zis că e păcat ca aşa băiat cu tragere de inimă la învăţătură să nu meargă mai departe, iar neica Andrei Gropescu, de la Sîmpietru pînă în septembrie, s-a gîndit şi s-a răzgîndit în toate felurile – a luat sfat şi de la unul şi de la altul".

(I. Al. BRĂTESCU-VOINEŞTI)

derivate	**compuse**
1) subst. *învăţător* < vb. *învăţ(a)* + suf. *–tor*	1) adv. *departe* < prep. *de* + subst. *parte*
2) subst. *Irimescu* < subst. *Irimia* + suf. *–escu*	2) subst. *Andrei Gropescu* < subst. *Andrei* + subst. *Gropescu*
3) subst. *învăţătur(ă)* < vb. *învăţ(a)* + suf. *–tur(ă)*	3) subst. *Sîmpietru* < adj. *Sîn* + subst. *Pietru*
4) subst. *neic(a)* < subst. *ne(ne)* + suf. *–ic(a)*	
5) vb. *răzgînd(it)* < pref. *răz-* + vb. *gînd(it)*	

Total: 5 + 3 + 5 + 2 (+6) = 15 (+ 6)

A. Observaţii

a) Sufixul *–tor* este sufix de agent (care formează adjective şi substantive de la forma flexionară verbală de infinitiv prezent activ). Sufixul *–escu* este sufix antroponimic (specific limbii române), sufixul *–tur(ă)* formează abstracte nominale fie de la forme flexionare verbale de infinitiv prezent activ (ca aici) fie de participiu (situaţie în care are forma *–ur(ă)*, precum în substantivul *trăsur(ă)* < verbul *tras* + sufixul *–ur(ă)*, substantivul *strînsur(ă)* < verbul *strîns* + sufixul *–ur(ă)* ş.a.); sufixul *–ic(a)* este sufix diminutival, iar prefixul *răs-* este prefix de repetiţie (formă *răz-* se explică prin asimilarea consonantică în contact).

b) Sufixele precizate formează deosebit de multe derivate: *cititor* < *citi*, *lucrător* < *lucra*, *muncitor* < *munci*, *pînditor* < *pîndi* etc. (toate cu sufixul *–tor*); *Andreiescu* < *Andrei*, *Gropescu* < *Groapă*, *Ionescu* < *Ion*, *Popescu* < *Popa*, *Zamfirescu* < *Zamfir* etc. (toate cu sufixul *–escu*); *păpică, dulcică*, *minciunică* etc. [toate cu sufixul *–ic(ă)*]; de asemenea, şi prefixul *răs-*: *răzda*, *răscruce*, *răsfrînge*, *răsturna* etc. (în continuare, astfel de exemplificări vor fi rare).

c) Al doilea segment *–ne* din baza de derivare *nene* a fost eliminat în urma unei haplologii (*neneică* > *neică*).

d) Compusul *departe* este neomogen, sudat şi analizabil integral. Compusul *Andrei Gropescu* este omogen, nesudat, analizabil integral; compusul *Sîmpietru* este neomogen, sudat, analizabil integral.

e) Formarea de substantive de la participii este des utilizată: *aşternut*, *trecut*, *prins*, *mers*, *sfîrşit* (aici) etc. Limba română a moştenit adverbul *aşa* (< *eccum sic*) şi de la acesta a format adjectivul omonim.

f) Numai în analiza obiectivă substantivul *tragere* provine prin conversiune de la verbul *tragere*, care, fiind o moştenire latină (lat. pop. **tragere* = lat. clasic *trahere*) a fost utilizat, ca verb, şi cu această formă de „infinitiv lung"; în analiza subiectivă, este considerat obişnuit ca derivat cu sufixul *–re*; de asemenea, numai în analiza subiectivă adjectivul *toate* este o creaţie a limbii române, în analiza obiectivă fiind o moştenire latină (< lat. adj. *totae*, care funcţiona şi ca pronume).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *sfîrşit(ul)* < vb. *sfîrşit* 2) adj. *aşa* < adv. *aşa* 3) subst. *trager(e)* < vb. *tragere* 4) vb. *gînd(it)* < subst. *gînd* 5) adj. *toat(e)* < pron. *toat(e)*	1) pron. *unul* < adj. pron. *un* + art. *–ul* (articulare obligatorie) 2) pron. *altul* < adj. pron. *alt* + art. *–ul* (articulare obligatorie)	1) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 2) conj. *ca... să* < conj. *ca* + conj. *să* (compunere) 3) adv. de comparaţie *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 4) prep. *de la* < prep. *de* + prep. *la* (compunere) 5) prep. *pînă la* < prep. *pînă* + prep. *la* (compunere) 6) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

g) Formarea de substantive de la infinitivul lung este cel mai performant subprocedeu lexical formativ, aproape fiecărui verb corespunzîndu-i un substantiv format astfel; prin acest subprocedeu limba română „ţine piept“ împrumuturilor recente cu forma finală *–ţie* sau cu finala *–ţiune* (care s-au impus, alteori, precum în *absorbţie*, *constituţie*, *declamaţie*, *reparaţie*, *lecţiune*, *naţiune* ş.a.). Avînd acelaşi radical ca etimonul, verbul *gînd(i)* (< substantivul *gînd*) trebuie considerat ca format prin conversiune (intermorfologică), nu ca „derivat imediat“.

h) Substantivul *Gropescu* a fost format de la substantivul *Groapă*, iar acesta de la substantivul comun *groapă* (în ambele cazuri, există o conversiune intramorfologică = în interiorul aceleiaşi părţi de vorbire, substantiv, aici).

i) Adjectivul *Sîn-* din *Sîmpietru* este o moştenire latină din *Sanctus* şi apare în numele unor sărbători creştine, tot în compuse (*Sînicoară* < *Sanctus Nicola*, *Sîntă Măria*, *Sîngiorgi*, *Sînziene*, *Sînmedru* ş.a.); ca substantiv, îndeosebi, a fost concurat de *sfînt* < sl. *sventŭ*, care practic l-a eliminat ca termen religios utilizat. *Sîn(t)* şi *Sfînt* sînt sinonime, aşadar două cuvinte (nu unul singur), fiindcă au etimoane diferite şi parţial distribuţii variate.

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *învăţător-*, *Irimescu*, *învăţătur-*, *neic-* (< *neneic-*), *răzgînd-*

Rădăcinile: *învăţ-*, *Irimi(a)*, *învăţ-*, *ne-* (< *nene*), *-gînd-*

Bazele de derivare: *învăţă-*, *Irim-*, *învăţă-*, *ne-* (< *nene-*), *-gînd(it)*

La compuse

Radicalii: *departe*, *Andrei Gropescu*, *Sîmpietru*

Rădăcinile: *part-*, *Andrei-*, *groap-*, *Sîn(t)Pietru*

La conversionate

Radicalii: *sfîrşit-*, *aşa*, *trager-*, *gînd-*, *toat-*

Rădăcinile: *sfîrş-*, *aşa*, *trağ-*, *gînd-*, *toat-*

La pronume

Radicalii: *unul*, *altul*

Rădăcinile: *un-*, *alt-*.

6) Fusese băiat curățel și isteț, dar sărac iască și lenevitor de n-avea pereche. (...) I-au plăcut mai mult lucrurile muierești: săpatul, plolgul, căratul, semănatul. Dar și mai bucuros trîndăvea prin ogrăzile domnilor, pe la notar, pe la preot, pe la învățător și chiar pe la ovrei".

(Liviu REBREANU)

derivate	compuse
1) adj. *curățel* < adj. *curat* + suf. *–el* 2) adj. *lenevitor* < vb. *lenev(i)* + suf. *–tor* 3) adj. *muierești(i)* < subst. *muier(e)* + suf. *–eșt(i)* 4) adj. *bucuros* < vb. *bucur(a)* + suf. *–os* 5) subst. *învățător* < vb. *învăț(a)* < + suf. *-tor*	—

Total: 5 + 0 + 8 + 0 (+ 5) = 13 (+ 5)

A. Observații

a) Sufixul *–el* este sufix diminutival, sufixul *–tor* este sufix de agent, sufixul *–os* și sufixul *–esc* [în text, la plural, *-eșt(i)*] formează nume de însușiri.

b) Atragem atenția asupra faptului că în analiza curentă se consideră că substantivul *lucr(u)* [în text cu forma de plural, articulată cu articol hotărît, *lucr(urile)*] provine prin derivare regresivă de la verbul *(a) lucr(a)*; în analiza noastră, am încadrat acest exemplu la conversiune, dată fiind identitatea dintre radicalul substantivului și radicalul verbului (*lucr-*); de asemenea, în analiza curentă verbul *(a) trîndăv(i)* [în text, la indicativ imperfect, *trîndăv(ea)*] este considerat derivat cu sufixul verbal *–i* de la *trîndav*. Am considerat, în analiza noastră, că verbul *trîndăv(i)* provine de la adjectivul *trîndav* prin conversiune, dată fiind identitatea dintre radicalii celor două cuvinte: *trîndav-*.

c) De asemenea, atragem atenția asupra altor aspecte legate de cazurile de conversiune identificate în text: ne referim la conversiunea, mai rar întîlnită, adverb < substantiv (adverbul *iască* < substantivul *iască*, acesta din urmă, moștenit din lat. *esca*); în text apar trei substantive provenite prin conversiune de la verbe la participiu: *săpatul*, *căratul*, *semănatul*; adverbul *chiar* provine prin conversiune de la adjectivul *chiar* (care a fost moștenit din lat. *clarus*), adjectiv întîlnit în textele românești vechi (trimitem aici la un singur exemplu, din *Epilogul* la *Tîlcul evangheliilor*, carte tipărită de Coresi în 1567-1568: „... în 20 de cărți atîta învățătură cheară nu vreți afla ca în ceastă carte" (*Texte românești din secolul al XVI-lea*, coordonator, Ion Gheție, București, 1982).

d) Numai în analiza subiectivă adv. de comparație *mai* este format în română; în analiza obiectivă acest cuvînt reprezintă moștenire latină.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adv. *iască* < subst. *iască* 2) adv. *mult* < adj. *mult* 3) subst. *lucr(urile)* < vb. *lucr(a)* 4) subst. *săpat(ul)* < vb. *săpat* 5) subst. *cărat(ul)* < vb. *cărat* 6) subst. *semănat(ul)* < vb. *semănat* 7) vb. *trîndăv(ea)* < adj. *trîndav* 8) adv. *chiar* < adj. *chiar*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) vb. aux. *au* < vb. pred. *au* (conversiune) 3) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 4) prep. *prin* < prep. *pre* + prep. *în* (compunere) 5) prep. *pe la* < prep. *pe* + prep. *la* (compunere)

e) Mai multe cuvinte formate în română au la bază cuvinte care la rîndul lor, au fost formate pe terenul limbii române: 1) derivatul adjectival *curăţel* este format de la adjectivul *curat* care provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) cur(a)*, acesta din urmă, moştenit din lat. *curare* 'a îngriji, a curăţa'; 2) derivatul *lenevitor* are la bază verbul *lenev(i)*, format în română, prin conversiune (în analiza noastră, în analiza curentă – prin derivare) de la adjectivul *leniv* sau *leaniv* (înv. 'leneş' < sl.). Dacă ţinem cont şi de aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 15 (+ 5).

f) Precizăm şi faptul că verbul *(a) săp(a)* [a cărui formă de participiu a furnizat substantivul *săpat(ul)*] nu este format în română, de la *sap(ă)*, cum s-ar putea crede (în analiza subiectivă), dicţionarele indicînd în cazul acestui cuvînt etimonul lat. *sappare*; de asemenea, verbul *(a) căr(a)* [part. *cărat* > subst. *cărat(ul)*] este moştenit din lat. **carrare*, iar verbul *(a) semăn(a)* [part. *semănat* > subst. *semănat(ul)*], din lat. *seminare*.

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *curăţel*, *lenevitor*, *muiereşt-*, *bucuros*, *învăţător*

Rădăcinile: *cur-*, *lenev-*, *muier-*, *bucur-*, *învăţ-*

Bazele de derivare: *curăţ-*, *lenevi-*, *muier-*, *bucur-*, *învăţă-*

La conversionate

Radicalii: *iască*, *mult*, *lucr-*, *săpat-*, *cărat-*, *semănat-*, *trîndăv-*

Rădăcinile: *iasc-*, *mult*, *lucr-*, *săp-*, *căr-*, *semăn-*, *trîndav-*.

7) „Şi apoi, îngenunchind amîndoi dinaintea împăratului Verde, îşi jură credinţă unul altuia, primind binecuvîntarea de la dînsul şi împărăţia totodată".

(Ion CREANGĂ)

derivate	compuse
1) vb. *îngenunch(ind)* < pref. *în-* + subst. *genunchi* 2) subst. *credinţ(ă)* < vb. *cred(e)* + suf. *-inţ(ă)* 3) subst. *împărăţi(a)* < subst. *împărat* + suf. *–i(a)*	1) num. *amîndo(i)* < num. **amîn-* + num. *do(i)* 2) pron. *dîns(ul)* < prep. *de* + pron. *îns(ul)* 3) adv. *totodată* < adv. *tot* + adv. *odată*

Total: 3 + 3 + 2 + 2 (+ 3) = 10 (+ 3)

A. Observaţii

a) Prefixul *în-* este prefix delocutiv, iar sufixele *–inţ(ă)* şi *–i(e)* sînt sufixe care formează abstracte nominale.

b) Verbul *binecuvîntare* a avut această formă de infinitiv lung în limba română veche, formă devenită substantiv.

Conversiunea (intramorfologică) substantiv comun > substantiv propriu (antroponim sau nume de persoană) este bine reprezentată în limba română (ca şi, de fapt, în toate limbile): *verde* > *Verde* (în text), *vulpe* > *Vulpe*, *floare* > *Floare*, *pasăre* > *Pasăre*, *moroi* > *Moroi*, *moldovean* > *Moldovean*, *păsărică* > *Păsărică* etc.

c) Pronumele *unul* şi *altuia* au, în componenţa lor, obligatoriu, articolul hotărît, prin aceasta diferenţiindu-se de formele adjectivale *un*, respectiv *altui*, corespondente, denumirea procedeului lexical formativ secundar fiind explicabilă astfel.

d) Numai în analiza subiectivă *îngenunchea*, *credinţă* şi *amîndoi* sînt interpretabile ca formaţii lexicale ale limbii române, în analiza obiectivă aceste cuvinte avînd etimoane latine (populare): *ingenuculare*, respectiv **credentia* şi **amindoi* (< *ambi* + *dŭi*).

e) Adverbul *odată* este compus din numeralul *o* şi substantivul *dată*; în verbul *binecuvîntare* este identificabil verbul *cuvîntare*, interpretabil, în analiza subiectivă, ca fiind format, prin conversiune, de la substantivul *cuvînt* (< lat. *conventum*), însă analiza obiectivă impune ca etimon verbul *conventare*; dacă, totuşi, considerăm că verbul *cuvînta* este formaţie lexicală românească, atunci numărul lexemelor formate se ridică la 12.

f) Compusele *amîndoi* şi *dînsul* sînt seminalizabile; *amîndoi* este un compus omogen, iar *dînsul*, neomogen.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. propriu *Verde* < subst. comun *verde* 2) subst. *binecuvîntar(e)* < vb. *binecuvîntare*	1) pron. *unul* < adj. *un* + art. *–ul* (articulare obligatorie) 2) pron. *altuia* < adj. pron. *altui* + art. *a* (articulare obligatorie)	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) prep. *dinaintea* < adv. *dinainte* (specializare semantică a variantei fonetice) 3) prep. *de la* < prep. *de* + prep. *la* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicali: *îngenunk'-*, *credinţ-*, *împărăţi-*

Rădăcinile: *-genunk'-*, *cred-*, *împărăţ-*

Baze de derivare: *-genunk'-*, *cred-*, *împărăţ-*

La compuse

Radicalii: *amîndo-*, *dîns-*, *totodată*

Rădăcinile: **amîn-* şi *do-*, *-îns-*, *tot*, *o* şi *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *Verde*, *binecuvîntar-*

Rădăcinile: *Verd-*, *bine* şi *cuvînt-*

La pronume

Radicalii: *unul*, *altui-*

Rădăcinile: *un-*, *alt-*.

8) „Vestea aceasta ne-a pricinuit mare tulburare. Aveam poruncă să trec cu orice preţ înainte. Pentru a ocoli piedica, trebuia să fac un ocol de douăzeci de poşte“.

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) vb. *pricinu(it)* < subst. *pricin(ă)* + suf. *-u(it)*	1) adv. *înainte* < prep. *în* + adv. *ainte* (< lat. *abante*) 2) num. *douăzeci* < num. *două* + num. *zeci*

Total: 1 + 2 + 5 + 0 (+ 4) = 8 (+ 4)

A. Observaţii

a) Sufixul *–u-* este sufix care formează verbe de la substantive şi este sufix delocutiv.

b) În analiza curentă, verbul *ocol(i)* < substantivul *ocol* ar ilustra derivarea cu sufixul verbal *–i*. În analiza noastră, am încadrat acest exemplu la conversiune, dat fiind faptul că radicalul verbului este *ocol-*, iar radicalul substantivului, de asemenea, *ocol-* (*-i* din *ocoli* este un sufix gramatical, deci exterior radicalului).

c) De asemenea, în analiza curentă, substantivul *porunc(ă)* este considerat derivat regresiv de la verbul *porunc(i)*. După cum se poate observa, în analiza noastră, acest exemplu se încadrează la conversiune (dată fiind identitatea dintre radicalul substantivului şi radicalul verbului).

d) Substantivul *tulburar(e)*, interpretat, curent, ca derivat de la verbul la infinitiv scurt *(a) tulbura*, poate fi considerat ca provenind prin conversiune de la verbul la infinitivul lung *tulburare*, moştenit din latină (**turbulare*).

e) Numai în analiza subiectivă adjectivul demonstrativ *aceasta* este un cuvînt format prin conversiune pe terenul limbii române; în analiza obiectivă, acest cuvînt reprezintă moştenire latină (< **ecce-ista*).

f) Compusele *înainte* şi *douăzeci* sînt analizabile integral şi neomogene.

g) Pronumele nehotărît *orice*, de la care s-a format prin conversiune adjectivul nehotărît *orice*, este, la rîndul său, format în română, prin compunere din *ori* + pronumele relativ *ce*. Reamintim faptul că *ori-* din *orice* are etimologie controversată şi că am acceptat opinia etimologiştilor H. Tiktin şi A. Scriban, împărtăşită de Alexandru Ciorănescu (vezi DER, 5750), după care etimonul acestei unităţi semnificative este forma verbală latină populară **volet* (în loc de lat. cult *vult*) ‘vrea’, nu soluţia etimologică (din DEX, MDA ş.a.), după care *ori* provine din conjuncţia coordonatoare disjunctivă omonimă, sinonimă cu *sau*, deci *orice* are sensul etimologic de ‘vrea ce’ etc., nu de ‘sau ce’ etc. Dacă adăugăm şi compusul *orice*, numărul lexemelor din text formate pe terenul limbii române se ridică la 9 (+ 4).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. dem. *aceast(a)* < pron. dem. *aceast(a)* 2) subst. *tulburar(e)* < vb. *tulburare* 3) subst. *porunc(ă)* < vb. *porunc(i)* 4) adj. nehot. *orice* < pron. nehot. *orice* 5) vb. *ocol(i)* < subst. *ocol*	—	1) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 2) prep. *pentru* < prep. *printru* (specializare semantică a variantelor fonetice) 3) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune) 4) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *pricinu-*

Rădăcinile: *pricin-*

Bazele de derivare: *pricin-*

La compuse

Radicalii: *înainte*, *douăzeci*

Rădăcinile: *ainte*, *do-*şi *zeč-*

La conversionate

Radicalii: *aceast-*, *tulburar-*, *porunc-*, *orice*, *ocol-*

Rădăcinile: *aceast-*, *tulbur-*,*porunc-*, *ori* şi *ce*, *ocol-*.

9) „Nici un fîlfîit de pasăre nu trece. Pădurea e împietrită. O creangă care trosneşte uşor înfioară tot codrul şi după aceea liniştea-i parcă mai mare în nesfîrşita singurătate“.

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) vb. *înfioar(ă)* < pref. *în-* + subst. *fior* 2) subst. *linişt(ea)* < adj. *lin* + suf. *-işt(ea)* 3) adj. *nesfîrşit(a)* < pref. *ne-* + adj. *sfîrşit(a)* 4) subst. *singurătat(e)* < adj. *singur* + suf. *–ătat(e)*	1) adj. *nici un* < adv. *nici* + num. *un* 2) adv. *parcă* < vb. *par(e)* + conj. *că*

Total: 4 + 2 + 4 + 1 (+ 3) = 11 (+ 3)

A. Observaţii

a) Prefixul *în–* este prefix delocutiv şi prefixul *ne-* este prefix de negaţie; sufixul *–işt(e)* este sufix colectiv care formează substantive colective, iar sufixul *–ătat(e)* formează abstracte nominale.

b) Adverbul *parcă* reprezintă lexicalizarea îmbinării stabile (expresiei) *pare că* (devenită astfel cuvînt unic).

c) Numai în analiza subiectivă adjectivul *tot* şi adverbul de comparaţie *mai* sînt considerate unităţi semnificative formate în limba română; în analiza obiectivă ele reprezintă moştenire latină.

d) În verbele etimoane *fîlfîit* şi *împietrită* se recunosc formaţii lexicale, primul format prin onomatopeizare de la interjecţia *fîlfî(l)-*, iar al doilea – derivat cu prefixul *în-* de la substantivul *piatr(ă)*.

e) Specializarea semantică – verbul *trosni*, în raport cu etimonul său, *trăsni* (de origine slavă, alt etimon propus fiind derivatul *trăsni*, de la onomatopeea *trăs-* cu sufixul *–n–*) este relativ recentă: în pastelul *Iarna* de Vasile Alecsandri se găseşte etimonul în locul cuvîntului format: „În păduri trăsnesc stejarii“ (dacă pastelul ar fi fost scris mai recent, s-ar fi spus: „În păduri trosnesc stejarii“ deci tot aşa cum se spune *trosnesc grinzile*, *vreascurile* etc.). Este necesar ca în versul lui Alecsandri să fie păstrată forma originară, deci forma *trăsnesc*, care nu trebuie înlocuită cu forma *trosnesc*.

f) Compusele *nici un*, *parcă* sînt neomogene (elementele componente reprezintă părţi de vorbire diferite); *nici un* este un compus analizabil, iar *parcă*, semianalizabil.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) subst. *filfîit* < vb. *filfîit* 2) adj. *împietrit(ă)* < vb. *împietrită* 3) adv. *uşor* < adj. *uşor* 4) adj. *tot* < pron. *tot*	1) vb. *trosn(eşte)* < vb. *trăsn(eşte)* (specializare semantică a variantelor fonetice)	1) art. *o* < num. *o* (conversiune) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) adv. de comparaţie *mai* < adv. de mod *mai*

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *înfioar-*, *linişt-*, *nesfirşit-*, *singurătat-*
Rădăcinile: *-fior*, *lin-*, *sfirş-*, *singur-*
Baza de derivare: *-fioar-*, *lin-*, *-sfirşita*, *singur-*

La compuse

Radicalii: *nici un*, *parcă*
Rădăcinile: *nici* + *un*, *par-*

La conversionate

Radicalii: *filfîit-*, *împietrit-*, *uşor*, *tot*
Rădăcinile: *filfi-*, *-pietr-*, *uşor-*, *tot*

La verbul *trosni*:
Radicalul: *trosn-*
Rădăcina: *trosn-*.

10) „[...] mi s-a părut că se dezvăluie înainte-mi o cîmpie nemărginită, într-o lumină vînătă. Şi deodată din necunoscutul, din pustiul acesta, au început a izvorî mişcările vieţii“.

(Mihail SADOVEANU)

derivate	**compuse**
1) vb. *dezvălu(ie)* < pref. *dez-* + vb. *[în]vălu(ie)* 2) subst. *cîmpi(e)* < subst. *cîmp* + suf. *-i(e)* 3) adj. *nemărginit(ă)* < pref. *ne-* + adj. *mărginit(ă)*	1) adv. *deodată* < prep. *de* + adv. *odată*

Total: 3 + 1 + 4 + 0 (+ 7) = 8 (+ 7)

A. Observaţii

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ şi sufixul *–i(e)* formează abstracte nominale; verbul *dezvălu(ie)* a fost format de la verbul *învălu(ie)*, prin înlocuirea prefixului *în-* cu prefixul *des-* (prefix privativ).

b) Interpretat curent ca derivat cu sufixul verbal *–î* de la substantivul *izvor*, verbul *izvor(î)* este încadrat în analiza noastră la conversiune, dată fiind identitatea dintre radicalul verbului şi cel al substantivului: *izvor-*.

c) Numai în analiza subiectivă adjectivul *acesta* a fost format în limba română de la pronumele omonim; în analiza obiectivă, este moştenire latină, ca şi pronumele corespunzător (< lat. **ecce-istu*).

d) Dată fiind vechimea verbului *mişca* (de origine necunoscută), se poate considera că substantivul *mişcar(e)* provine prin conversiune de la verbul la infinitiv lung *mişcare*.

e) Mai multe cuvinte din text formate în română au la bază cuvinte care, de asemenea, au luat naştere pe terenul limbii române: 1) verbul *învăluie* (de la care provine, prin înlocuirea prefixelor, verbul *dezvăluie*) este derivat parasintetic cu prefixul *în-* şi cu sufixul *-u-*, de la substantivul *val* (influenţat formal şi semantic de substantivul *văl*); 2) adjectivul *mărginit(ă)* [de la care a luat naştere derivatul *nemărginit(ă)*] provine prin conversiune din participiul verbului *(a) mărgin(i)*; 3) acesta din urmă provine prin conversiune (în analiza noastră, respectiv prin derivare, în analiza curentă) din substantivul *margin(e)*; 4) compusul, adverb, *odată* < numeralul *o* + substantivul *dată* (< fr. *date*); 5) adjectivul *necunoscut*, de la care a luat naştere, prin conversiune, substantivul *necunoscut(ul)* s-a format prin derivare cu prefixul *ne-* de la adjectivul *cunoscut*; 6) acest adjectiv provine prin conversiune de la verbul la participiu *cunoscut*. Dacă ţinem cont şi de aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 14 (+ 7).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *necunoscut(ul)* < adj. *necunoscut(ul)* 2) adj. dem. *acest(a)* < pron. dem. *acest(a)* 3) vb. *izvor(î)* < subst. *izvor* 4) subst. *mişcăr(ile)* < vb. *mişcare*	—	1) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 2) prep. *înainte(a)* < adv. *înainte* (conversiune) 3) art. *o* < num. *o* (conversiune) 4) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 5) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 6) vb. aux. *au* < vb. pred. *au* (conversiune) 7) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *dezvălu-*, *cîmpi-*, *nemărginit-*

Rădăcinile: *-văl-*, *cîmp-*, *-mărgin-*

Bazele de derivare:*-[în]văluie*, *cîmp-*, *-mărginită*

La compuse

Radicalii: *deodată*

Rădăcinile: *o* şi *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *necunoscut-*, *acest-*, *izvor-*, *mişcăr-*

Rădăcinile: *-cunosc-*, *acest-*, *izvor-*, *mişc-*.

11) „Se uită la fumul albăstriu care se desfăşoară în rotocoale leneşe. Iezerul pînă în depărtări mai fumega aburi calzi în revărsarea umedă, posomorîtă, a zilei. Un glas striga cine ştie unde, prin luncile întinse – un răcnet prelung, înfiorător, care tremura în scăderi şi creşteri".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	**compuse**
1) adj. *albăstri(u)* < adj. *albastr(u)* + suf. *–i(u)* 2) vb. *desfăşoar(ă)* < vb. [în]făşoar*(ă)* 3) subst. *revărsar(ea)* < vb. *revărs(a)* + suf. *-r-* 4) subst. *răcnet* < vb. *răcn(i)* + suf. *–et* 5) adj. *prelung* < pref. *pre-* + adj. *lung* 6) adj. *înfiorător* < vb. *înfior(a)* + suf. *–tor*	—

Total: 6 +0 +5 + 3 (+ 5) = 14 (+ 5)

A. Observaţii

a) Sufixul *-i(u)* exprimă similitudinea semantică a derivatului cu sensul bazei de derivare, sufixul *-et* formează abstracte nominale de la forma de prezent a verbelor care furnizează baze de derivare (apare şi în *pocnet* < *pocn-* + *-et*, *strigăt* < *strig* + *-et* ş.a.), ca şi sufixul *-r-* (provenit din sufixul infinitivului lung), iar sufixul *-tor* este sufix de agent, baza de derivare fiind forma flexionară de infinitiv prezent activ a unui verb (*înfiora*, aici); în analiza subiectivă, *desfăşoar(ă)* a fost format de la *înfăşoar(ă)*, prin înlocuirea prefixului *în-* cu prefixul *des-* (pentru analiza obiectivă, vezi *infra*); prefixul *pre-* (din *prelung*) exprimă sensul de extensie.

b) Substantivele formate prin conversiune intermorfologică din forma flexionară verbală de infinitiv lung au, ca şi acestea, o vechime foarte mare, verbele fiind fie moştenite din latină (**excadere*, *crescere*), fie formate în limba română (*depărtare* < *departe* < *de* + *parte*).

c) Numai în analiza subiectivă, verbele *desfăşoară* şi *fumega* sînt formaţii lexicale ale limbii române; în analiza obiectivă, ele sînt moştenite din latină (< *disfasciolare*, respectiv *fumigare*); formaţie românească reală este, însă, între altele, *spumeg(a)* < *spum(ă)* + *-eg(a)*, după modelul dat de *fumega*.

d) Unele dintre formaţiile lexicale precizate au la bază alte formaţii lexicale; astfel: 1) substantivul *revărsare* presupune verbul derivat cu prefixul *re-* de la verbul *vărsa*; 2) în baza de derivare a adjectivului *înfiorător* se recunoaşte verbul *înfior(a)*, formată cu prefixul *în-* de la substantivul *fior*; 3) în verbul *depărtare* se recunoaşte compusul adverb *departe* < prepoziţia *de* + substantivul *parte*. Cu aceste trei cuvinte, numărul lexemelor formate este de 17 (+ 5).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) subst. *depărtar(e)* < vb. *depărtare* 2) adj. *posomorît* < vb. *posomorît* 3) adj. *întins(e)* < vb. *întinse* 4) subst. *scăder(i)* < vb. *scădere* 5) subst. *creşter(i)* < vb. *creştere*	1) vb. *se uită* < pron. *se* + vb. *uită* (pronominalizare) 2) subst. *rotocoale* < *roate* + *ocoale* (contaminaţie) 3) vb. *fumega* < subst. *fum* + *-eg(a)* (preluarea unui segment, *-eg*, din alt cuvînt)	1) prep. *pînă în* < prep. *pînă* + prep. *în* (compunere) 2) art. *a* < adj. pron. *a* (conversiune) 3) art. *un* < num. *un* (conversiune) 4) prep. *prin* < prep. *pre* + prep. *în* (compunere) 5) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *albăstri-*, *desfăşoar-*, *revărsar-*, *răcnet-*, *prelung-*, *înfiorător-*

Rădăcinile: *albastr-*, *-făş-*, *-vărs-*, *-răcn-*, *-lung-*, *fior-*

Bazele de derivare: *albăstr-*, *-[în]făşoară*, *revărsa-*, *răcn-*, *-lung*, *înfioră-*

La conversionate

Radicalii: *depărtar-*, *posomorît-*, *întins-*, *scăder-*, *creşter-*

Rădăcinile: *-părt-*, *posomor-*, *întin-*, *scăd-*, *creşt-*

La cuvintele formate prin procedee secundare

Radicalii: *uit-*, *rotocoal-*, *fumeg-*

Rădăcinile: *uit-*, *rot-* şi *ocoal-*, *fum-*.

12) „Şi deodată dădu drumul cailor, se aşeză bine pe capra lui şi scoase un şuier ş-un strigăt vesel. Pe drumul zbicit, fără pulbere, mergeam lin, fără zdruncin, în tropotul înăbuşit al fugacilor, doi cai mărunţi, negri, cu coamele tunse. Cîmpiile în aburi se arătară curînd, cu muncitorii împrăştiaţi în întinderi (...)“

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) subst. *strigăt* < vb. *strig(a)* + suf. *-ăt* 2) subst. *cîmpi(ile)* < subst. *cîmp* + suf. *-i(ile)* 3) subst. *muncitor(ii)* < vb. *munc(i)* + suf. *–tor(ii)*	1) adv. *deodată* < prep. *de* + adv. *odată*

Total: 3 + 1 + 10 + 0 (+ 3) = 14 (+ 3)

A. Observaţii

a) Sufixul *–ăt* şi sufixul *–i(e)* formează abstracte nominale, sufixul *–tor* este sufix de agent.

b) După cum se poate observa, am încadrat substantivele *şuier* şi *zdruncin* la conversiune, dat fiind faptul că radicalul lor – *şuier*, *zdruncin* – este acelaşi cu radicalul verbelor din care provin: *(a) şuier(a)*, *(a) zdruncin(a)*. Reamintim că, în mod obişnuit, substantivele *şuier* şi *zdruncin* sînt considerate derivate regresive de la verbele *şuier(a)* şi *zdruncin(a)*.

c) Ca şi în alte situaţii, am considerat mai convenabil să încadrăm substantivul *întinder(i)* la conversiune (dintr-un infinitiv lung moştenit din latină – *intendere*), şi nu la derivare, cum se procedează în mod curent.

d) Mai multe cuvinte formate din text au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naştere pe terenul limbii române: 1) compusul, adverb, *odată* < numeralul *o* + substantivul *dată*; 2) adjectivul *înăbuşit* provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) înăbuş(i)*, verb care a luat naştere prin derivare cu prefixul *în-* de la verbul *năbuş(i)*; 3) adjectivul *împrăştiaţ(i)* provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) împrăşti(a)*, verb care a luat naştere prin derivare cu prefixul *îm-* de la *praşti(e)* [reamintim că deseori *împrăşti(a)* este considerat derivat parasintetic, cu prefixul *îm-* şi sufixul *–a* de la *praşti(e)*]. Dacă ţinem cont şi de aceste trei cuvinte, numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 17 (+ 3). (Atragem atenţia şi asupra faptului că adjectivul *fugaci*, de la care provine substantivul corespunzător nu este format în română, prin derivare, de la verbul *(a) fug(i)*, ci este moştenit din latină, dicţionarele indicînd etimonul *fugax*, *-acis*).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *şuier* < vb. *şuier(a)* 2) adj. *zbicit* < vb. *zbicit* 3) adv. *lin* < adj. *lin* 4) subst. *zdruncin* < vb. *zdruncin(a)* 5) adj. *înăbuşit* < vb. *înăbuşit* 6) subst. *fugac(ilor)* < adj. *fugac(ilor)* 7) adj. *tuns(e)* < vb. *tuns* 8) adv. *curînd* < vb. *curînd* 9) adj. *împrăştiaţ(i)* < vb. *împrăştiat* 10) subst. *întinder(i)* < vb. *întindere*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 3) art. *al* < adj. pron. *al* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *strigăt-*, *cîmpi-*, *muncitor-*

Rădăcinile: *strig-*, *cîmp-*, *munc-*

Bazele de derivare: *strig-*, *cîmp-*, *munci-*

La cuvîntul compus

Radicalul: *deodată*

Rădăcinile: *o* şi *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *şuier-*, *zbicit-*, *lin*, *zdruncin-*, *înăbuşit-*, *fugač-*, *tuns-*, *curînd*, *împrăştiaţ-*, *întinder-*

Rădăcinile: *şuier-*, *zbič-*, *lin-*, *zdruncin-*, *-năbuş-*, *fug-*, *tun-*, *cur-*, *-prăşti-*, *întin-*.

13) „O nespusă oboseală, pe care şi-o învingea totuşi, se desprindea din şoapta şi din mişcările ei. Ea, care şi-a păstrat tinereţea pînă la 60 de ani, îmbătrîni acum, în cîteva săptămîni“.

(Lucian BLAGA)

derivate	compuse
1) adj. *nespus(ă)* < pref. *ne-* + adj. *spus(ă)*	1) adv. *totuşi* < adv. *tot* + pron. *şi*
2) subst. *oboseal(ă)* < vb. *obos(i)* + suf. *–eal(ă)*	2) num. *şaizeci* < num. *şa(se)* + num. *zeci*
3) vb. *înving(ea)* < pref. *în-* + vb. *ving(ea)*	
4) vb. *desprind(ea)* < pref. *des-* + vb. *prind(ea)*	
5) subst. *tinereţ(ea)* < adj. *tînăr* + suf. *–eţ(ea)*	
6) vb. *îmbătrîn(i)* < pref. *în-* + adj. *bătrîn*	

Total: 6 + 2 + 3 (+ 5) = 11 (+ 5)

A. Observaţii

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, prefixul *în-* este prefix delocutiv şi prefixul *des-* este prefix de reversibilitate; sufixul *–eal(ă)* şi sufixul *–eţ(e)* sînt sufixe care formează abstracte nominale.

b) Numai în analiza obiectivă se percepe derivare cu prefix la verbul *înving(e)*, de la un verb fără prefix, *vinge* (< lat. *vingo*, *vingere*), existent cu această formă numai în româna veche, acum verbul fiind utilizat numai cu forma prefixată.

c) Fiindcă are radicalul *şoapt-*, identic, structural, cu radicalul *şopt-* al verbului *şopti*, din care provine, substantivul *şoaptă* trebuie interpretat ca fiind format prin conversiune, nu prin derivare regresivă.

d) Verbul *mişca* (în limba română veche, la infinitiv lung, *mişcare*), de origine necunoscută, are o vechime foarte mare (prima atestare a lui este într-un text de Dosoftei (vezi MDA), deci din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cînd se utiliza încă, deşi sporadic, forma de infinitiv lung, cu *–re*), astfel că substantivul *mişcare* trebuie considerat că a fost format prin conversiune de la forma verbală omonimă.

e) Adjectivul *cîteva* trebuie interpretat ca provenind prin conversiune de la pronumele nehotărît compus *cîteva*, în baza regulii, precizate *supra*, după care contează ultimul procedeu utilizat.

f) Două dintre cuvintele formate provin de la alte cuvinte formate; astfel: 1) adjectivul *nespus(ă)* de la adjectivul *spus(ă)*; 2) iar acesta, de la verbul *spusă*; 3) adjectivul *cîteva* provine de la pronumele *cîteva*, iar acesta a fost format prin compunerea pronumelui *cîte* cu verbul *va*, formă flexionară a verbului *vrea* (*va* apare, acum, ca verb auxiliar, în cadrul formei de viitor *va mişca*, *va face* etc.). Cu aceste trei cuvinte, numărul formaţiilor lexicale identificabile în text ajunge la 14 (11 + 3).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) subst. *şoapt(ă)* < vb. *şopt(i)*	—	1) art. *o* < num. *o* (conversiune)
2) subst. *mişcăr(ile)* < vb. *mişcare*		2) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)
3) adj. *cîteva* < pron. *cîteva*		3) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)
		4) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune)
		5) prep. *pînă la* < prep. *pînă* + prep. *la* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *nespus-*, *oboseal-*, *învinğ-*, *desprind-*, *tinereţ-*, *îmbătrîn-*

Rădăcinile: *spu-*, *obos-*, *-vinğ-*, *prind-*, *tiner-*, *bătrîn-*

Baze de derivare: *-spusă*, *obos-*, *-vingea-*, *-prindea*, *-tiner-*, *-bătrîn-*

La compuse

Radicalii: *totuşi*, *şaizeci*

Rădăcinile: *tot*, *şa(se)*, *zeč-*

La conversionate

Radicalii: *şoapt-*, *mişcăr-*, *cîteva*

Rădăcinile: *şopt-*, *mişc-*, *cît-*, *-va*.

14) „Trebuie să fie cu luare-aminte la sfaturile bătrînelor despre bolile pruncilor, care sînt nenumărate. Răul copiilor este cel mai primejdios, dar cea mai supărătoare pentru mame e acea suferință a pruncilor care se cheamă plînsoare".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) adj. *nenumărat(e)* < pref. *ne-* + adj. *numărat(e)* 2) adj. *primejdios* < subst. *primejdi(e)* + suf. *–os* 3) adj. *supărătoar(e)* < vb. *supăr(a)* + suf. *–toar(e)* 4) subst. *suferinț(ă)* < vb. *sufer(i)* + suf. *–inț(ă)* 5) subst. *plînsoare* < subst. *plîns* + suf. *–oar(e)*	—

Total: 5 + 0 + 3 + 1 (+ 5) = 9 (+ 5)

A. Observații

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, sufixul *-os* formează nume de însușiri hipertrofiate, sufixul *-toar(e)* este sufix de agent, iar sufixele *-inț(ă)* și *-oar(e)* formează abstracte nominale.

b) Numai în analiza subiectivă adjectivul demonstrativ *acea* provine prin conversiune de la pronumele corespunzător; în analiza obiectivă, acest cuvînt este moștenire latină (< **ecce-illa*). Facem și precizarea că etimonul adjectivului *bătrîn*, adjectiv de la care se consideră că a luat naștere, prin conversiune, substantivul corespunzător, avea în latină nu numai valoare de adjectiv, ci și valoare de substantiv: „*veterānus*, adj., bătrîn, vechi în serviciu", „*veterānī*, *ōrum*, m. pl., soldați vechi în armată, cu multă experiență; soldați ieșiți din serviciul militar, veterani" (Gheorghe Guțu, *Dicționar latin-român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 2003, s.v. *veterānus*); de asemenea, etimonul adjectivului românesc *rău* avea în latină valoare de substantiv – *reus*, *ī*, *rea*, *ae* – cu sensurile: 1) 'parte dintr-un proces'; 2) 'acuzat, învinuit", 3) 'vinovat, răspunzător'; 4) 'îndatorat, dator' (Gheorghe Guțu, *Dicționar latin-român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 2003, s.v. *reus*).

c) Unele cuvinte din text sînt formate de la cuvinte care, la rîndul lor, au luat naștere pe terenul limbii române: adjectivul *numărat(e)* [care furnizează baza de derivare din derivatul *nenumărat(e)*] provine prin conversiune de la verbul *numărat*; 2) substantivul *plîns* [care furnizează baza de derivare din *plînsoar(e)*] provine prin conversiune de la verbul la participiu *plîns*; 3) *aminte* (din locuțiunea *a lua aminte*) a luat naștere prin compunere din prepoziția *a* și substantivul *minte*. Dacă adăugăm și aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate pe terenul limbii române se ridică la 12 (+ 5).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *bătrîn(elor)* < adj. *bătrîn(elor)* 2) subst. *ră(ul)* < adj. *ră(ul)* 3) adj. dem. *ace(a)* < pron. dem. *ace(a)*	1) loc. substantivală *luare-aminte* < loc. verbală *lua aminte* (crearea de delocutive, locuțiuni substantivale de la locuțiuni verbale)	1) prep. *despre* < prep. *de* + prep. *spre* (compunere) 2) art. *cel* < adj. pron. *cel* (conversiune) 3) adv. de comparație *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 4) prep. *pentru* < prep. *printru* (specializare semantică a variantelor fonetice) 5) art. *a* < adj. pron. *a* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *nenumărat-, primejdios-, supărătoar-, suferinț-, plînsoar-*

Rădăcinile: *-număr-, primejdi-, supăr-, sufer-, plîn-*

Bazele de derivare: *-numărate, primejdi-, supără-, sufer-, plîns-*

La conversionate

Radicalii: *bătrîn-, ră-, ace-*

Rădăcinile: *bătrîn-, ră-, ace-*.

15) „Se vede că vrun blăstăm a lui Dumnezeu, ori altăceva, aşa trebuie să fie, de nu ai parte de ceea ce cauţi, fiica mea! Că aici este capătul unei lumi necunoscute încă şi de mine, şi oricît ai voi tu şi oricare altul să mai meargă înainte de aici este cu neputinţă".

(Ion CREANGĂ)

derivate	compuse
1) subst. *fiic(a)* < subst. *fi(e)* + suf. *–c(ă)* 2) adj. *necunoscut(e)* < pref. *ne-* + adj. *cunoscut(e)* 3) subst. *neputinţ(ă)* < pref. *ne-* + subst. *putinţ(ă)*	1) pron. *altăceva* < adj. pron. *alt(ă)* + pron. neh. *ceva* 2) adv. *oricît* < vb. *ori* + adv. *cît*

Total: 3 + 2 + 4 + 2 (+ 5) = 11 (+ 5)

A. Observaţii

a) Sufixul *–c(ă)* este sufix moţional, iar prefixul *ne-* este prefix negativ.

b) Substantivul *fi(e)* (< lat. *filia*, 'fiică'), bază de derivare în *fiică*, este folosit acum numai în limbajul popular, în combinaţie cu adjectivul pronominal posesiv, în *fie-mea*, *fie-sa* ş.a.

c) Numai în analiza subiectivă *vrun* şi *mea* pot fi considerate cuvinte formate în limba română, în analiza obiectivă ele avînd etimoane latine, **vere-unus*, respectiv *mea*.

d) *Ori-* din *oricît* şi *oricare* (dar şi din *orice*, *oricine*, *oricînd*, *oriunde*, *oricum* ş.a.) are etimologie controversată. Am acceptat opinia etimologiştilor H. Tiktin şi A. Scriban, împărtăşită de Alexandru Ciorănescu (vezi DER, 5750), după care etimonul acestei unităţi semnificative este forma verbală latină populară **volet* (în loc de lat. cult *vult*) 'vrea', nu soluţia etimologică (din DEX, MDA ş.a.), după care *ori* provine din conjuncţia coordonatoare disjunctivă omonimă, sinonimă cu *sau*, deci *oricît* are sensul etimologic de 'vrea cît', *orice* 'vrea ce' etc., nu de 'sau cît', 'sau ce' etc.

e) Compusele *altăceva* şi *oricît* sînt, ambele, analizabile integral şi neomogene.

f) Unele cuvinte formate din text au la bază alte cuvinte formate, acestea din urmă fiind: 1) adjectivul *cunoscute* < verbul *cunoscute*, prin conversiune; 2) derivatul *putinţ(ă)* < verbul *put(ea)* + sufixul *–inţ(ă)*; 3) pronumele *ceva* este compus din pronumele *ce* şi verbul *va* (< *vrea*). Cu aceste cuvinte, numărul lexemelor formate se ridică la 14 (11 + 3).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. pron. *vrun* < pron. *vrun* 2) subst. *blăstem* < vb. *blăstem(a)* 3) adj. pron. *me(a)* < pron. pos. *me(a)* 4) adj. pron. *oricar(e)* < pron. neh. *oricar(e)*	1) subst. *capăt(ul)* < subst. pl. *capete* (specializare semantică a variantelor morfologice) 2) pron. neh. *altul* < pron. *alt* + art. hot. *(u)l* (articulare obligatorie)	1) art. gen. *a* < adj. pron. *a* (conversiune) 2) art. hot. *lui* < adj. pron. *lui* (conversiune) 3) art. neh. *unei* < num. *unei* (conversiune) 4) vb. aux. *ai* < vb. pred. *(vre)ai* (conversiune, după o haplologie) 5) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *fiic-*, *necunoscut-*, *neputinţ-*

Rădăcinile: *fi-*, *-cunosc-*, *-put-*

Bazele de derivare: *fi-*, *-cunoscute*, *-putinţă*

La compuse

Radicalii: *altăceva*, *oricît*

Rădăcinile: *alt-*, *-ce* şi *-va*, *ori-* şi *cît-*

La conversionate

Radicalii: *vrun*, *blăstem*, *me-*, *oricar-*

Rădăcinile: *vre-* şi *un*, *blăstem*, *me-*, *ori-* şi *car-*

La cuvintele formate prin procedee secundare

Radicalii: *capăt*, *altul*

Rădăcinile: *cap-*, *alt-*.

16) „La răspunsul meu înflăcărat, despre viitorul liber şi plin de dragoste de care eram în stare a-l clădi departe de casa asta nenorocită, i se umplură ochii de lacrimi. Îmbrăţişaţi ca doi fraţi pierduţi într-o lume vrăjmaşă, (...) trăirăm ceasurile cele mai fericite din cîte se pot gusta pe lume".

(Panait ISTRATI)

derivate	compuse
—	1) adv. *departe* < prep. *de* + subst. *parte*

Total: 0 + 1 + 12 + 0 (+ 8) = 13 (+ 8)

A. Observaţii

a) După cum se poate observa, în fragmentul propus, cele mai multe cuvinte formate pe terenul limbii române au luat naştere prin procedeul conversiunii. Se pot însă constata mai multe diferenţe între analiza subiectivă şi analiza obiectivă, diferenţe pe care le consemnăm mai jos.

b) Numai în analiza subiectivă substantivul *răspuns(ul)* este format în română, prin conversiune, de la verbul la participiu *răspuns*. Dicţionarele indică însă, în cazul substantivului *răspuns*, etimonul lat. *responsum* [verbul *(a) răspund(e)* este de asemenea moştenit din latină, provenind, mai exact, din lat. *respondere*].

c) Numai în analiza subiectivă adjectivul posesiv *meu* şi adjectivul demonstrativ *asta* sînt cuvinte formate în română; în analiza obiectivă, aceste cuvinte reprezintă moştenire latină (pentru că etimoanele acestor cuvinte aveau în latină atît valoare de pronume, cît şi de adjective).

d) De asemenea, numai în analiza subiectivă verbul *gust(a)* poate fi interpretat ca format prin conversiune (în analiza noastră, iar în analiza curentă, derivat cu sufixul verbal *–a*) de la substantivul *gust*. Dicţionarele indică, însă, în cazul acestui verb, etimonul lat. *gusto, -are* (iar substantivul *gust* < lat. *gustus*).

e) Numai în analiza subiectivă adverbul de comparaţie *mai* este format pe terenul limbii române; în analiza obiectivă, acest adverb reprezintă moştenire latină.

f) Substantivul *star(e)*, interpretat, curent, ca derivat de la verbul la infinitiv scurt *(a) st(a)*, poate fi considerat ca provenind prin conversiune de la verbul la infinitiv lung moştenit din lat. *stare*.

g) Compusul *departe* este analizabil integral, neomogen şi sudat.

h) Mai multe cuvinte formate în română au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naştere pe terenul limbii române. Astfel: 1) adjectivul *înflăcărat* provine prin conversiune de la verbul la participiu *înflăcăr(at)*, acest verb fiind format prin derivare cu prefixul *în-* de la substantivul *flacăr(ă)* (reamintim că deseori, în analiza curentă, acest verb este considerat derivat parasintetic, cu prefixul *în-* şi sufixul *–a* de la substantivul *flacăr(ă)*; preferăm să considerăm că verbul este derivat sintetic, numai cu prefix, pentru că în radicalul verbului intră numai prefixul *în-*: *înflăcăr-*); 2) adjectivul *nenorocit(ă)* provine, prin conversiune, de la participiul verbului *(a) nenoroc(i)*, verb care provine de la substantivul *nenoroc* prin conversiune (în analiza noastră, respectiv prin derivare în analiza curentă); 3) substantivul *nenoroc* provine prin derivare cu prefixul *ne-*, de la substantivul *noroc*; 4) adjectivul *îmbrăţişaţi*

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *răspuns(ul)* < vb. *răspuns* 2) adj. pos. *me(u)* < pron. pos. *me(u)* 3) adj. *înflăcărat* < vb. *înflăcărat* 4) subst. *viitor(ul)* < adj. *viitor(ul)* 5) subst. *star(e)* < vb. *stare* 6) adj. dem. *ast(a)* < pron. dem. *ast(a)* 7) adj. *nenorocit(ă)* < vb. *nenorocit* 8) adj. *îmbrățișaț(i)* < vb. *îmbrățișat* 9) adj. *pierduț(i)* < vb. *pierdut* 10) adj. *vrăjmaș(ă)* < subst. *vrăjmaș(ă)* 11) adj. *fericit(e)* < vb. *fericit* 12) vb. *gust(a)* < subst. *gust*	—	1) prep. *despre* < prep. *de* + prep. *spre* (compunere) 2) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 3) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune) 4) prep. *ca* < adv. *ca* (conversiune) 5) art. nehot. *o* < num. *o* (conversiune) 6) art. adj. *cele* < adj. pron. *cele* (conversiune) 7) adv. de comparație *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 8) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

provine prin conversiune din verb (la participiu), acesta provenind prin derivare cu prefixul *în-* (în analiza curentă, derivat parasintetic, și cu prefix și cu sufix) de la adverbul (reg.) *brățiș* 'corp la corp'; 5) adverbul *brățiș* provine de la substantivul *braț*, prin derivare cu sufixul *–iș*; 6) adjectivul *fericit(ă)* provine, prin conversiune, din participiul verbului *(a) feric(i)*, verb care provine prin conversiune (în interpretarea noastră) de la adjectivul *ferice*; 7) adjectivul *vrăjmaș* provine prin conversiune din substantivul *vrăjmaș*, care este format prin derivare cu sufixul *–aș* de la substantivul *vrajm(ă)*, variantă a lui *vrajb(ă)* (vezi Ciorănescu, DER, s.v. *vrajbă*, 9364, unde găsim și următoarea precizare cu privire la *vrăjmaș*: „după Tiktin, în loc de **vrăjbnaș*; după Candrea, în loc de **vrajbăn* < sl. *vražidĭbĭnŭ*“); 8) substantivul *viitor* provine prin conversiune de la adjectivul *viitor* care a luat naștere prin derivare cu sufixul *-tor* de la verbul *veni* (cf. Ciorănescu, DER, s.v. *veni*, 9208: „var. înv. *viitoriu*, format pornind de la subj. *să viu, să vie*, ca *puitor* < *pune*“). Dacă ținem cont și de aceste cuvinte, numărul lexemelor formate în română ajunge la 21 (+ 8).

B. Analiza structurală

La cuvîntul compus

Radicalul: *departe*

Rădăcina: *-part-*

La conversionate

Radicalii: *răspuns-, me-, înflăcărat-, viitor-, star-, ast-, nenorocit-, îmbrățișaț-, pierduț-, vrăjmaș-, fericit-, gust-*

Rădăcinile: *răspun-, me-, -flăcăr-, vi-, st-, ast-, -noroc-, -braț-, pierd-, vrăj(m)-, ferič-, gust-.*

17) „Era un suflet înfrățit cu al mulțimilor neamului său, în care hotărau marile idei călăuzitoare, care ne-au fost sprijinul de-a lungul veacurilor: moșie, moștenire, dreptate și drept“.

(Nicolae IORGA)

derivate	compuse
1) subst. *mulțim(ilor)* < adj. *mulț(i)* + suf. *–im(ilor)* 2) adj. *călăuzitoar(e)* < vb. *călăuz(i)* + suf. *–toar(e)* 3) subst. *moși(e)* < subst. *moș* + suf. *–i(e)* 4) subst. *dreptat(e)* < adj. *drept* + suf. *-(ăt)at(e)*	

Total: 4 + 0 + 8 + 0 (+ 4) = 12 (+ 4)

A. Observații

a) Sufixul *–im(e)* este sufix de colectivitate, sufixul *–tor*, de agent, iar sufixele *–i(e)* și *–(ăt)at(e)* formează abstracte nominale; sufixul *–at(e)* a căpătat forma aceasta după haplologie (eliminarea părții lui inițiale, care se repetă), forma originară a substantivului fiind *dreptătate*.

b) *Al* este pronume (personal), putînd fi înlocuit cu substantivul *sufletul* (există și altă interpretare).

c) Numai în analiza subiectivă substantivul *drept* provine de la adjectivul *drept*, în analiza obiectivă el fiind o moștenire latină (< subst. lat. *directum*).

d) În cuvintele formate precizate mai sus sînt identificabile și alte formații lexicale: 1) verbul *călăuz(i)*, format prin conversiune de la substantivul *călăuz(ă)*; 2) verbul *înfrăț(ite)* este derivat cu prefixul *în-* de la substantivul *frat(e)*; 3) verbul *moșten(i)* este format prin conversiune de la substantivul *moștean*; 4) credem că substantivul *moștean* este format prin derivare de la substantivul *moș* cu sufixul *–tean*, o formă a sufixului *–nean*. Cu aceste patru cuvinte, numărul lexemelor formate, din text, se ridică la 16 (+4).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *înfrățit* < vb. *înfrățit* 2) pron. semiindependent *al* < pron. *al* 3) adjectivul *să(u)* < pron. *să(u)* 4) vb. *hotăr(au)* < subst. *hotar* 5) subst. *sprijin(ul)* < vb. *sprijin(i)* 6) subst. *lung(ul)* < adj. *lung(ul)* 7) subst. *moștenir(e)* < vb. *moștenire* 8) subst. *drept* < adj. *drept*	—	1) art. *un* < num. *un* (conversiune) 2) vb. aux. *au* < vb. pred. *au* (conversiune) 3) prep. *de-a* < prep. *de* + prep. *a* (compunere) 4) conj. *și* < adv. *și* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *mulțim-*, *călăuzitoar-*, *moși-*, *dreptat-*

Rădăcinile: *mulț-*, *călăuz-*, *moș-*, *drept-*

Bazele de derivare: *mulț-*, *călăuzi-*, *moș-*, *drept-*

La conversionate

Radicalii: *înfrățit*, *să-*, *hotăr*, *sprijin-*, *lung-*, *moștenir- drept-*

Rădăcinile: *-frat-*, *să-*, *hotăr-*, *sprijin-*, *lung-*, *moș-*, *drept-*.

18) „El salutase în tăcere. Ea-i răspunse întorcînd spre el o clipă ochii, apoi începu a păşi mai iute, ca şi cum voia să scape de o primejdie. După o vreme îşi domoli iar mersul, cu inima bătînd. Tînărul se afla tot lîngă dînsa“.

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
–	1) pron. *dîns(a)* < prep. *de* + pron. *îns(a)*

Total: 0 + 1 + 9 + 0 (+ 3) = 10 (+ 3)

A. Observaţii

a) Substantivul *tăcer(e)*, interpretat, curent, ca derivat de la verbul la infinitiv scurt *(a) tăc(ea)*, poate fi considerat ca provenind prin conversiune de la verbul la infinitiv lung *tăcere*, moştenit din lat. *tacēre*.

b) Numai în analiza subiectivă verbul *salut(ase)* şi verbul *domol(i)* reprezintă cuvinte formate în română, prin conversiune, de la substantivul *salut*, respectiv adjectivul *domol*. În cazul acestor verbe, etimoanele indicate în dicţionare sînt lat., it. *salutare*, respectiv sl. *domoliti*, ucr. *domolyty*. De asemenea, în analiza obiectivă, substantivul *tînăr* este continuat, ca şi adjectivul omonim, din latină. Precizăm, în acelaşi sens, că adverbul *tot* este interpretabil ca formaţie lexicală românească (prin conversiune) numai în analiza subiectivă, în cea obiectivă, *tot* reprezentînd, şi cu valoare de adverb, moştenire latină.

c) Spre deosebire de exemplele discutate la b), verbul *păş(i)* este format pe terenul limbii române, de la substantivul *pas*. Reamintim faptul că în analiza curentă acest caz este încadrat la derivare, aici, cu sufixul verbal *–i*. În opinia noastră, verbul *păş(i)* s-a format de la substantivul *pas* prin conversiune, *-i* fiind sufix gramatical, exterior radicalului (verbul are radicalul *păş-*, identic, structural – făcînd abstracţie de alternanţele fonetice – cu acela, *pas-*, al substantivului etimon).

d) Substantivul *clip(ă)*, provenit de la verbul *clip(i)*, a fost încadrat, cum se vede, tot la conversiune (dată fiind identitatea radicalilor: *clip-*); în altă interpretare, *clip(ă)* este considerat derivat regresiv.

e) Compusul *dînsa* este semianalizabil şi neomogen (*de* – prepoziţie, *însa* – pronume).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) vb. *salut(ase)* < subst. *salut* 2) subst. *tăcer(e)* < vb. *tăcere* 3) subst. *clip(ă)* < vb. *clip(i)* 4) vb. *păş(i)* < subst. *pas* 5) adv. *iute* < adj. *iute* 6) vb. *domol(i)* < adj. *domol* 7) subst. *mers(ul)* < vb. *mers* 8) subst. *tînăr(ul)* < adj. *tînăr* 9) adv. *tot* < pron. nehot. *tot*	—	1) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune) 2) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 3) art. nehot. *o* < num. *o* (conversiune)

B. Analiza structurală

La cuvîntul compus

Radicalul: *dîns-*

Rădăcina: *-îns-*

La conversionate

Radicalii: *salut-*, *tăcer-*, *clip-*, *păş-*, *iute*, *domol-*, *mers-*, *tînăr-*, *tot*

Rădăcinile: *salut-*, *tăč-*, *clip-*, *pas-*, *iut-*, *domol-*, *mer-*, *tînăr-*, *tot-*.

19) „Împrejurări pămîntești și atîtea omenești neajunsuri s-au așezat mereu între noi ținîndu-ne departe unul de altul. Și astfel imaginea Doamnei Ana se prefăcu, încetul cu încetul, într-un simbol al inaccesibilului".

(Lucian BLAGA)

derivate	compuse
1) adj. *pămîntești(i)* < subst. *pămînt* + suf. *–ești(i)* 2) adj. *omenești(i)* < subst. *oamen(i)* + suf. *–ești(i)* 3) subst. *neajuns(uri)* < pref. *ne-* + subst. *ajuns(uri)* 4) vb. *prefăc(u)* < pref. *pre-* + vb. *făc(u)*	1) adv. *departe* < prep. *de* + subst. *part(e)* 2) adv. *astfel* < [*într-*] adj. *ast* + subst. *fel* 3) subst. *Doamn(ei) Ana* < subst. *Doamn(ei)* + subst. *Ana*

Total: 4 + 3 + 4 + 2 (+4) = 13 (+ 4)

A. Observații

a) Sufixul *–esc* [pluralul *–ești(i)*] se încadrează în categoria sufixelor care formează nume de caracteristici; prefixul *ne-* este prefix negativ, iar prefixul *pre-* face parte din categoria semantică a prefixelor care exprimă schimbarea.

b) În cadrul unor cuvinte formate sînt identificate și altele avînd acest statut: 1) baza de derivare *ajuns*, a derivatului *neajuns*, a fost formată prin conversiunea substantiv < verb la participiu (*ajuns*); 2) substantivul propriu *Doamnei* a fost format prin conversiune de la substantivul comun *doamnei*; 3) verbul *împrejurare*, conversionat în substantiv, a fost format prin conversiune din adverbul *împrejur*; 4) iar acesta, la rîndul lui, prin compunerea substantivului *prejur* cu prepoziția *în*; 5) *prejur* fiind de asemenea format prin compunerea adverbului *jur* cu prepoziția *pre*. Nu poate fi îndoială că forma flexionară verbală de infinitiv lung *împrejurare* a existat în limba română veche, fiindcă atît prepozițiile precizate, cît și substantivul *jur* sînt continuate de română din latină, fiindcă prepoziția *pre* are această formă veche, forma mai nouă fiind *pe*; 6) substantivul *inaccesibilul* este format de la adjectivul *inaccesibilul*, iar acesta este un împrumut provenit din franceză și latină. Cu acestea, numărul formațiilor lexicale se ridică la 19 (+4).

c) În formele pronumelor *unul* și *altul*, articolul *–l* este o componentă obligatorie, astfel justificîndu-se încadrarea formării lor la procedeul lexical formativ secundar numit *articulare obligatorie*.

d) Din latină, româna a moștenit adverbul *și* (ocurent în, de exemplu, *a venit și el*, *a și venit* etc.) utilizat în română mai ales cu valoarea lui de conjuncție, ca în contextul de aici.

e) Fiindcă latina nu avea articole gramaticale, orice articol gramatical românesc (aici, articolul genitival *al*, respectiv, articolul nehotărît *un*) trebuie interpretat ca o creație a limbii române.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *împrejurăr(i)* < vb. *împrejurare* 2) adj. *atît(ea)* < pron. *atît(ea)* 3) subst. *încet(ul)* < adv. *încet* 4) subst. *inaccesibil(ul)* < adj. *inaccesibil(ul)*	1) pron. *unul* < pron. *un(u)* + art. *-(u)l* (articulare obligatorie) 2) pron. *altul* < pron. *alt(u)* + art. *-(u)l* (articulare obligatorie)	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) vb. aux. *au* < vb. pred. *au* (conversiune) 3) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 4) art. gen. *al* < adj. pron. *al* (conversiune)

f) Latina nu avea „verbul auxiliar“ *am*, *ai*, *a* etc., astfel că acestea trebuie interpretate ca o inovaţie a vorbitorilor limbii române, din verbul predicativ corespunzător, numai acesta fiind moştenit din latină (în continuare, nu mai repetăm aceste observaţii).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *pămînteşt-*, *omeneşt-*, *neajuns-*, *prefăc-*
Rădăcinile: *pămînt-*, *om-*, *ajun-*, *-făc-*
Bazele de derivare: *pămînt-*, *omen-*, *-ajunsuri*, *-făcu*

La compuse

Radicalii: *departe*, *astfel*, *Doamn- Ana*
Rădăcinile: *part*, *ast* şi *fel*, *doamn-* şi *An-*

La conversionate

Radicalii: *împrejurăr-*, *atît-*, *încet-*, *inaccesibil-*,
Rădăcinile: *-jur-*, *atît-*, *încet-*, *acces-*

La cuvintele formate prin articulare obligatorie

Radicalii: *unul*, *altul*
Rădăcinile: *un*, respectiv *alt*.

20) „— Pui mîncarea-aia odată? zise liniştit, dar în glas cu fire de ameninţare. Niculaie se uită la tatăl său nemişcat, cu ochii pironiţi pe fruntea lui largă, descoperită de golul părului căzut pe creştet".

(Marin PREDA)

derivate	compuse
1) adj. *nemişcat* < pref. *ne-* + adj. *mişcat* 2) subst. *creştet* < vb. *creşt(e)* + suf. *–et*	1) adv. *odată* < num. *o* + subst. *dată*

Total: 2 + 1 + 9 + 1 (+ 0) = 13

A. Observaţii

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, iar sufixul *–et* formează abstracte nominale.

b) Considerăm că *nemişcat* are valoare de adjectiv, nu de adverb (dacă numele-subiect din propoziţie ar fi de genul feminin, acordul s-ar face în consecinţă, de exemplu: *Fata se uita la tatăl său nemişcată* (din acelaşi motiv, am considerat că, în text, *liniştit* este adjectiv, nu adverb); apreciem, după cum se vede, că adjectivul *nemişcat* provine prin derivare cu prefixul *ne-* de la adjectivul *mişcat*.

c) Dacă în cazul cuvintelor *pironiţi* şi *căzut* am considerat că este vorba de adjective provenite prin conversiune din verbe la participiu, am tratat în mod diferit cuvîntul *descoperită*, considerînd că acesta are în text (încă) valoare de verb, fiind determinat de un complement de agent (*de golul*).

d) Substantivele *mîncare*, *fire* şi *ameninţare*, interpretate, curent, ca derivate de la verbele la infinitiv scurt *(a) mînca*, *(a) fi*, respectiv *(a) ameninţa*, pot fi considerate ca provenind prin conversiune de la verbe la infinitivul lung moştenite din latină (*manducare*, *fire*, respectiv *amminaciare* < *minaciae* 'ameninţări'); menţionăm şi faptul că *fire* s-a păstrat pînă astăzi cu valoare de infinitiv lung în îmbinări „pietrificate" de tipul *fir-ar să fie*.

e) Numai în analiza subiectivă adjectivele *aia* şi *său* reprezintă formaţii prin conversiune intermorfologică pe terenul limbii române; în analiza obiectivă, aceste cuvinte trebuie interpretate ca moştenire latină.

f) În text, unele cuvinte formate au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au fost formate pe terenul limbii române: 1) adjectivul *mişcat* (care oferă baza de derivare în derivatul *nemişcat*) provine prin conversiune de la verbul la participiu *mişcat*; 2) verbul *linişt(it)* (din care a rezultat prin conversiune adjectivul corespunzător) este format prin conversiune de la substantivul *linişt(e)* (atît substantivul *linişte*, cît şi verbul *liniştit* au radicalul *linişt-*, motiv pentru care considerăm că verbul provine din substantiv prin conversiune, nu prin derivare cu sufixul verbal *–i*, cum se consideră în analiza curentă); 3) la rîndul său, substantivul *linişt(e)* provine, prin derivare cu sufixul *–işt(e)*, de la adjectivul *lin*; 4) verbul *piron(iţi)* provine de la substantivul *piron* prin conversiune (radicalul substantivului este *piron-*, iar al verbului, de asemenea, *piron-*, motiv pentru care vorbim şi în acest caz de conversiune şi nu explicăm, deci, verbul prin derivare cu sufixul verbal *–i* de la substantivul *piron*). Dacă ţinem cont şi de aceste cuvinte, numărul lexemelor formate din text se ridică la 17.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) subst. *mîncar(e)* < vb. *mîncare* 2) adj. dem. *aia* < pron. dem. *aia* 3) adj. *liniştit* < vb. *liniştit* 4) subst. *fir(e)* < vb. *fire* 5) subst. *ameninţar(e)* < vb. *ameninţare* 6) adj. pos. *să(u)* < pron. pos. *să(u)* 7) adj. *pironiţ(i)* < vb. *pironit* 8) subst. *gol(ul)* < adj. *gol* 9) adj. *căzut* < vb. *căzut*	1) vb. *se uit(ă)* < pron. *se* + vb. *uit(ă)* (pronominalizare)	—

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *nemişcat-*, *creştet-*

Rădăcinile: *-mişc-*, *creşt-*

Bazele de derivare: *-mişcat*, *creşt-*

La compus

Radicalul: *odată*

Rădăcina: *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *mîncar-*, *liniştit-*, *fir-*, *ameninţar-*, *să-*, *pironiţ-*, *gol-*, *căzut-*

Rădăcinile: *mînc-*, *lin-*, *fi-*, *ameninţ-*, *să-*, *piron-*, *gol-*, *căz-*.

21) „Eu, atunci, iute mă răsucesc într-un picior, fac două sărituri mai potrivite, mă asvîrl peste gard, de parcă nici nu l-am atins, şi-mi pierd urma ducîndu-mă acasă şi fiind foarte cuminte în ziua aceea".

(Ion CREANGĂ)

derivate	compuse
1) vb. *răsuc(esc)* < pref. *răs-* + vb. *suc(esc)* 2) subst. *săritur(i)* < vb. *săr(i)* + suf. *-tur(i)*	1) adv. *parcă* < vb. *par(e)* + conj. *că* 2) adv. *acasă* < prep. *a* + subst. *cas(ă)* 3) adj. *cumint(e)* < prep. *cu* + subst. *mint(e)*

Total: 2 + 3 + 3 + 2 (+ 6) = 10 (+ 6)

A. Observaţii

a) Prefixul *răs-* este prefix care exprimă ideea de „repetiţie", forma lui *ră-* (fără *s*) explicîndu-se prin contragerea (*-s-* < *-ss-*) din *răssuc(i)* (apare cu forma lui întreagă în *răscroi* < *răs* + *croi*, *răsfrînge* < *răs-* + *frînge*, *răsturna* < *răs-* + *turna* ş.a., dar tot cu forma redusă în *răscula* < *răs-* + *scula*); sufixul *–tur(ă)* formează abstracte nominale de la verbe.

b) Adjectivul *cuminte* constituie o lexicalizare a expresiei *cu minte*, al cărei sens este '(om) cu minte (bună, corectă etc.)'.

c) În cazul adverbului *iute* am considerat că numai adjectivul – nu şi adverbul – a fost împrumutat (din sl. *lĭutŭ*) şi că deci adverbul a fost format pe terenul limbii române, prin foarte frecventa conversiune adjectiv > adverb; în text, *iute* este adverb, fiindcă este invariabil în număr (se spune numai *ei sar iute*, nu şi *ei sar iuţi* etc., deci fără acord cu subiectul).

d) Numai în analiza subiectivă adjectivul pronominal *aceea* şi pronumele reflexiv *mă* sînt interpretate ca unităţi semnificative formate în limba română, în analiza obiectivă etimoanele lor fiind latine populare.

e) În *a se duce* identificăm (ca şi în *a o duce* ş.a.) procedeul secundar pe care l-am numit *pronominalizare*, fiindcă astfel de verbe au, obligatoriu, în componenţa lor, o formă pronominală şi fiind, prin aceasta, alte verbe decît etimoanele lor, *a duce* în acest caz, şi pronumele reflexiv sau personal; ele au şi sensuri diferite în raport cu etimoanele, ca dovadă stînd atît sinonime diferite (*a merge*, *a pleca* ş.a., faţă de *a purta* ş.a.), cît şi echivalarea lor prin radicali cu forme diferite (în engl. *to go*, respectiv *to live*, pentru *a se duce*, respectiv *a o duce*, dar *to carry* pentru *a duce*).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale”
1) adv. *iute* < adj. *iut(e)* 2) adj. *potrivit(e)* < vb. *potrivite* 3) adj. pron. *ace(ea)* < pron. dem. *ace(ea)*	1) vb. *asvîrl* < vb. *arunc* + vb. *svîrl* (contaminație) 2) vb. *duc(îndu)-mă* < vb. *duc(înd)* + pron. *mă* (pronominalizare)	1) pron. reflexiv *mă* < pron. pers. *mă* (conversiune) 2) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 3) prep. *peste* < prep. *pre* (*pe*) + prep. *spre* (compunere) 4) vb. aux. *am* < vb. predicativ *am* (conversiune) 5) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 6) adv. de comp. *foarte* < adv. de mod *foarte* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *răsuč-*, *săritur-*

Rădăcinile: *suč-*, *săr-*

Baze de derivare: *-sucesc*, *sări-*

La compuse

Radicalii: *parcă*, *acasă*, *cumint-*

Rădăcinile: *par-*, *-cas-*, *-mint-*

La conversionate

Radicalii: *iute*, *potrivit-*, *ace-*

Rădăcinile: *iut-*, *potriv-*, *ace-*

La cuvintele formate prin procedee secundare

Radicalii: *asvîrl-*, *duc* + *mă*

Rădăcinile: *svîrl-*, *duc* + *mă*.

22) „Şi, cu ochii pironiţi la drobul de sare de pe horn şi cu mîinile încleştate de parcă le legase cineva, începură a-l boci amîndouă, ca nişte smintite, de clocotea casa".

(Ion CREANGĂ)

derivate	compuse
—	1) adv. *parcă* < vb. *par(e)* + conj. *că* 2) pron. *cineva* < pron. *cine* + vb. *va* 3) num. *amîndouă* < num. **amîn* + num. *două*

Total: 0 + 3 + 5 + 0 (+ 5) = 8 (+ 5)

A. Observaţii

a) Am considerat că *pironiţi* şi *încleştate* nu reprezintă, în text, verbe, ci adjective provenite prin conversiune de la verbe la participiu.

b) Verbul *boc(i)* provine, prin conversiune, de la substantivul învechit şi regional, moştenit din latină, *boac(e)* 'voce'.

c) Numai în analiza subiectivă verbul *clocot(ea)* este o formaţie românească; în analiza obiectivă, acest verb reprezintă un împrumut din sl. *klokotati*. De asemenea, *amîndoi* este creaţie românească numai în analiza subiectivă (transparenţa acestui cuvînt explicînd formaţii analogice de tipul *amîntrei*, *amînpatru* etc.), în cea obiectivă numeralul fiind moştenit din latină (**amindoi* < *ambi* + *dui*).

d) Unele cuvinte formate provin din cuvinte care au fost, de asemenea, formate pe terenul limbii române: 1) verbul *(a) piron(i)* (de la participiul căruia care a rezultat prin conversiune adjectivul corespunzător) provine de la substantivul *piron*, prin conversiune (dată fiind identitatea radicalilor, *piron-*, nu prin derivare cu sufixul verbal *–i*, cum se consideră în mod obişnuit); 2) verbul *(a) încleşt(a)* (de la participiul căruia a rezultat, prin conversiune, adjectivul *încleştate*) este un derivat cu prefixul *în-* de la substantivul *cleşt(e)* [reamintim că, în analiza curentă, verbul în discuţie este interpretat ca derivat parasintetic, cu prefixul *în-* şi sufixul *–a*, de la substantivul *cleşt(e)*]; 3) adjectivul *smintit(e)* [de la care a rezultat substantivul *(nişte) smintite*] provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) smint(i)*. Dacă adăugăm şi aceste cuvinte, numărul lexemelor formate din text se ridică la 11 (+ 5).

e) Compusele *parcă*, *cineva*, *amîndouă* sînt semianalizabile; primele două compuse sînt neomogene, iar *amîndouă* este un compus omogen; *parcă* şi *amîndouă* sînt compuse sudate, iar *cineva* este un compus nesudat (la genitiv-dativ compusul are forma *cuiva*).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *pironiţ(i)* < vb. *pironit* 2) adj. *încleştat(e)* < vb. *încleştat* 3) vb. *boc(i)* < subst. (reg.) *boac(e)* ('voce', 'vorbă') 4) subst. *smintit(e)* < adj. *smintit(e)* 5) vb. *clocot(ea)* < subst. *clocot*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) prep. *de pe* < prep. *de* + prep. *pe* (compunere) 3) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune) 4) prep. *ca* < adv. *ca* (conversiune) 5) art. nehot. *nişte* < adj. nehot. *nişte* (conversiune)

B. Analiza structurală

La compuse

Radicalii: *parcă*, *c(ine)va*, *amîndo-*

Rădăcinile: *par-*, *c(ine)* şi *va*, **amîn-* şi *do-*

La conversionate

Radicalii: *pironiţ-*, *încleştat-*, *boč-*, *smintit-*, *clocot-*

Rădăcinile: *piron-*, *-cleşt-*, *boč-*, *smint-*, *clocot-*.

23) „Desigur, nereuşitele unui mare scriitor (cum a fost Camil Petrescu) preţuiesc adeseori mai mult decît izbutirile scriitorilor mediocri".

(Şerban CIOCULESCU)

derivate	compuse
1) subst. *scriitor* < vb. *scri(e)* + suf. *–tor* 2) vb. *preţu(iesc)* < subst. *preţ* + suf. *–u–*	1) adv. *desigur* < prep. *de* + adv. *sigur* 2) subst. *Camil Petrescu* < subst. *Camil* + subst. *Petrescu* 3) adv. *adeseori* < adv. *adesea* + subst. *ori*

Total: 2 + 3 + 3 + 0 (+ 4) = 8 (+ 4)

A. Observaţii

a) Sufixul *–tor* este sufix de agent, iar sufixul verbal *–u*, delocutiv.

b) Numai în analiza subiectivă adverbul *mult* poate fi considerat conversionat de la adjectivul omonim; în analiza obiectivă este o moştenire latină (< adv. lat. *multum*); verbul *izbutire*, fiind de origine slavă, ar fi putut avea, la infinitiv lung, această formă.

c) Compusele – *desigur*, *Camil Petrescu* şi *adeseori* – sînt analizabile integral; *desigur* şi *adeseori* sînt neomogene, iar *Camil Petrescu* – omogen.

d) La lexemele precizate mai sus se adaugă: 1) *Petrescu*, derivat cu sufixul antroponimic *–escu* de la antroponimul *Petru*; 2) adverbul *adesea* este compus din prepoziţia *a* şi adverbul *des* (*-ea* fiind o simplă adăugare fonetică); 3) adjectivul *nereuşit(ele)* a fost format prin derivare cu prefixul *ne-* de la adjectivul *reuşit(ele)*; 4) adjectivul *reuşit(ele)* a fost format prin conversiune de la verbul la participiu *reuşit*; cu aceste patru noi lexeme formate, numărul formaţiilor lexicale se ridică la 12: 8 + 4 (+ 4).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *nereuşit(ele)* < adj. *nereuşit(ele)* 2) adv. *mult* < adj. *mult* 3) subst. *izbutir(ile)* < vb. *izbutire*	—	1) art. *unui* < num. *unui* (conversiune) 2) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 3) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 4) prep. *decît* < prep. *de* + prep. *cît* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *scriitor*, *preţu-*

Rădăcinile: *scri-*, *preţ-*

Bazele de derivare: *scrii-*, *preţ-*

La compuse

Radicalii: *desigur*, *Camil Petrescu*, *adeseori*

Rădăcinile: *sigur*, *Camil* şi *Petru*, *-des-* şi *or-*

La conversionate

Radicalii: *nereuşit-*, *mult*, *izbutir-*

Rădăcinile: *-reuş-*, *mult*, *izbut-*.

24) „Am trecut prin locuri grele, cu sihle nepătrunse, cu munți prăpăstioși și ape nebune. Am găsit mare bogăție de vînat, fiare, de la urs, lup, pînă la potîrnichea albă. (...) Dacă nu-i în tovărășie și în putere, fiarele îl jertfesc pe el".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	**compuse**
1) adj. *nepătruns(e)* < pref. *ne-* + adj. *pătruns(e)* 2) adj. *prăpăstioș(i)* < subst. *prăpasti(e)* + suf. *–oș(i)* 3) adj. *nebun(e)* < pref. *ne-* + adj. *bun(e)* 4) subst. *bogăți(e)* < adj. *bogat* + suf. *-i(e)* 5) subst. *tovărăși(e)* < subst. *tovarăș* + suf. *–i(e)*	—

Total: 5 + 0 + 3 + 0 (+ 6) = 8 (+ 6)

A. Observații

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, sufixul *-os* formează nume de însușiri hipertrofiate, iar sufixul *-i(e)* formează abstracte nominale.

b) Substantivul *putere*, interpretat, curent, ca derivat de la verbul la infinitiv scurt *(a) put(ea)*, poate fi considerat ca provenind prin conversiune de la verbul la infinitiv lung *putere*, moștenit din lat. *potere* (care funcționa, și în latină, ca substantiv).

c) Verbul *jertf(esc)*, provenit de la substantivul *jertf(ă)*, este interpretat, în mod obișnuit, ca derivat; în analiza noastră, verbul este încadrat la conversiune, dată fiind identitatea dintre radicalul verbului și radicalul substantivului (*jertf-*).

d) Adjectivul *pătruns(e)* [care furnizează baza de derivare pentru adjectivul *nepătruns(e)*] provine, prin conversiune, de la participiul verbului *a pătrunde*. Dacă ținem cont și de acest cuvînt, numărul lexemelor formate din text se ridică la 9 (+ 6).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale”
1) subst. *vînat* < vb. *vînat* 2) subst. *puter(e)* < vb. *putere* 3) vb. *jertf(esc)* < subst. *jertf(ă)*	—	1) vb. aux. *am* < vb. pred. *am* (conversiune) 2) prep. *prin* < prep. *pre* + prep. *în* (compunere) 3) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 4) prep. *de la* < prep. *de* + prep. *la* (compunere) 5) prep. *pînă la* < prep. *pînă* + prep. *la* (compunere) 6) conj. *dacă* < conj. *de* + conj. *că* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *nepătruns-, prăpăstioș-, nebun-, bogăți-, tovărăși-*

Rădăcinile: *-pătrun-, prăpasti-, -bun-, bogat-, tovarăș-*

Bazele de derivare: *-pătrunse, prăpăsti-, -bune, bogăț-, tovărăș-*

La conversionate

Radicalii: *vînat-, puter-, jertf-*

Rădăcinile: *vîn-, put-, jertf-.*

25) „Ceea ce s-a petrecut atunci în sufletul lui a fost, desigur, mai iute decît fulgerul; destul că, cu ochii de două ori mai mari decît poate-i avea de obicei, cu o faţă lungă şi spărietă şi neputîndu-se lămuri de unde şi cum răsărisem noi aşa ca din pămînt, se uita la noi, măsurîndu-ne cu privirea-i zăpăcită, din sus pînă jos şi îndesîndu-ne mai tare spre părete ca şi cum ar fi voit să scape de o vedere supărătoare".

(Calistrat HOGAŞ)

derivate	compuse
1) vb. *neput(îndu-se)* < pref. *ne-* + *put(îndu-se)* 2) vb. *îndes(îndu-se)* < pref. *în-* + adj. *des* 3) adj. *supărătoar(e)* < vb. *supăr(a)* + suf. *–toar(e)*	1) pron. rel. *ceea ce* < pron. *(a)ceea* + pron. *ce* 2) adv. *desigur* < prep. *de* + adv. *sigur* 3) adv. *destul* < prep. *de* + adj. *sătul*

Total: 3 + 3 + 8 + 1 (+ 8) = 15 (+ 8)

A. Observaţii

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, prefixul *în-* este prefix delocutiv, iar sufixul *–toar(e)* este sufix de agent.

b) Sincopa vocalei (*ă*) în *sătul* ocultează etimologia adverbului *destul* (fără sincopă, adverbul avînd forma *desătul*, etimologia ar fi fost transparentă).

c) Numai în analiza subiectivă verbul *măsur(a)* poate fi considerat ca format de la substantivul *măsur(ă)*; în analiza obiectivă, atît verbul, cît şi substantivul sînt continuări din latină (< vb. *mensurare*, respectiv subst. *mensura*, de la care a fost format, prin conversiune, verbul).

d) Ca împrumut din slavă, *privi* a avut, în limba română veche, şi forma de infinitiv lung, *privire*, de la care provine substantivul.

e) Provenienţa verbului *a se uita* 'a privi' de la verbul *a uita* 'a pierde din memorie' este susţinută de cei mai mulţi etimologi (alţii o contestă, propunînd alte etimoane).

f) Moştenit din latină, verbul *vedere* (< lat. *vedere*) a avut forma de infinitiv lung din care provine substantivul.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adv. *poate* < vb. *poate* 2) adj. *spăriet(ă)* < vb. *spărietă* 3) vb. *lămur(i)* < subst. *lamur(ă)* 4) vb. *măsur(îndu-)* < subst. *măsur(ă)* 5) subst. *privir(ea)* < vb. *privire* 6) adj. *zăpăcit(ă)* < vb. *zăpăcită* 7) adv. *tare* < adj. *tar(e)* 8) subst. *veder(e)* < vb. *vedere*	1) vb. *se uit(a)* < pron. *se* + vb. *uit(a)* (pronominalizare)	1) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 2) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 3) prep. *decît* < prep. *de* + adv. *cît* (compunere) 4) art. *o* < num. *o* (conversiune) 5) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 6) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 7) vb. aux. *ar* < vb. pred. *(vre)ar* (conversiune) 8) vb. aux. *fi* < vb. pred. *fi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *neput-*, *îndes-*, *supărătoar-*

Rădăcinile: *-put-*, *-des-*, *supăr-*

Bazele de derivare: *-putîndu-se*, *-des-*, *supără-*

La compuse

Radicalii: *ceea ce*, *desigur*, *destul*

Rădăcinile: *ce(ea)*, *ce*, *sigur*, *sătul*

La conversionate

Radicalii: *poate*, *spăriet-*, *lămur-*, *măsur-*, *privir-*, *zăpăcit-*, *tare*, *veder-*

Rădăcinile: *poat-*, *spări-*, *lămur-*, *măsur-*, *priv-*, *zăpăc-*, *tar-*, *ved-*

La verbul *se uita*

Radicalul: *uit-*

Rădăcina: *uit-*.

26) „Atîtea şi atîtea lucruri ale trecutului depărtat iar se întorc şi iar îmi mişcă sufletul. Nu mă pot opri: totdeauna, în scrisorile mele, amestec cîteva lacrimi. Mi-amintesc de orăşelul nostru cu căsuţele ţuguiate (…)“

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) subst. *scrisor(ile)* < subst. *scris* + suf. *-or(ile)* 2) subst. *orăşèl(ul)* < subst. *oraş* + suf. *-el(ul)* 3) subst. *căsuţ(ele)* < subst. *cas(ă)* + suf. *–uţ(ele)*	1) adv. *totdeauna* < adv. *tot* + prep. *de* + prep. *a* + num. *una*

Total: 3 + 1 + 9 + 0 (+ 4) = 13 (+ 4)

A. Observaţii

a) Sufixul *-oar(e)* [aici, la plural, *-or(i)*] formează abstracte nominale, sufixele *-el* şi *-uţ* sînt sufixe diminutivale.

b) Numai în analiza subiectivă adjectivele posesive *mele* şi *nostru* sînt formaţii româneşti, în timp ce în analiza obiectivă aceste cuvinte reprezintă moştenire latină (etimoanele aveau în latină atît valoare de pronume, cît şi valoare de adjectiv); de asemenea, numai în analiza subiectivă pronumele reflexive *mă*, *mi* sînt unităţi semnificative formate în română (în analiza obiectivă fiind cuvinte moştenite). În schimb, despre adjectivul nehotărît *cîteva* putem spune şi în analiza obiectivă că a luat naştere prin conversiune de la pronumele nehotărît *cîteva*, pronume care, spre deosebire de *mele* şi *nostru*, nu este moştenit (şi nici împrumutat), ci a luat naştere în română prin compunere din *cîte* + *va*.

c) Substantivul *lucr(uri)*, considerat, în mod obişnuit, derivat regresiv de la verbul *(a) lucr(a)*, a fost încadrat în analiza noastră la conversiune, dat fiind faptul că radicalul substantivului este identic cu radicalul verbului: *lucr-*.

d) Compusul *totdeauna* este analizabil integral, neomogen şi sudat.

e) Mai multe cuvinte formate au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naştere pe terenul limbii române. Astfel: 1) substantivul *scris* de la care s-a format derivatul *scrisor(ile)* provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) scri(e)*; 2) adjectivul *depărtat* provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) depărt(a)*, verb care a luat naştere, prin conversiune, de la adverbul *departe*; 3) adverbul *departe* a luat naştere prin compunere din prepoziţia *de* şi substantivul *parte*; 4) adjectivul nehotărît *cîteva* provine prin conversiune de la pronumele nehotărît *cîteva*, care a luat naştere prin compunere din pronumele *cîte* + verbul *va*; 5) adjectivul *ţuguiate* provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) ţugui(a)*, format, la rîndul său, prin conversiune (în analiza curentă, prin derivare) de la substantivul *ţugui*; 6) adverbul *aminte*, de la care s-a format verbul *(a) amint(i)*, a luat naştere prin compunere din prepoziţia *a* şi substantivul *minte*. Dacă ţinem cont şi de aceste şase cuvinte, atunci numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 19 (+ 4).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) adj. *atît(ea)* < adv. *atît* 2) subst. *lucr(uri)* < vb. *lucr(a)* 3) subst. *trecut(ului)* < vb. *trecut* 4) adj. *depărtat* < vb. *depărtat* 5) adj. pos. *me(le)* < pron. pos. *me(le)* 6) adj. nehot. *cîteva* < pron. nehot. *cîteva* 7) adj. pos. *nostr(u)* < pron. pos. *nostr(u)* 8) adj. *ţuguiat(e)* < vb. *ţuguiat* 9) vb. *amint(esc)* < adv. *aminte*	—	1) conj *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) art. *ale* < adj. pron. *ale* (conversiune) 3) pron. refl. *mă* < pron. pers. *mă* (conversiune) 4) pron. refl. *mi* < pron. pers. *mi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *scrisor-*, *orăşel-*, *căsuţ-*

Rădăcinile: *scri-*, *orăş-*, *căs-*

Bazele de derivare: *scris-*, *orăş-*, *căs-*

La compus

Radicalul: *totdeauna*

Rădăcinile: *tot-*, *-un-*

La conversionate

Radicalii: *atît-*, *lucr-*, *trecut-*, *depărtat-*, *me-*, *cîteva*, *nostr-*, *ţuguiat-*, *amint-*

Rădăcinile: *atît-*, *lucr-*, *trec-*, *-părt-*, *me-*, *cît-*, *va-*, *nostr-*, *ţugui-*, *-mint-*.

27) „Din vălmăşagul morarului în clipa cînd înţelegea că are a da samă de întîmplare, se alegea deodată un şir de imagini care tindeau să înfăţişeze vrednicia lui. Era ceea ce s-ar putea numi o primă versiune psihologică".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) subst. *vălmăşag(ul)* < subst. *valm(a)* + suf. *–ăşag* 2) subst. *morar(ului)* < subst. *moar(ă)* + suf. *–ar* 3) vb. *înfăţiş(eze)* < pref. *în-* + adv. *făţiş* 4) subst. *vrednici(a)* < adj. *vrednic* + suf. *–i(a)*	1) adv. *deodată* < prep. *de* + adv. *odată* 2) pron. *ceea ce* < pron. *ceea* + pron. *ce*

Total: 4 + 2 + 2 + 0 (+ 5) = 8 (+ 5)

A. Observaţii

a) Sufixul *-ăşag* şi sufixul *-i(e)* formează abstracte nominale, sufixul *-ar* formează nume de agent, iar prefixul *în-* este prefix delocutiv.

b) Substantivul *vălmăşag* este un derivat parasintetic, fiindcă la formarea lui au contribuit atît sufixul, cît şi eliminarea părţii iniţiale *de-a* din locuţiunea adverbială *de-a valma*, formată din prepoziţia compusă *de-a* şi substantivul bază de derivare.

c) Numai în analiza subiectivă *morar* este derivat românesc; în analiza obiectivă, este moştenire latină (< lat. *molarius*), fiindcă, existînd tot ca moştenire latină, *moară* (< lat. *móla*) a trebuit să existe şi *morar* (de altfel, dicţionarele dau etimologii parţial diferite, *moară* + sufixul *–ar*, în DEX, şi *moară* + sufixul *–ar* „sau m.l. [= moştenire latină] *molarius*, în MDA), noi considerăm că ultima etimologie este corectă (corespondenţi ai acestor două cuvinte există în multe limbi, nu numai în cele romanice, ci şi în cele germanice, slave etc.). Fiindcă „mori" au existat dintotdeauna în „epoca istorică" a omenirii, epocă care începe diferenţiat după limbi, o dată cu inovaţia şi utilizarea scrisului, epoca anterioară ei fiind „epoca preistorică".

d) *Ceea ce* este, aici, pronume relativ compus, care introduce o subordonată predicativă şi nu este precedat de o prepoziţie. În a doua situaţie – cînd sintagma *ceea ce* este precedată de o prepoziţie, avem două pronume primare (nu unul singur, compus, ca aici), pronumele demonstrativ *ceea* şi pronumele relativ *ce*, precum în *mi-a povestit despre ceea/ce i s-a întîmplat* etc.

e) În două dintre cuvintele formate din text sînt identificabile alte două cuvinte formate: 1) adverbul, derivat, în *făţiş* < substantivul *faţ(ă)* + sufixul *–iş*; 2) compusul, adverb, *odată* < numeralul *o* + substantivul *dată* (< fr. *date*). Cu aceste două lexeme, numărul cuvintelor formate se ridică la 10: 8 + 2, iar numărul unităţilor semnificative formate, la 15: 10 (+5).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) subst. *întîmplar(e)* < vb. *întîmplare* 2) vb. *num(i)* < subst. *num(e)*	—	1) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 2) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune) 3) art. *un* < num. *un* (conversiune) 4) vb. aux. *ar* < vb. pred. *(vre)ar* (conversiune) 5) art. *o* < num. *o* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *vălmăşag-*, *morar-*, *înfăţiş-*, *vrednici-*

Rădăcinile: *valm-*, *mor-*, *-făţ-*, *vrednic-*

Bazele de derivare: *vălm-*, *mor-*, *-făţiş-*, *vrednic-*

La compuse

Radicalii: *deodată*, *ceea ce*

Rădăcinile: *o* şi *dat-*, *ce(ea)* şi *ce*

La conversionate

Radicalii: *întîmplar-*, *num-*

Rădăcinile: *întîmpl-*, *num-*.

28) „În locurile pietroase dinspre pădure, umbletul le spori. Ajunşi, deodată, noaptea, Jder opri, plecîndu-şi urechea şi ascultînd neclintit, cu inima înfricoşată".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) adj. *pietroas(e)* < subst. *pietr(e)* + suf. *–oas(e)* 2) subst. *umblet(ul)* < vb. *umbl(a)* + suf. *–et(ul)* 3) adj. *neclintit* < pref. *ne-* + adj. *clintit*	1) adv. *deodată* < prep. *de* + adv. *odată*

Total: 3 + 1 + 5 + 0 (+ 2) = 9 (+ 2)

A. Observaţii

a) Sufixul *–os* formează nume de însuşiri hipertrofiate, sufixul *–et* formează abstracte nominale, iar prefixul *ne-* este prefix negativ.

b) Considerăm că *neclintit* are valoare de adjectiv, nu de adverb (dacă numele-subiect din propoziţie ar fi de genul feminin, acordul s-ar face în consecinţă, de exemplu: *Fata opri ... ascultînd neclintită*; apreciem, după cum se vede, că adjectivul *neclintit* provine prin derivare cu prefixul *ne-* de la adjectivul *clintit*, nu prin conversiune de la un verb la participiu.

c) În analiza curentă, verbul *ocol(i)*, care provine de la substantivul *ocol*, ar reprezenta un caz de derivare cu sufixul verbal *–i*. În analiza noastră, acesta este un caz de conversiune, dat fiind faptul că radicalul substantivului *ocol* este *ocol-*, iar radicalul verbului *ocol(i)*, este, de asemenea, *ocol-* (*-i* este un sufix gramatical, deci exterior radicalului).

d) În text apare şi un caz de conversiune intramorfologică: substantivul propriu *Jder* provine din substantivul comun *jder*.

e) În text apar unele cuvinte formate de la cuvinte care au luat naştere, de asemenea, pe terenul limbii române: 1) adjectivul *clintit*, care oferă baza de derivare în *neclintit*, provine, prin conversiune, din verbul *clintit*; 2) verbul *înfricoşat* (de la care a fost format, prin conversiune, adjectivul corespunzător) este un derivat cu prefixul *în-* de la adjectivul *fricos* (reamintim şi faptul că, în analiza curentă, acest verb este considerat derivat parasintetic, cu prefixul *în-* şi sufixul *–a*, de la adjectivul *fricos*); 3) adjectivul *fricos* este un derivat cu sufixul *–os* de la substantivul *fric(ă)*; 4) compusul, adverb, *odată* < numeralul *o* + substantivul *dată*. Dacă adăugăm şi aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate pe terenul limbii române se ridică la 13 (+2).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) vb. *spor(i)* < subst. *spor* 2) adj. *ajunş(i)* < vb. *ajuns* 3) adv. *noaptea* < subst. *noaptea* 4) subst. propriu *Jder* < subst. comun *jder* 5) adj. *înfricoşat(ă)* < vb. *înfricoşat*	—	1) prep. *dinspre* < prep. *din* + prep. *spre* (compunere) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *pietroas-*, *umblet-*, *neclintit-*

Rădăcinile: *pietr-*, *umbl-*, *clint-*

Bazele de derivare: *pietr-*, *umbl-*, *-clintit*

La compus

Radicalul: *deodată*

Rădăcinile: *o* şi *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *spor-*, *ajunş-*, *noaptea*, *Jder*, *înfricoşat-*

Rădăcinile: *spor-*, *ajun-*, *noapt-*, *jder-*, *-fric-*.

29) „Corbea…sunt patru sineturi pe cari le dau la patru cete de țărani, boierindu-i pentru purtarea lor cea falnică. Viteji au fost, viteji-i fac. Ceata lui Pistrițu, a lui Fuior, a lui Stîncă şi-a lui Buză-Lată".

(Barbu ŞTEFĂNESCU-DELAVRANCEA)

derivate	**compuse**
1) subst. *Corbea* < subst. *Corb(u)* + suf. *-ea* 2) subst. *țăran(i)* < subst. *țar(ă)* < + suf. *an(i)* 3) adj. *falnic(ă)* < subst. *fal(ă)* + suf. *-nic(ă)* 4) subst. *Pistrițu* < subst. *Pistriț* + suf. *–u*	—

Total: 4 + 0 + 5 + 0 (+ 6) = 9 (+ 6)

A. Observații

a) Sufixele *–ea* (din *Corbea*) şi *–u* (din *Pistrițu*) sînt sufixe antroponimice, ele formînd nume de persoană de la alte nume de persoană, acestea din urmă provenind prin conversiune de la substantive comune (porecle, cel mai adesea; vezi, în text, celelalte trei antroponime).

b) Avînd acelaşi radical, *boier-*, cu cu acela al substantivului din care provine, verbul *boier(ind)* trebuie interpretat ca fiind format prin conversiune, nu prin „derivare imediată" sau „derivare cu sufixul zero" ş.a.

c) Fiind o moştenire latină (< *porto*, *-are*), verbul *purtare* a fost utilizat, cu forma de infinitiv lung, cu siguranță (deşi prima atestare este din *Pravila de la Govora* – 1640, vezi MDA) şi ca substantiv, astfel că el trebuie considerat ca etimon al substantivului (nu este exclusă nici interpretarea lui ca moştenire latină).

d) Numai etimonul *buză – lată* al antroponimului omonim din text este substantiv compus (substantiv + adjectiv), antroponimul fiind format prin conversiune de la cuvîntul compus omonim.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale”
1) vb. *boier(ind)* < subst. *boier* 2) subst. *purtar(ea)* < vb. *purtare* 3) subst. propriu *Fuior* < subst. comun *fuior* 4) subst. propriu *Stîncă* < subst. comun *stîncă* 5) subst. propriu *Buză-Lată* < subst. comun *buză-lată*	—	1) prep. *pentru* < prep. *printru* (specializare semantică a variantelor fonetice) 2) art. adj. *cea* < adj. pron. *cea* (conversiune) 3) vb. aux. *au* < vb. pred. *au* (conversiune) 4) art. *lui* < adj. pron. *lui* (conversiune) 5) art. gen. *a* < adj. pron. *a* (conversiune) 6) conj. *și* < adv. *și* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *Corbea*, *țăran-*, *falnic-*, *Pistrițu*

Rădăcinile: *Corb-*, *țăr-*, *fal-*, *Pistriț-*

Bazele de derivare: *Corb-*, *țăr-*, *fal-*, *Pistriț-*

La conversionate

Radicalii: *boier-*, *purtar-*, *Fuior*, *Stîncă*, *Buză-Lată*

Rădăcinile: *boier-*, *purt-*, *fuior-*, *stînc-*, *buz-*, *lat-*.

30) „Astfel a cuvîntat bătrînul şi a avut dreptate. Bine a zis, cine a zis, că femeia domneşte rugînd. Ceea ce voieşte ea, aceea iese. Uitaţi-vă împrejur şi vă încredinţaţi de acest adevăr".

(Petre ISPIRESCU)

derivate	**compuse**
1) subst. *dreptat(e)* < adj. *drept* + suf. *-ătat(e)* 2) vb *încredinţ(aţi)* < pref. *în-* + subst. *credinţ(ă)*	1) adv. *astfel* < adj. *ast* + subst. *fel* 2) pron. *ceea ce* < pron. *ceea* + pron. *ce* 3) adv. *împrejur* < prep. *în* + prep. *pre* + subst. *jur*

Total: 2 + 3 + 5 +1 (+ 3) = 11 (+ 3)

A. Observaţii

a) În derivatul *dreptat(e)*, sufixul *-ătat(e)* – care formează abstracte nominale – apare cu forma *-at(e)* în urma unei haplologii, forma întreagă a derivatului fiind *dreptătat(e)*; *în-* este prefix delocutiv.

b) În mod obişnuit, verbul *încredinţ(aţi)* este interpretat ca derivat parasintetic, cu prefiul *în-* şi sufixul verbal *–a*, de la substantivul *credinţ(ă)*. În analiza noastră, se observă că acesta este un derivat sintetic, numai cu prefix (*în-*), pentru că radicalul derivatului este *încredinţ-*, deci numai prefixul intră în radicalul derivatului (*-a* este sufix gramatical de infinitiv sau de perfect simplu).

c) Numai în analiza subiectivă verbul *cuvînt(a)* provine prin conversiune de la substantivul *cuvînt*; în analiza obiectivă, acest verb este moştenit din latină (< lat. *conventare*). În analiza obiectivă, *rug(înd)* nu este format în română, pentru că provine din latină (*rogando*), nu de la substantivul *rug(ă)* (dimpotrivă, acesta este format, prin conversiune, de la verb). De asemenea, în analiza subiectivă adjectivul *acest* este format în română prin conversiune de la pronumele demonstrativ *acest*, iar pronumele reflexiv *vă*, tot prin conversiune, de la pronumele personal *vă*; în analiza obiectivă, aceste cuvinte reprezintă moştenire latină. Facem şi precizarea că etimonul adjectivului *bătrîn*, adjectiv de la care se consideră că a luat naştere, prin conversiune, substantivul corespunzător, avea în latină nu numai valoare de adjectiv, ci şi valoare de substantiv: „*veterānus*, adj., bătrîn, vechi în serviciu", „*veterānī, ōrum*, m. pl., soldaţi vechi în armată, cu multă experienţă; soldaţi ieşiţi din serviciul militar, veterani" (Gheorghe Guţu, *Dicţionar latin-român*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 2003, s.v. *veterānus*).

d) Am preferat să încadrăm la conversiune verbul *domn(eşte)*, format de la substantivul *domn*, dată fiind identitatea de radicali: radicalul verbului *domn(eşte)* este *domn-*, iar radicalul substantivului *domn* este, de asemenea, *domn-*. În analiza curentă, verbul *domneşte*, cu infinitivul *(a) domn(i)*, este încadrat la derivare cu sufixul verbal *–i* de la substantivul *domn*.

e) Unele cuvinte din text sînt formate de la cuvinte care, la rîndul lor, au luat naştere pe terenul limbii române; astfel: 1) substantivul *credinţă*, baza de derivare din derivatul *încredinţ(aţi)*, este analizabil ca derivat cu sufixul *–inţ(ă)* de la verbul *cred(e)*, 2) în analiza subiectivă, adjectivul *ast* din compusul *astfel* provine prin

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) vb. *cuvînt(at)* < subst. *cuvînt* 2) subst. *bătrîn(ul)* < adj. *bătrîn(ul)* 3) vb. *domn(eşte)* < subst. *domn* 4) vb. *rug(înd)* < subst. *rug(ă)* 5) adj. dem. *acest* < pron. dem. *acest*	1) vb. *uitaţi-vă* < vb. *uitaţi* (pronominalizare)	1) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) pron. reflexiv *vă* < pron. pers. *vă* (conversiune)

conversiune de la pronumele demonstrativ *ast*. Dacă ţinem cont şi de aceste două cuvinte, numărul lexemelor din text formate pe terenul limbii române se ridică la 13 (+ 3).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *dreptat-*, *încredinţ-*

Rădăcinile: *drept-*, *-cred-*

Bazele de derivare: *drept-*, *-credinţ-*

La compuse

Radicalii: *astfel*, *ceea ce*, *împrejur*

Rădăcinile: *ast* şi *fel*, *ce(ea)*, *ce*, *jur*

La conversionate

Radicalii: *cuvînt-*, *bătrîn-*, *domn-*, *rug-*, *acest-*

Rădăcinile: *cuvînt-*, *bătrîn-*, *domn-*, *rug-*, *acest-*.

31) „Patru cărărui dau în luminiş, două la stînga şi două la dreapta. Două se coboară într-o parte şi ceailaltă a muntelui şi două se ridică spre creştet. Mai mulţi buşteni răsturnaţi şi acoperiţi cu ferige […]"

(Barbu ŞTEFĂNESCU-DELAVRANCEA)

derivate	compuse
1) subst. *cărărui* < subst. *cărar(e)* + suf. *–ui* 2) subst. *luminiş* < subst. *lumin(ă)* + suf. *-iş* 3) subst. *creştet* < vb. *creşt(e)* + suf. *–et*	1) pron. *ceailalt(ă)* < adj. pron. *cea* + pron. *(a)lalt(ă)*

Total: 3 + 1 + 6 + 0 (+ 3) = 10 (+ 3)

A. Observaţii

a) Sufixul *–ui* [sing. *–ui(e)*] este sufix diminutival; sufixul *–iş* este sufix care formează substantive colective (apare şi în *brădiş, stejăriş* ş.a.), iar sufixul *–et* formează abstracte nominale.

b) Corespondentele latine ale substantivelor româneşti *stînga* şi *dreapta* (lat. *stanca*, respectiv lat. *directa*) erau şi ele substantive provenite din adjective (şi corespondentele acestora existau tot cu valoare de substantiv şi în limbile indoeuropene şi există – cel puţin teoretic – în orice limbă), astfel că numai în analiza subiectivă ele sînt interpretate ca formate prin conversiune în limba română (în analiza obiectivă, reprezintă moştenire latină).

c) *O* (din *o parte*) este adjectiv pronominal (şi atribut adjectival) fiindcă este în corelaţie cu pronumele demonstrativ (mai nou şi mai corect: de alteritate) *ceialaltă.*

d) Etimonul real al adjectivului pronominal *mulţi* este lat. *multi*, nu pronumele *mulţi*, aceasta însemnînd că numai în analiza subiectivă adjectivul este interpretabil ca fiind format prin conversiune de la pronumele *mulţi*, în analiza obiectivă fiind moştenire latină.

e) Verbul *răsturn(aţi)* a fost format prin derivare cu prefixul *răs-* de la verbul *turn(aţi)*; cu acest cuvînt format numărul formaţiilor lexicale româneşti este de 11 = 10 + 1 (+ 3).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *stîng(a)* < adj. *stîng(a)* 2) subst. *dreapt(a)* < adj. *dreapt(a)* 3) adj. pron. *o* < num. *o* 4) adj. pron. *mulț(i)* < pron. *mulț(i)* 5) adj. *răsturnaț(i)* < vb. *răsturnați* 6) adj. *acoperiț(i)* < vb. *acoperiți*	—	1) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 2) art. *a* < adj. pron. *a* (conversiune) 3) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *cărărui-*, *luminiș-*, *creștet-*

Rădăcinile: *cărar-*, *lumin-*, *crest-*

Baze de derivare: *cărăr-*, *lumin-*, *crest-*

La compuse

Radicalii: *ceilalt*

Rădăcinile: *ceai*, *alalt-*

La conversionate

Radicalii: *stîng-*, *dreapt-*, *o*, *mulț-*, *răsturnaț-*, *acoperiț-*

Rădăcinile: *stîng-*, *dreapt-*, *o*, *mult*, *-turn-*, *acoper-*.

32) „Ne-am înfundat în pădure după glasul cîinelui. Undeva, pe un colț de stîncă, am văzut stînd în apărare un berbec sălbatic. Ne-am cățărat din copac în copac pînă am ajuns la douăzeci de pași. Cîinele meu era în apropiere. Dimineața găseam vînat în acel loc".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	**compuse**
1) vb. *înfund(at)* < pref. *în-* + subst. *fund*	1) adv. *undeva* < adv. *unde* + vb. *va* 2) num. *douăzeci* < num. *două* + num. *zeci*

Total: 1 + 2 + 6 + 0 (+ 4) = 9 (+ 4)

A. Observații

a) Prefixul *în-* este prefix delocutiv.

b) Verbul *înfund(at)* face parte din clasa cuvintelor despre care nu se poate spune cu siguranță dacă sînt moștenite din latină sau formate în română, dicționarele (vezi DEX) indicînd în cazul acestui cuvînt: „din lat. *infundare* sau *în* + *fund*". În situația în care reprezintă o formație românească, verbul *înfund(at)* ar reprezenta, în opinia unor specialiști, derivat parasintetic, cu prefixul *în-* și sufixul verbal *–a*, de la substantivul *fund*. În analiza noastră, se observă că acesta este considerat derivat sintetic, numai cu prefix (*în-*), pentru că radicalul derivatului este *înfund-*, deci numai prefixul intră în radicalul derivatului (*-a* este sufix gramatical de infinitiv sau de perfect simplu).

c) Considerăm că substantivele *apărar(e)* și *apropier(e)* nu reprezintă derivate de la infinitivele scurte *apăr(a)*, respectiv *apropi(a)* (cum se interpretează în mod obișnuit), ci cuvinte provenite prin conversiune de la verbe la infinitivul lung (< lat. *aparare*, respectiv lat. *appropiare*).

d) Numai în analiza subiectivă adjectivul posesiv *meu* provine prin conversiune de la pronumele posesiv *meu*; în analiza obiectivă, *meu* a fost moștenit din latină atît cu valoare de pronume, cît și cu valoare de adjectiv. Și pronumele reflexiv (*ne*, aici) este, de fapt, tot de origine latină, ca și adjectivul pronominal *acel*.

e) Compusul *undeva* este semianalizabil și neomogen; *douăzeci* este un compus analizabil integral și neomogen.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) subst. *apărar(e)* < vb. *apărare* 2) adj. posesiv *me(u)* < pron. posesiv *me(u)* 3) subst. *apropier(e)* < vb. *apropiere* 4) adv. *dimineața* < subst. *dimineața* 5) subst. *vînat* < vb. *vînat* 6) adj. dem. *acel* < pron. dem. *acel*	—	1) pron. refl. *ne-* < pron. pers. *ne-* (conversiune) 2) vb. aux. *am* < vb. pred. *am* (conversiune) 3) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 4) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivat

Radicalul: *înfund-*

Rădăcina: *-fund-*

Baza de derivare: *-fund-*

La compuse

Radicalii: *undeva*, *douăzeci*

Rădăcinile: *unde*, *va*, *do-*, *zeč-*

La conversionate

Radicalii: *apărar-*, *me-*, *apropier-*, *dimineața*, *vînat-*, *ace-*

Rădăcinile: *apăr-*, *me-*, *apropi-*, *dimineaț-*, *vîn-*, *ace-*.

33) „Totuşi, înainte de a se scufunda între toate cele care se dărîmau, Mehmet s-a îndîrjit către sine însuşi şi a deschis din sufletul său ochii de lumină către Cel-prea-Înalt. Dintr-odată s-a înseninat furtuna şi Alah, din veşnicia sa, a zîmbit iarăşi lumii".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) vb. *scufund(a)* < pref. *s-* + vb. *cufund(a)* 2) vb. *îndîrj(it)* < pref. *în-* + adj. *dîrz* 3) vb. *însenin(at)* < pref. *în-* + subst. *senin* 4) subst. *veşnici(a)* < adj. *veşnic* + suf. *-i(a)*	1) adv. *totuşi* < adv. *tot* + pron. refl. *şi* 2) subst. *Cel-prea-Înalt* < pron. *Cel* + adj. *Prea Înalt* 3) adv. *odată* < num. *o* + subst. *dată* 4) adv. *iarăşi* < adv. *iară* + pron. refl. *şi*

Total: 4 + 4 + 3 + 0 (+ 5) = 11 (+ 5)

A. Observaţii

a) Prefixul *s-* (< lat. *ex-*), neproductiv (fiindcă nu mai formează derivate de la neologisme), exprimă sensul de „intensitate", prefixul *în-* este prefix delocutiv, iar sufixul *–i(e)* este sufix care formează abstracte nominale.

b) Numai în analiza subiectivă adjectivele *toate* şi *său* sînt formaţii lexicale româneşti; în analiza obiectivă, ele reprezintă moşteniri din latină.

c) Adjectivul *însuşi* are la bază compusul format din pronumele *îns(u)* şi pronumele reflexiv *şi*. Cu acest cuvînt, numărul lexemelor formate se ridică la 12: 11 + 1.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *toat(e)* < pron. *toat(e)* 2) adj. *însuşi* < pron. *însuşi* 3) adj. *să(u)* < pron. *să(u)*	—	1) prep. morfem gramatical *a* < prep. *a* (conversiune) 2) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 3) prep. *dintr-* < prep. *de* + prep. *într*(-) (compunere) 4) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 5) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *scufund-*, *îndîrj-*, *însenin-*, *veşnici-*

Rădăcinile: *-cufund-*, *dîrj-*, *-senin-*, *veşnič-*

Bazele de derivare: *-cufunda*, *-dîrj-*, *-senin*, *veşnič-*

La compuse

Radicalii: *totuşi*, *Cel-prea-Înalt*, *odată*, *iarăşi*

Rădăcinile: *tot*, *Cel-* şi *Înalt*, *o* şi *dat-*, *iar-* şi *–şi*

La conversionate

Radicalii: *toat-*, *însuşi*, *să-*.

Rădăcinile: *toat-*, *îns-*, *să-*.

34) „Pocnetele sunau la dreapta şi la stînga. Bătrîna făcu înapoi în salturi mari. (...) Ceva a sticlit, stricînd armonia albului. Sălbăticiunea priveşte ţintă şi deosebeşte lîngă un fag un profil tînăr de vînător".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) subst. *pocnet(ele)* < vb. *pocn(i)* + suf. *–et(ele)* 2) subst. *sălbăticiun(e)* < adj. *sălbatic* + suf. *–iun(e)* 3) subst. *vînător* < vb. *vîn(a)* + suf. *–tor*	1) adv. *înapoi* < prep. *în* + adv. *apoi* 2) pron. nehot. *ceva* < pron. *ce* + vb. *va* 3) vb. *deoseb(eşte)* < prep. *de* + vb. *oseb(eşte)*

Total: 3 + 3 + 6 + 0 (+3) = 12 (+ 3)

A. Observaţii

a) Sufixul *-et* este sufix colectiv, *-iun(e)* este sufix care formează abstracte nominale, iar *-tor* este sufix de agent.

b) Numai în analiza subiectivă, *vînător* reprezintă un derivat cu sufixul de agent *–tor*, în analiza obiectivă acest cuvînt reprezintă moştenire latină (< lat. *venatorem*); de asemenea, numai în analiza subiectivă substantivul *dreapta* şi substantivul *stînga* reprezintă cuvinte formate prin conversiune, în analiza obiectivă reprezentînd moştenire latină.

c) Dată fiind identitatea dintre radicalul verbului *sticl(it)* şi radicalul substantivului *sticl(ă)* (*sticl-*), am încadrat verbul *sticl(it)* la conversiune şi nu la derivare cu sufixul verbal *–i*, cum se consideră în interpretarea curentă.

d) Compusele din text – pronumele *ceva*, adverbul *înapoi* şi verbul *deoseb(eşte)* – sînt neomogene [*ce* – pronume relativ, *va* – verb (< *vrea*), *în* – prepoziţie, *apoi* – adverb, respectiv *de* – prepoziţie, *oseb(eşte)* – verb]; *ceva* şi *deoseb(eşte)* reprezintă compuse semianalizabile, iar *înapoi* este un compus analizabil integral.

e) Verbul *pocni*, care oferă baza de derivare în *pocnet(e)*, reprezintă un derivat de la interjecţia *poc* [verbul circulă şi cu varianta *pocăni*, motiv pentru care sufixul este considerat *–(ă)n–*]. Dacă ţinem cont şi de acest derivat, numărul cuvintelor formate în română se ridică la 13 (+ 3).

f) În text întîlnim şi un tip mai rar de conversiune intermorfologică şi anume conversiunea adverb < substantiv (în *priveşte ţintă*).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *dreapt(a)* < adj. *dreapt(a)* 2) subst. *stîng(a)* < adj. *stîng(a)* 3) subst. *bătrîn(a)* < adj. *bătrîn(a)* 4) vb. *sticl(it)* < subst. *sticl(ă)* 5) subst. *alb(ului)* < adj. *alb(ului)* 6) adv. *țintă* < subst. *țintă*	—	1) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 2) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 3) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *pocnet-, sălbăticiun-, vînător-*
Rădăcinile: *poc, sălbătic-, vîn-*
Bazele de derivare: *pocn-, sălbătic-, vînă-*

La compuse

Radicalii: *ceva, înapoi*
Rădăcinile: *ce* și *va, apoi*

La conversionate

Radicalii: *dreapt-, stîng-, bătrîn-, sticl-, alb-, țintă*
Rădăcinile: *dreapt-, stîng-, bătrîn-, sticl-, alb-, țint-.*

35) „O ierarhie de calitate a îndeletnicirilor omeneşti nu mai există, de altfel, la ora aceasta, şi Vasile Olteanu nu este astăzi silit a se întoarce la ocupaţii cărora înaintaşii li s-au închinat uneori din moşi-strămoşi, cu smerenie totuşi, şi cu mîndrie".

(Lucian BLAGA)

derivate	compuse
1) adj. *omeneşt(i)* < subst. *oamen(i)* + suf. *–eşt(i)* 2) subst. *smereni(e)* < vb. *smer(i)* + suf. *–eni(e)* 3) subst. *mîndri(e)* < adj. *mîndr(u)* + suf. *–i(e)*	1) adv. *altfel* < adj. *alt* + subst. *fel* 2) subst. *Vasile Olteanu* < subst. *Vasile* + subst. *Olteanu* 3) adv. *astăzi* < adj. *astă* + subst. *zi* 4) adv. *uneori* < adj. *une* + subst. *ori* 5) subst. *moşi-strămoşi* < subst. *moşi* + subst. *strămoşi* 6) adv. *totuşi* < adv. *tot* + pron. refl. *şi*

Total: 3 + 6 + 3 + 0 (+ 6) = 12 (+ 6)

A. Observaţii

a) Sufixele *–i(e)* şi *–eni(e)* sînt sufixe care formează abstracte nominale.

b) În cadrul unor cuvinte formate sînt identificate altele de acelaşi fel: 1) verbul *îndeletnicire* este format de la adverbul *îndelete*, iar acesta – cu prepoziţia compusă *în de* + substantivul (regional) *lete* (< sl.); 2) substantivul propriu *Olteanu* < substantivul comun *olteanu* (conversiune), 3) iar acesta din urmă, derivat cu sufixul *–ean(u)* de la substantivul *Olt*; 4) substantivul *strămoş(i)* este derivat cu prefixul *stră–* de la substantivul *moş(i)*; 5) adjectivul *înaintaş(ii)* este derivat de la adverbul *înainte* cu sufixul de agent *–aş*; cu aceste cuvinte, numărul formaţiilor lexicale se ridică la 17: 12 + 5 (+ 6).

c) Verbul *îndeletnicire* (cu această formă de infinitiv „lung") a existat, sau putea exista, în limba română veche, fiindcă substantivul din componenţa lui este de origine slavă veche, deci intrat în limba română în epoca în care forma verbală de infinitiv lung era folosită alături de forma flexionară fără sufixul gramatical *-re*.

d) Ca aproape întotdeauna, morfemele gramaticale „libere" au fost formate prin conversiune (aici, 5 din 6).

e) Etimoanele celorlalte cuvinte din text aparţin de etimologia externă şi se găsesc în dicţionare cu etimologii, DLR, MDA, DEX ş.a.: sînt moştenite din latină sau împrumutate din limbi precum slava veche, latina literară, maghiara, turca, franceza etc.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *îndeletnicir(ile)* < vb. *îndeletnicire* 2) adj. *aceast(a)* < pron. *aceast(a)* 3) subst. *înaintaş(ii)* < adj. *înaintaş(ii)*	—	1) art. *o* < num. *o* (conversiune) 2) art. *a* < adj. pron. *a* (conversiune) 3) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 4) prep. morf. *a* < prep. *a* (conversiune) 5) vb. aux. *au* < vb.pred. *au* (conversiune) 6) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *omeneşt-*, *smereni-*, *mîndri-*

Rădăcinile: *om-*, *smer-*, *mîndr-*

Bazele de derivare: *omen-*, *smer-*, *mîndr-*

La compuse

Radicalii: *altfel*, *Vasile Olteanu*, *astăzi*, *uneori*, *moşi-strămoş-*, *totuşi*

Rădăcinile: *alt* şi *fel*, *Vasile* şi *Oltean-*, *ast-* şi *zi-*, *un-* şi *or-*, *moş-*, *tot-*

La conversionate

Radicalii: *îndeletnicir-*, *aceast-*, *înaintaş-*

Rădăcinile: *-let-*, *aceast-*, *înaint-*.

36) „Ce capital poate avea un regizor tînăr? Cîţiva prieteni – actori abia ieşiţi de pe băncile şcolii – şi trei-patru teatrologi încă studenţi. Să fim lucizi, şi tînăr şi fără avere şi independent? (...) Că mai sînt oarece întîmplări, ba un teatru café cu un decupaj de monoloage, ba o mare reprezentaţie cu o piesă a arhiepiscopului-dramaturg; sigur, dar chiar să faci un teatru... (...) Cel de-al treilea spectacol este *Pîine, orbi şi saxofoane*, un text adaptat şi regizat de Criş Nedeea".

(„Observator cultural")

derivate	compuse
1) subst. *teatrolog(i)* < subst. *teatrologi(e)* 2) adj. *independent* < pref. *in-* + adj. *dependent* 3) vb. *regiz(at)* < subst. *regizor*	1) num. *trei-patru* < num. *trei* + num. *patru* 2) subst. *arhiepiscopului-dramaturg* < subst. *arhiepiscopului* + subst. *dramaturg* 3) subst. *Criş Nedeea* < subst. *Criş* + subst. *Nedeea*

Total = 3 + 3 + 9 + 1 +(6) = 16 (+ 7)

A. Observaţii

a) Substantivul *teatrolog(i)* reprezintă un derivat regresiv din substantivul *teatrolgi(e)*, iar verbul *regiz(at)* provine prin derivare regresivă de la substantivul *regizor*. Am considerat că *regiz(at)* [ca şi *adapt(at)*] are încă valoare de verb (reprezintă un participiu verb-adjectiv) pentru că este urmat de complementul de agent *de Criş Nedeea* (care arată „cine face acţiunea", or acţiunea este exprimată prin verb).

b) Numai în analiza subiectivă adjectivul *independent* poate fi considerat derivat cu prefix de la adjectivul *dependent*, în timp ce, în analiza obiectivă, adjectivul *independent* reprezintă un împrumut, dicţionarele indicînd ca etimon fr. *indépendent*, it. *independente*.

c) Substantivele *aver(e)* şi *întîmplar(e)*, interpretate, în mod curent, ca derivate de la verbele *av(ea)*, respectiv *întîmpl(a)*, au fost încadrate, ca de obicei în analiza noastră, la conversiune, considerîndu-se că provin din forme de infinitiv lung moştenite din latină (*habere*, *intemplare*).

d) În legătură cu un substantiv ca *orb(i)*, interpretat în mod curent ca provenind prin conversiune de la adjectivul *orb(i)*, reamintim faptul că în analiza obiectivă se poate considera că *orb* a fost moştenit din latină atît cu valoare de adjectiv, cît şi cu valoare de substantiv, deoarece etimonul latinesc avea atît valoare de adjectiv (*orbus*: 1. 'lipsit de copii, părinţi, soţie'; 2. (gener.) 'lipsit de...'; 3. 'orb', cît şi valoare de substantiv (*orbus*, *ī* m. 'orfan' // *orba*, *ae* 'orfană', 'văduvă').

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. pronom. *ce* < pron. inter. *ce* (conversiune) 2) adj. nehot. *cîțiva* < pron. nehot. *cîțiva* 3) adj. *ieșiț(i)* < vb. *ieșit* 4) subst. *aver(e)* < vb. *avere* 5) adj. nehot. *oarece* < pron. nehot. *oarece* 6) subst. *întîmplăr(i)* < vb. *întîmplare* 7) adv. *sigur* < adj. *sigur* 8) adv. *chiar* < adj. *chiar* 9) subst. *orb(i)* < adj. *orb(i)*	1) num. *al treilea* < *al* +*trei* + *le* + *a* (articulare obligatorie)	1) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 2) prep. *de pe* < prep. *de* + prep. *pe* (compunere) 3) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 4) conj. *ba* < adv. *ba* (conversiune) 5) art. nehot. *o* < num. *o* (conversiune) 6) art. *a* < adj. pron. *a* (conversiune) 7) art. dem. *cel* < adj. pron. *cel* (conversiune)

e) Mai multe cuvinte formate din text au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naștere pe terenul limbii române: 1) pronumele nehotărît *cîțiva*, de la care a luat naștere prin conversiune adjectivul nehotărît *cîțiva*, a luat naștere prin compunere din *cîți* + *va*; 2) pronumele nehotărît *oarece*, de la care s-a format prin conversiune adjectivul nehotărît *oarece*, a luat naștere prin compunere din *oare* + *ce*. Dacă ținem cont și de aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 18 (+ 7). (Precizăm că substantivul *arhiepiscop*, care face parte din compusul *arhiepiscop-dramaturg*, nu este format în română, de la substantivul *episcop*, cu prefixoidul *arhi-*, ci este împrumutat din slavă – *arhiepiskopŭ*).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *teatrologĭ-*, *independent-*, *regiz-*

Bazele de derivare: *teatrologi-*, *-dependent*, *regizor*

La compuse

Radicalii: *trei-patru*, *arhiepiscop-dramaturg*, *Criș*, *Nedeea*

Rădăcinile: *trei*, *patru*, *episcop*, *dramaturg*, *Criș*, *Nedeea*

La conversionate

Radicalii: *ce*, *cîțiva*, *ieșiț-*, *aver-*, *oarece*, *întîmplăr-*, *sigur-*, *orb-*

Rădăcinile: *ce*, *cîț-*, *va*, *ieș-*, *av-*, *oare*, *ce*, *întîmpl-*, *sigur-*, *orb-*.

37) „Costache a îmbătrînit: privirea-i tristă şi împăienjenită, mîinile tremurătoare, spinarea – încovoiată, umbletul – nesigur, cu opriri pline de amărăciune, toată înfăţişarea lui arăta ce adînc fusese lovit“.

(I. Al. BRĂTESCU-VOINEŞTI)

derivate	compuse
1) subst. *Costache* < subst. *Cost(ea)* + suf. *–ache* 2) vb. *îmbătrîn(it)* < pref. *în-* + adj. *bătrîn* 3) adj. *tremurătoar(e)* < vb. *tremur(a)* + suf. *–toar(e)* 4) subst. *umblet(ul)* < vb. *umbl(a)* + suf. *–et* 5) adj. *nesigur* < pref. *ne-* + adj. *sigur* 6) subst. *amărăciun(e)* < vb. *amăr(î)* + suf. *–ciun(e)*	—

Total: 6 + 0 +7 + 0 (+ 3) = 13 (+ 3)

A. Observaţii

a) Substantivul propriu *Costache* a fost format prin înlocuirea sufixului *–ea* (care apare şi în *Codrea*, *Corbea*, *Lupea* ş.a.) prin sufixul antroponimic *–ache*.

b) Prefixul *în-* este prefix delocutiv, prefixul *ne-* este prefix negativ; sufixul *–toar(e)* este sufix de agent şi sufixele *–et* şi *–ciun(e)* formează abstracte nominale.

c) Provenind din formele de infinitiv lung (*-re* fiind parte a sufixului gramatical de infinitiv lung *–are*, *-ere*, *-ire*, *-îre*) ale verbelor corespunzătoare fie împrumutate din limba slavă veche (*privi*, *opri*), fie derivate româneşti (*înfăţişa*, de la *făţiş*, format cu sufixul *–iş* de la substantivul *faţ(ă)* < lat. *facia*), substantivele interpretate ca fiind formate prin conversiune au apărut – sau au putut apărea – în limba română veche, în care verbele aveau şi formă de infinitiv lung, alături de cea de infinitiv scurt (fără *–re*).

d) Numai în analiza subiectivă adjectivul *toată* este interpretabil ca provenind de la pronumele *toată*; în analiza obiectivă este moştenire latină, etimonul *tota* avînd în latină atît valoare de pronume, cît şi valoare de adjectiv.

e) Unele dintre cuvintele formate provin de la alte cuvinte tot formate, şi anume: 1) verbul *amăr(î)* este format de la adjectivul *amar* prin conversiune; 2) verbul *împăienjen(ită)* este format prin derivare cu prefixul *în-* de la substantivul *păianjen*; 3) verbul *încovoi(ată)* este format prin derivare cu acelaşi prefix, *în-*, de la un substantiv *coval* ('fierar') (apare în antroponimul *Covaliu = Fieraru*), împrumutat din slavă şi ucraineană; 4) verbul *înfăţişare* a fost format prin derivare cu acelaşi prefix, *în-*, de la adjectivul (şi adverbul) *făţiş*; 5) *făţiş* a fost format prin derivare cu sufixul *–iş* de la substantivul *faţ(ă)*. Cu aceste cinci cuvinte, numărul lexemelor formate în română identificabile în text ajunge la 18 (13 + 5).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *privir(e)* < vb. *privire* 2) adj. *împăienjenit(ă)* < vb. *împăienjenită* 3) adj. *încovoiat(ă)* < vb. *încovoiată* 4) subst. *oprir(i)* < vb. *oprire* 5) adj. *toat(ă)* < pron. *toat(ă)* 6) subst. *înfăţişar(ea)* < vb. *înfăţişare* 7) adv. *adînc* < adj. *adînc*	—	1) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune, după o haplologie) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) adv. de comp. *ce* < pron. *ce* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *Costache*, *îmbătrîn-*, *tremurătoar-*, *umblet-*, *nesigur*, *amărăciun-*
Rădăcinile: *Cost-*, *-bătrîn-*, *tremur-*, *umbl-*, *-sigur*, *amar-*
Bazele de derivare: *Cost-*, *-bătrîn-*, *tremură-*, *umbl-*, *-sigur*, *amără-*

La conversionate

Radicalii: *privir-*, *împăienjenit-*, *încovoiat-*, *oprir-*, *toat-*, *înfăţişar-*, *adînc*
Rădăcinile: *priv-*, *-păianjen-*, *-covoi-* (< *coval*), *opr-*, *toat-*, *-făţ-*, *adînc*

N.B. Radicalii verbelor care constituie etimoanele (interne) ale adjectivelor formate prin conversiune sînt, pe rînd: *împăienjen-*, *încovoi-*, *înfăţiş-*.

38) „Ei îşi urmau jocul tăcuţi, cu inimile strînse şi priveau cu ochii holbaţi la zarurile ce se învălmăşeau cu iuţeala fulgerului pe muşamaua soioasă. Un zîmbet şiret, şăgalnic, plutea acuma pe buzele lui. Îi venise pofta să glumească... dar glumele îi îngheţau pe buze".

(Liviu REBREANU)

derivate	**compuse**
1) vb. *învălmăş(eau)* < pref. *în-* + vb. *vălmăş(eau)* (pop.) 'a se amesteca în dezordine' 2) subst. *iuţeal(a)* < vb. *iuţ(i)* + suf. *-eal(a)* 3) adj. *soioas(ă)* < subst. *soi* 'strat de murdărie depus pe obiecte' + suf. *–oas(ă)* 4) subst. *zîmbet* < vb. *zîmb(i)* + suf. *–et* 5) adj. *şăgalnic* < subst. *şag(ă)* + suf. *-alnic* 6) vb. *îngheţ(au)* < pref. *în-* + subst. *gheaţ(ă)*	—

Total: 6 + 0 + 6 + 0 (+ 2) = 12 (+ 2)

A. Observaţii

a) Sufixele *-eal(ă)* şi *-et* formează abstracte nominale, sufixele *-oas(ă)* şi *-alnic* formează adjective ce denumesc caracteristici, iar *în-* este prefix delocutiv.

b) Numai în analiza subiectivă verbul *îngheţ(au)* este format în română prin derivare; în analiza obiectivă, verbul este moştenit din latină, dicţionarele indicînd în acest caz etimonul **inglaciare*.

c) Dacă în altă interpretare verbele *urm(au)* şi *plut(ea)* sînt considerate derivate, în analiza noastră aceste verbe sînt încadrate la conversiune, pentru că radicalul lor este identic cu radicalul substantivelor din care provin: *urm-*, respectiv *plut-*.

d) De asemenea, pentru că radicalul substantivului *poft(a)* este identic (*poft-*) cu radicalul verbului *poft(i)* din care provine, am încadrat substantivul *poft(a)* la conversiune, nu la derivare regresivă, cum se interpretează alteori în literatura de specialitate.

e) Facem precizarea că în MDA verbul *învălmăş(eau)* este considerat cu etimologie nesigură, la acest verb menţionîndu-se „cf. *valma, vălmăşag*".

f) Dacă ţinem cont şi de faptul că: 1) verbul *vălmăş(i)* provine de la substantivul *vălmăşag*, 2) iar acesta, de la substantivul *valm(ă)* şi că 3) *(a) iuţ(i)* provine de la adjectivul *iut(e)*, atunci numărul cuvintelor formate (din text) se ridică la 15 (+ 2).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) vb. *urm(au)* < subst. *urm(ă)* 2) adj. *tăcuţ(i)* < vb. *tăcut* 3) adj. *strîns(e)* < vb. *strîns* 4) adj. *holbaţ(i)* < vb. *holbat* 5) vb. *plut(ea)* < subst. *plut(ă)* 6) subst. *poft(a)* < vb. *poft(i)*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *învălmăş-*, *iuţeal-*, *soioas-*, *zîmbet-*, *şăgalnic-*, *îngheţ-*

Rădăcinile: *-vălm-*, *iuţ-*, *soi-*, *zîmb-*, *şăg-*, *-gheţ-*

Bazele de derivare: *-vălmăşeau*, *iuţ-*, *soi-*, *zîmb-*, *şăg-*, *-gheţ-*

La conversionate

Radicalii: *urm-*, *tăcuţ-*, *strîns-*, *holbaţ-*, *plut-*, *poft-*

Rădăcinile: *urm-*, *tăc-*, *strîn-*, *holb-*, *plut-*, *poft-*.

39) „Catinca Stupcanu (Catincuța unei epoci moldovene) a fost bucuria văzului și auzului boieresc la toate mesele și balurile timpului. Avea în zîmbet dinții ghioceilor, iar în umbra genelor răsfrînte, privirea toporașilor“.

(Ionel TEODOREANU)

derivate	compuse
1) subst. *Catincuț(a)* < subst. *Catinc(a)* + suf. *–uț(a)* 2) adj. *moldoven(e)* < subst. *Moldova* + suf. *–en(e)* 3) subst. *bucuri(a)* < vb. *bucur(a)* + suf. *–i(a)* 4) adj. *boieresc* < subst. *boier* + suf. *–esc* 5) subst. *zîmbet* < vb. *zîmb(i)* + suf.*- et* 6) subst. *ghiocel* < subst. *ghioc* + suf. *–el* 7) subst. *toporaș(ilor)* < subst. *topor* + suf. *–aș(ilor)*	1) subst. *Catinca Stupcanu* < subst. *Catinca* + subst. *Stupcanu*

Total: 7 + 1 + 5 + 0 + (+ 3) = 13 (+ 3)

A. Observații

a) Sufixul *–uț(ă)* este sufix diminutival (exprimă „afecțiunea“), sufixul *–ean* are sensul de „localizare“, sufixele *–i(e)* și *–et* formează abstracte nominale, sufixul *–esc* formează nume de caracteristici, iar sufixele *–el* și *–aș* sînt sufixe care formează denominative (nume de flori; aici, nu sînt sufixe diminutivale cum sînt cele din care provin și care sînt utilizate în *sufleţel*, *năsturel* etc., respectiv în *copilaș*, *băiețaș* etc.).

b) Numai în analiza subiectivă adjectivul pronominal *toate* poate fi interpretat ca fiind format prin conversiune de la pronumele omonim, în analiza obiectivă fiind moștenit (< lat. *totae*), ca și pronumele omonim; substantivele *văz* și *auz* au radicali identici, structural, cu verbele (moștenite din latină, *video*, respectiv *audio*) din care provin și acest fapt impune interpretarea lor ca fiind cuvinte conversionate, nu ca derivate regresive (ar fi derivate regresive dacă radicalul lor ar fi mai scurt decît radicalul etimoanelor lor; fiind un împrumut din slavă, verbul *praviiu* (inf. *praviti*) a avut odinioară și forma de infinitiv lung *privire*, devenită substantiv.

c) În substantivul *Stupcanu* poate fi identificat toponimul *Stupca*, iar verbul *răsfrînte* este derivat cu prefixul *răs-* de la verbul *frînte*. Cu aceste două cuvinte, numărul lexemelor se ridică la 15: 13 + 2.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *văz* < vb. *văd* 2) subst *auz* < vb. *aud* 3) adj. pron. *toat(e)* < pron. *toat(e)* 4) adj. *răsfrînt(e)* < vb. *răsfrînte* 5) subst. *privir(ea)* < vb. *privire*	—	1) art. neh. *unei* < num. *unei* (conversiune) 2) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 3) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *Catincuţ*, *moldoven-*, *bucuri-*, *boieresc-*, *zîmbet-*, *ghiocel-*, *toporaş-*
Rădăcinile: *Catinc-*, *Moldov-*, *bucur-*, *boier*, *zîmb-*, *ghioc-*, *topor-*
Bazele de derivare: *Catinc-*, *Moldov-*, *bucur-*, *boier-*, *zîmb-*, *ghioč-*, *topor-*

La compuse

Radicalii: *Catinc-*, *Stupcanu*
Rădăcinile: *Catinc-*, *Stupc-*

La conversionate

Radicalii: *văz-*, *auz-*, *toat-*, *răsfrînt-*, *privir-*
Rădăcinile: *văz-*, *auz-*, *toat-*, *-frîn-*, *priv-*.

40) „În odăița săracă și dărăpănată (...) ceva neobișnuit și apăsător fîșîia în aer... Margareta se aștepta ca bărbatul s-o bată sau s-o înjure și să se strîmbe la dînsa. Fiind silită să stea neclintită, să ocolească privirile îmblînzite și întrebătoare, o cuprinse o rușine care o stînjenea și o necăjea. (...) Se încolăcise pe sofaua roasă din care curgeau șuvițele de scamă".

(Liviu REBREANU)

derivate	**compuse**
1) subst. *odăiț(a)* < subst. *odai(e)* + suf. *-iț(a)* 2) adj. *neobișnuit* < pref. *ne–* + adj. *obișnuit* 3) adj. *apăsător* < vb. *apăs(a)* + suf. *–tor* 4) vb. *fîșî(ia)* < interj. *fîș*! + suf. *–î(ia)* 5) adj. *neclintit(ă)* < pref. *ne–* + adj. *clintit(ă)* 6) adj. *întrebătoar(e)* < vb. *întreb(a)* + suf. *–toar(e)* 7) vb. *încolăc(ise)* < pref. *în–* + subst. *colac*	1) pron. nehot. *ceva* < pron. *ce* + vb. *va* 2) pron. *dîns(a)* < prep. *de* + pron. *îns(a)*

Total: 7 + 2 + 8 + 0 (+ 5) = 17 (+ 5)

A. Observații

a) Prefixul *ne–* este prefix negativ, iar *în–* este prefix delocutiv, *–iț(ă)* este sufix diminutival, *tor–* este sufix de agent, *–î–* este sufix verbal.

b) Reamintim că, în altă interpretare, verbul *încolăc(ise)* reprezintă un derivat parasintetic, atît cu prefixul *în–*, cît și cu sufixul *–i*.

c) Ca de obicei în analiza noastră, am încadrat substantivul *privir(e)* la conversiune (din verb la infinitivul lung), și nu la derivare. De asemenea, am încadrat tot la conversiune verbele *(să) strîmb(e)*, respectiv *(să) ocol(ească)*, pentru că radicalul acestor verbe este identic cu radicalul cuvintelor din care provin (adjectivul *strîmb*, respectiv substantivul *ocol*).

d) Cele două compuse din text sînt neomogene și semianalizabile.

e) Mai multe cuvinte formate (din text) au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naștere în română: 1) adjectivul *obișnuit* provine prin conversiune de la verbul la participiu *obișnuit*; 2) *fîș*! a luat naștere prin procedeul secundar numit „creația de onomatopee"; 3) adjectivul *clintit(ă)* provine de la participiul verbului *(a) clint(i)*; 4) verbul *îmblînzit* este format prin derivare cu prefixul *în–* de la adjectivul *blînd*. Dacă ținem cont și de aceste cuvinte, numărul lexemelor formate în română (din text) se ridică la 21 (+ 5).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) adj. *dărăpănat(ă)* < vb. *dărăpănat* 2) subst. propriu *Margareta* < subst. comun *margareta* 3) vb. *(să) strîmb(e)* < adj. *strîmb* 4) adj. *silit(ă)* < vb. *silit* 5) vb. *(să) ocol(ească)* < subst. *ocol* 6) subst. *privir(ile)* < vb. *privire* 7) adj. *îmblînzit(e)* < vb. *îmblînzit* 8) adj. *roas(ă)* < vb. *ros*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) conj. *ca... s(ă)* < conj. *ca* + conj. *s(ă)* (compunere) 3) conj. *sau* < conj. *să* + conj. *au* (< lat. *aut*) (compunere) 4) art. nehot. *o* < num. *o* (conversiune) 5) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *odăiţ-, neobişnuit, apăsător, fişî-, neclintit-, întrebătoar-, încolăc-*

Rădăcinile: *odăi-, -obişnu-, apăs-, fiş, -clint-, întreb-, -colac-*

Bazele de derivare: *odă-, -obişnuit, apăsă-, fiş-, -clintită, întrebă-, -colac-*

La compuse

Radicalii: *ceva, dîns-*

Rădăcinile: *ce* şi *va, -îns-*

La conversionate

Radicalii: *dărăpănat-, Margaret-, strîmb-, silit-, ocol-, privir-, îmblînzit-, roas-*

Rădăcinile: *dărăpăn-, margaret-, strîmb-, sil-, ocol-, priv-, -blînz-, roa-.*

41) „Numai Harap-Alb nu aducea nici o supărare. Însă, ca tovarăş, era părtaş la toate: şi la pagubă, şi la cîştig, şi prietenos cu fiecare, pentru că avea nevoie de dînşii în călătoria sa la împăratul Roş (...)".

(Ion CREANGĂ)

derivate	compuse
1) subst. *părtaş* < subst. *part(e)* + suf. *–aş* 2) adj. *prietenos* < subst. *prieten* + suf. *-os* 3) subst. *nevoi(e)* < pref. *ne-* + subst. *voi(e)* 4) subst. *călători(a)* < vb. *călător(i)* + suf. *–i(a)*	1) adv. *numai* < adv. *nu* + adv. *mai* 2) adj. *nici o* < adv. *nici* + num. *o* 3) pron. *dînş(ii)* < prep. *de* + pron. *înş(ii)* 4) pron. *fiecar(e)* < vb. *fie* + pron. *car(e)*

Total: 4 + 4 + 6 + 0 (+ 3) = 14 (+ 3)

A. Observaţii

a) Sufixul *–aş* este sufix de agent, sufixul *–os* formează adjective care denumesc caracteristici hipertrofiate, sufixul *–i(e)* formează abstracte nominale, iar prefixul *ne-* este prefix de negare.

b) Numai în analiza subiectivă *nevoie* poate fi considerat derivat cu prefixul *ne-* de la substantivul *voie*; în analiza obiectivă, etimonul este cuvîntul slav *nevolja*, deci este un împrumut lexical (derivat real cu prefixul precizat este, însă, *nevoie* în expresia *de voie – de nevoie*); de asemenea, numai în analiza subiectivă, substantivul *pagubă* poate fi considerat conversionat de la verbul *păgubi* (şi invers, verbul de la substantiv); în analiza obiectivă, *pagubă* este un împrumut din slavă (şi *păgubi* este format de la el); substantivul *cîştig* este însă, şi în analiza obiectivă, ca şi în analiza subiectivă, format de la verbul *cîştiga* (moştenit, etimonul lui fiind lat. *castigare*).

c) Substantivul comun *harap-alb* este compus; cel propriu omonim este conversionat.

d) Pronumele posesiv *sa, ta, mea, meu, nostru, vostru* apar ca pronume (nu ca adjective pronominale) cînd sînt precedate de prepoziţii, precum *înaintea, împrejurul* etc. (*înaintea sa, împrejurul meu* etc.).

e) Fiind moştenit din latină, verbul *supărare* a avut şi forma de infinitiv lung cu sufixul *–are*, devenită substantiv.

f) Dintre compuse, *numai* este omogen (elementele componente sînt, ambele, adverbe), pe cînd celelate – *nici o, dînşii, fiecare* – neomogene (*nici* – adverb, *o* – numeral; *de* – prepoziţie, *înşii* – pronume; *fie* – verb, *care* – pronume); pe de altă parte, *numai, nici o* şi *fiecare* reprezintă compuse analizabile integral, pe cînd *dînşii* este semianalizabil.

g) Unele cuvinte formate au fost create de la altele, tot formate: 1) verbul *călător(i)* [din substantivul *călători(e)*] de la substantivul *călător*, prin conversiune; 2) substantivul şi 3) adjectivul *călător* de la substantivul *cale* + sufixul *–ător*. Cu aceste trei cuvinte, numărul lexemelor formate se ridică la 17 (14 + 3).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) subst. propriu *Harap-Alb* < subst. comun *harap-alb* 2) subst. *supărar(e)* < vb. *supărare* 3) subst. *pagub(ă)* < vb. *păgub(i)* 4) subst. *cîştig* < vb. *cîştig(a)* 5) adj. pron. pos. *sa* < pron. pos. *sa* 6) subst. propriu *Roş* < subst. com. *roş*	—	1) prep. *ca* < adv. *ca* (conversiune) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) prep. *pentru* < prep. *printru* (specializare semantică a variantelor fonetice)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicali: *părtaş, prietenos, nevoi-, călători-*

Rădăcinile: *părt-, prieten-, -voi-, căl-*

Bazele de derivare: *părt-, prieten-, -voie, călător-*

La compuse

Radicalii: *numai, nici, o, dînş-, fiecar-*

Rădăcinile: *nu, mai, nici, o, -înş-, fi-, car-*

La conversionate

Radicalii: *Harap-Alb, supărar-, pagub-, cîştig, sa, Roş*

Rădăcinile: *harap, alb, supăr-, pagub-, cîştig, sa, roş.*

42) „Împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrînit, slăbit de lupte şi de suferinţe – împărat ce-n viaţa lui nu rîsese niciodată, care nu zîmbea nici la cîntecul nevinovat al copilului, nici la surîsul plin de amor al soţiei lui tinere, nici la poveştile bătrîne şi glumeţe a ostaşilor înălbiţi în bătălie (...) Trist se scula din patul împărătesc, de lîngă împărăteasa tînără – pat aurit, dar pustiu şi nebinecuvîntat – trist mergea la război cu inima neîmblînzită; şi împărăteasa sa plîngea cu lacrimi de văduvie singurătatea ei".

(Mihai EMINESCU)

derivate	compuse
1) subst. *suferinţ(e)* < vb. *sufer(i)* + suf. *–inţ(e)*	1) adv. *niciodată* < adv. *nici* + adv. *odată*
2) adj. *nevinovat* < pref. *ne-* + adj. *vinovat*	
3) subst. *soţi(ei)* < subst. *soţ* + suf. *–i(ei)*	
4) adj. *glumeţ(e)* < subst. *glum(ă)* + suf. *–eţ(e)*	
5) subst. *ostaş(ilor)* < subst. *oast(e)* + suf. *–aş(ilor)*	
6) adj. *împărătesc* < subst. *împărat* + suf. *-esc*	
7) subst. *împărăteas(a)* < subst. *împărat* + suf. *–eas(a)*	
8) adj. *nebinecuvîntat* < pref. *ne-* + adj. *binecuvîntat*	
9) adj. *neîmblînzit(ă)* < pref. *ne-* + adj. *îmblînzit(ă)*	
10) subst. *văduvi(e)* < adj. *văduv* + suf. *–i(e)*	
11) subst. *singurătat(ea)* < adj. *singur* + suf. *–ătat(ea)*	

Total: 11 + 1 + 6 + 0 (+6) = 18 (+ 6)

A. Observaţii

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, sufixele *–inţ(e)*, *-ătat(e)*, *-ie* formează abstracte nominale, sufixul *–eas(ă)* este sufix moţional, sufixele *–esc* şi *–eţ* formează nume de caracteristici.

b) Am considerat că *slăb(it)* este în text un participiu verb-adjectiv; *slăb(it)* are încă valoare de verb, dat fiind faptul că este determinat de complement de agent (*de lupte şi de suferinţe*); acesta este motivul pentru care l-am încadrat pe *slăb(it)* la conversiune (de la adjectivul *slab*); dacă am considera că *slăbit* nu mai are valoare de verb, ci a trecut în clasa lexico-gramaticală a adjectivului, acest cuvînt ar fi încadrat tot la conversiune, dar ar reprezenta un adjectiv provenit din verb la participiu. Spre deosebire de *slăb(it)*, am considerat că *îmbătrînit*, *înălbiţ(i)* şi *aurit* sînt adjective (provenite din verbe la participiu) pentru că în text nu mai exprimă acţiunea (privită ca proces), ci însuşiri (caracteristici), ceea ce dovedeşte trecerea lor în clasa adjectivului.

c) Numai în analiza subiectivă, adjectivul posesiv *sa* a luat naştere în română prin conversiune; în analiza obiectivă, *sa* trebuie considerat moştenit din latină atît ca pronume, cît şi ca adjectiv posesiv [**seus*, **sa* (= *suus*, *sua*) erau şi în latină atît pronume, cît şi adjective posesive].

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *îmbătrînit* < vb. *îmbătrînit* 2) vb. *slăb(it)* < adj. *slab* 3) subst. *surîs(ul)* < vb. *surîs* 4) adj. *înălbiți* < vb. *înălbit* 5) adj. *aurit* < vb. *aurit* 6) adj. pos. *sa* < pron. pos. *sa*	—	1) prep. *ca* < adv. *ca* (conversiune) 2) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 3) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 4) art. *al* < adj. pron. *al* (conversiune) 5) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 6) prep. *de lîngă* < prep. *de* + prep. *lîngă* (compunere)

d) Mai multe cuvinte formate din text au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naștere pe terenul limbii române: 1) adjectivul *binecuvîntat* a luat naștere prin conversiune de la participiul verbului *(a) binecuvînt(a)*; 2) acesta a luat naștere (după sl. *blagosloviti*) prin compunere de la adverbul *bine* și verbul *cuvînt(a)* (acesta din urmă, explicabil în analiza subiectivă ca format în română de la *cuvînt*, iar în analiza obiectivă, ca moștenit din lat. *convento*, *-are*); 3) adj. *îmblînzit(ă)* provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) îmblînz(i)* 4) care a luat naștere prin derivare cu prefixul *în* (aici, *îm-*) de la adjectivul *blînd*; 5) verbul *îmbătrîn(it)* a luat naștere prin derivare cu prefixul *în-* de la adjectivul *bătrîn*; 6) verbul *înălb(it)* a luat naștere de la adjectivul *alb*, tot prin derivare cu prefixul *în-* (reamintim că, în altă interpretare, verbele *a îmblînzi*, *a îmbătrîni* și *a înălbi* ar fi considerate derivate parasintetice); 7) verbul *aur(it)* provine prin conversiune (sau, în altă interpretare, prin derivare) de la substantivul *aur*; 8) compusul, adverb, *odată* < numeralul *o* + substantivul *dată*. Dacă ținem cont și de aceste cuvinte, numărul lexemelor formate se ridică la 26 (+6).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *suferinț-*, *nevinovat-*, *soți-*, *glumeț-*, *ostaș-*, *împărătesc*, *împărăteas-*, *nebinecuvîntat*, *neîmblînzit-*, *văduvi-*, *singurătat-*

Rădăcinile: *sufer-*, *-vinovat*, *soț-*, *glum-*, *ost-*, *împărăt-*, *împărăt-*, *bine* și *cuvînt*, *-blînz-*, *văduv-*, *singur-*

Bazele de derivare: *sufer-*, *-vinovat*, *soț-*, *glum-*, *ost-*, *împărăt-*, *împărăt-*, *-binecuvîntat*, *-îmblînzită*, *văduv-*, *singur-*

La compus

Radicalul: *niciodată*

Rădăcinile: *nici*, *o* și *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *îmbătrînit*, *slăb-*, *surîs-*, *înălbiț-*, *aurit*, *sa*

Rădăcinile: *-bătrîn-*, *slab-*, *surî-*, *alb*, *aur-*, *sa*.

43) „Vrasăzică bunica, Marița și la nevoie și bucătăreasa grijeau de dimineață pînă seara casa fără de copii, ștergînd, bătînd, îndreptînd, măturînd, lustruind, ceruind. Așa că în fiecare seară bunica se lăsa cu greu răsunet în fotoliul ei scobit, oftînd (…)".

(Ionel TEODOREANU)

derivate	compuse
1) subst. *bunic(a)* < subst. *bun(ă)* + suf. *–ic(a)* 2) subst. *Marița* < subst. *Maria* + suf. *–ița* 3) subst. *nevoi(e)* < pref. *ne-* + subst. *voi(e)* 4) subst. *bucătăreas(a)* < subst. *bucătar* + suf. *–eas(a)* 5) vb. *îndrept(înd)* < pref. *în-* + adj. *drept* 6) vb. *lustru(ind)* < subst. *lustru* + suf. *–u–* 7) vb. *ceru(ind)* < subst. *cear(ă)* + suf. *–u–* 8) subst. *răsunet* < vb. *răsun(a)* + suf. *–et* 9) vb. *oftînd* < interj. *of*! + suf. *–t–*	1) adv. *vrasăzică* < vb. *vra* + vb. *să zică*

Total: 9 + 1 + 4 + 0 (+ 2) = 14 (+ 2)

A. Observații

a) Sufixele *–ic* și *–iț* sînt sufixe diminutivale, sufixul *–eas(ă)* este sufix moțional; sufixul *–et* formează abstracte nominale, sufixele *–u-* și *-t-* sînt sufixe verbale (formează verbe de la substantive sau de la interjecții, al doilea apărînd și în *văi(e)ta* < *vai*! + sufixul *–t–*); prefixul *ne-* este prefix negativ și prefixul *răs-* este prefix care exprimă ideea de „repetiție"; prefixul *în-* este prefix delocutiv.

b) Verbele *grij(eau)* și *mătur(ind)* au fost considerate a fi formate prin conversiune, fiindcă au radicali identici structural *–grij-*, respectiv, *mătur-* – cu radicalii substantivelor [*grij(ă)*, respectiv *mătur(ă)*] din care provin.

c) Adjectivul *fiecare* provine din pronumele *fiecare* și acesta este compus, nu adjectivul, interpretare bazată pe regula invocată anterior, după care la încadrarea unui cuvînt format printr-un procedeu de formare contează ultimul procedeu utilizat, nu cele anterioare, iar acesta este, aici, conversiunea.

d) Unele lexeme precizate în tabel au fost create de la altele, tot formate; astfel: 1) *bucătăreas(ă)* provine de la *bucătar*, acesta fiind derivat de la *bucat(e)* cu sufixul de agent *–ar* (*bucate* are etimon latin popular, *bucatae*, derivat de la *bucca* 'gură'); 2) pronumele *fiecare* este compus din verbul *fie* și pronumele *care*; 3) verbul *scob(it)* a fost format, prin conversiune, de la substantivul *scoab(ă)* (< sl. *skoba*). Cu aceste trei cuvinte, numărul lexemelor formate se ridică la 17: 14 + 3 (+ 2).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) vb. *grij(eau)* < subst. *grij(ă)* 2) vb. *mătur(ind)* < subst. *mătur(ă)* 3) adj. pron. *fiecar(e)* < pron. neh. *fiecar(e)* 4) adj. *scobit* < vb. *scobit*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) prep. *fără de* < prep. *fără* + prep. *de* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *bunic-*, *Mariţ-*, *nevoi-*, *bucătăreas-*, *îndrept-*, *lustru-*, *ceru-*, *răsunet-*, *oft-*

Rădăcinile: *bun-*, *Maria*, *vo-*, *buc-*, *drept-*, *lustr-*, *cer-*, *răsun-*, *of-*

Bazele de derivare: *bun-*, *Mar-*, *-voie*, *bucătăr*, *-drept-*, *lustr-*, *cer-*, *răsun-*, *of-*

La compuse

Radicalii: *vrasăzică*

Rădăcinile: *vra-*, *-zic-*

La conversionate

Radicalii: *grij-*, *mătur-*, *fiecar-*, *scobit-*

Rădăcinile: *grij-*, *mătur-*, *fi-* şi *car-*, *scob-*.

44) „Pasărea sufletului meu vedea (…) păsările zugrăvite pe paravanele japoneze: cocostîrci gheboşi, pe picioare de trestii, ciupind sticlirile de printre lintiță şi păpuriş cu foarfeca lungă a ciocului portocaliu. Uliul de baltă, ieşit întreg din cutiile lumii, se ridica neaşteptat, vîslind încet aerul şi brigandînd ținutul".

(Tudor ARGHEZI)

derivate	compuse
1) adj. *gheboş(i)* < subst. *gheb* + suf. *–oş(i)* 2) subst. *sticlir(ile)* < vb. *sticl(i)* + suf. *–r(e)* 3) subst. *lintiț(ă)* < subst. *lint(e)* + suf. *–iț(ă)* 4) subst. *păpuriş* < subst. *papur(ă)* + suf. *-iş* 5) adj. *portocali(u)* < subst. *portocal(ă)* + suf. *–i(u)*	—

Total: 5 + 0 + 8 + 1 (+4) = 14 (+4)

A. Observații

a) Sufixele *-os* şi *-i(u)* formează adjective care denumesc caracteristici, sufixul *-iş* este sufix colectiv, sufixul *-r(e)* formează abstracte nominale, iar sufixul *-iț(ă)* formează denominative (aici, numele unei plante).

b) Fiind atestat abia în secolul al XIX-lea (vezi MDA), l-am interpretat pe *sclipir(e)* ca format prin derivare (în acest caz nu se pune problema conversiunii dintr-un verb la infinitivul lung).

c) Am considerat că *zugrăv(ite)* are încă valoare de verb (provenit din substantivul *zugrav*), putînd avea complement de agent (*de cineva* etc.); mai exact, *zugrăv(ite)* reprezintă un participiu verb-adjectiv: valoarea de verb este demonstrată de posibilitatea subînțelegerii complementului de agent (acesta arătînd „cine face acțiunea", or acțiunea se exprimă prin verb), iar valoarea de adjectiv rezultă din acord. Dacă l-am considera (numai) adjectiv, *zugrăvit(e)* ar fi încadrat tot la conversiune, ca adjectiv provenit din verb la participiu.

d) Ca de obicei în analiza noastră, am încadrat la conversiune verbul *vîsl(i)* provenit de la substantivul *vîsl(ă)* şi verbul *brigand(înd)* provenit de la substantivul *brigand* (dată fiind identitatea radicalilor: *vîsl-*, respectiv *brigand*), şi nu la derivare, cum se procedează în altă interpretare.

e) Numai în analiza subiectivă se poate aprecia că adjectivul posesiv *meu* a luat naştere în română, prin conversiune, de la pronumele posesiv *meu*; în analiza obiectivă, *meu* reprezintă, atît ca pronume, cît şi ca adjectiv, moştenire latină (*meus*, *mea*, *meum* fiind în latină atît pronume, cît şi adjective posesive).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. pos. *me(u)* < pron. pos. *me(u)* 2) vb. *zugrăv(ite)* < subst. *zugrav* 3) adj. *ieşit* < vb. *ieşit* 4) adv. *neaşteptat* < adj. *neaşteptat* 5) vb. *vîsl(ind)* < subst. *vîsl(ă)* 6) adv. *încet* < adj. *încet* 7) vb. *brigand(înd)* < subst. *brigand* 'tîlhar'	1) subst. *cocostîrc(i)* < subst. *cocor(i)* + subst. *stîrc(i)* (contaminaţie)	1) prep. *printre* < prep. *pre* + prep. *între* (compunere) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) art. *a* < adj. pron. *a* (conversiune) 4) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)
8) subst. *ţinut(ul)* < vb. *ţinut*		

f) Unele cuvinte formate (din text) au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naştere în română: 1) verbul *sticl(i)* s-a format prin conversiune (în altă interpretare, prin derivare) de la substantivul *sticl(ă)*; 2) adjectivul *neaşteptat* este derivat cu prefixul *ne-* de la adjectivul *aşteptat*, 3) acesta din urmă a luat naştere prin conversiune din verbul *aşteptat*. Dacă adăugăm şi aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 17 (+ 4).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *gheboş-*, *sticlir-*, *lintiţ-*, *păpuriş-*, *portocali-*

Rădăcinile: *gheb-*, *sticl-*, *lint-*, *păpur-*, *portocal-*

Bazele de derivare: *gheb-*, *sticli-*, *lint-*, *păpur-*, *portocal-*

La conversionate

Radicalii: *me-*, *zugrăv-*, *ieşit*, *neaşteptat*, *vîsl-*, *încet*, *ţinut-*, *brigand-*

Rădăcinile: *me-*, *zugrăv-*, *ieş-*, *-aştept-*, *vîsl-*, *încet-*, *ţin-*, *brigand-*

La cuvîntul format prin contaminaţie

Radicalul: *cocostîrč-*

Rădăcinile: *coco(r)* şi *stîrč-*.

45) „S-a împînzit fumegarea amurgului într-aceeaşi linişte neclătită de nici o adiere. După aceea s-a făcut noapte şi s-au aprins stelele într-un văzduh fără nouri. Pînă la răsăritul Lunii, mai era un ceas. Dacă omul lor avea să vie, apăi calea îi era deschisă, după semnele date; iar întîrzierea nu putea să i se îndelunge mai mult de acest ceas".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) vb. *împînz(it)* < pref. *în-* + subst. *pînz(ă)* 2) subst. *linişt(e)* < adj. *lin* + suf. *–işt(e)* 3) adj. *neclătit(ă)* < pref. *ne-* + adj. *clătit(ă)*	1) subst. *amurg(ului)* < prep. *a* + subst. *murg(ului)* 2) adj. *nici o* < adv. *nici* + num. *o*

Total: 3 + 2 + 10 + 0 (+ 7) = 15 (+ 7)

A. Observaţii

a) Prefixul *în-* este prefix delocutiv, iar prefixul *ne-* este prefix negativ; sufixul *–işt(e)* este sufix care formează derivate colective.

b) Fiind continuări ale etimoanelor latineşti corespondente, verbele *fumegare* şi *adiere*, de la care s-au format substantivele omonime, au avut forme de infinitiv lung pînă în limba română veche (inclusiv); şi *întîrziere* a putut fi utilizat în limba română veche cu forma de infinitiv lung, din care provine substantivul.

c) Numai în analiza subiectivă, adjectivul *acest* a fost format în limba română de la pronumele omonim; în analiza obiectivă, este moştenire latină, ca şi pronumele precizat.

d) La baza 1) adjectivului *clătit(ă)* stă verbul *clătită*, 2) iar adverbul *îndelung* este un compus din prepoziţia *în* şi compusul *de lung*, 3) *de lung*, din prepoziţia *de* + adverbul *lung*, 4) acesta, provenit prin conversiune din adjectivul *lung*, 5) verbul *fumegare* provine din lat. *fumigare*, dar în analiza subiectivă poate fi explicat ca formaţie lexicală românească, fiind format prin procedeul secundar numit preluarea unor segmente de cuvînt, 6) pronumele *aceeaşi* este un compus (< pronumele *aceea* + pronumele *şi*), 7) verbul *întîrziere* este un derivat cu prefixul *în-* de la adjectivul *tîrziu*. Cu aceste şapte cuvinte, numărul formaţiilor lexicale se ridică la 22: 15 +7 (+ 7).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *fumegar(e)* < vb. *fumegare* 2) adj. *aceeaşi* < pron. *aceeaşi* 3) subst. *adier(e)* < vb. *adiere* 4) subst. *răsărit(ul)* < vb. *răsărit* 5) subst. propriu *Lun(ii)* < subst. comun *lun(ii)* 6) adj. *deschis(ă)* < vb. *deschisă* 7) subst. *întîrzier(ea)* < vb. *întîrziere* 8) vb. *(să se) îndelung(e)* < adj. *îndelung* 9) adv. *mult* < adj. *mult* 10) adj. *acest* < pron. *acest*	—	1) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) art. *un* < num. *un* (conversiune) 4) prep. *pînă la* < prep. *pînă* + prep. *la* (compunere) 5) conj. *dacă* < conj. *de* + conj. *că* (compunere) 6) vb. aux. *avea* < vb. pred. *avea* (conversiune) 7) adv. de comp. *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *împînz-*, *linişt-*, *neclătit-*

Rădăcinile: *-pînz-*, *lin-*, *-clăt-*

Bazele de derivare: *-pînz-*, *lin-*, *-clătită*

La compuse

Radicalii: *amurg-*, *nici o*

Rădăcinile: *-murg-*, *nici* şi *o*

La conversionate

Radicalii: *fumegar-*, *aceeaşi*, *adier-*, *răsărit-*, *Lun-*, *deschis-*, *întîrzier-*, *îndelung-*, *mult*, *acest-*

Rădăcinile: *fum-*, *aceea-*, *adi-*, *răsăr-*, *Lun-*, *deschi-*, *-tîrz-*, *-lung-*, *mult-*, *acest-*.

46) „Mănunchiuri de raze aurii se întreceau prin văzduhul înveselit. Un iaz tare şi nou închidea calea apei neobosite. Valurile oţeloase se năpusteau mugind asupra zăgazurilor, le pălmuiau, apoi neputînd să le biruie, se aruncau turbate pe scîndurile lucioase la vale… Zdrobite, răcnind de mînie, se zvărcoleau în braţele vojului, scăpau trudite şi alunecau gîlgîind pe prundişul arămiu“…

(Liviu REBREANU)

derivate	**compuse**
1) adj. *auri(i)* < subst. *aur* + suf. *-i(i)*	1) vb. *alunec(au)* < prep. *a* + vb. *lunec(au)*
2) vb. *întrec(eau)* < pref. *în-* + vb. *trec(eau)*	
3) adj. *neobosit(e)* < pref. *ne-* + adj. *obosit(e)*	
4) adj. *oţeloas(e)* < subst. *oţel* + suf. *–oas(e)*	
5) vb. *pălmu(iau)* < subst. *palm(ă)* + suf. *–u(iau)*	
6) vb. *neput(înd)* < pref. *ne-* + vb. *put(înd)*	
7) adj. *lucioas(e)* < subst. *luci(u)* + suf. *–oas(e)*	
8) vb. *gîlgî(ind)* < interj. *gîl-g(îl)* + suf. *–î(ind)*	
9) subst. *prundiş(ul)* < subst. *prund* + suf. *–iş(ul)*	
10) adj. *arămi(u)* < subst. *aram(ă)* + suf. *–i(u)*	

Total: 10 + 1 + 5 + 0 (+ 3) = 16 (+ 3)

A. Observaţii

a) Prefixul *în–* este prefix delocutiv, *ne–* este prefix negativ, sufixele *–i(u)* şi *–os* [în text, *-oas(e)*] formează adjective ce denumesc caracteristici, sufixele *–u–* şi *–î–* sînt sufixe verbale, sufixul *–iş* este sufix colectiv.

b) În ceea ce priveşte conversiunea, se poate observa că în acest text există patru adjective provenite din verbe la participiu şi un substantiv provenit dintr-o interjecţie.

c) Unele cuvinte formate (din text) au la bază cuvinte care au luat naştere, de asemenea, pe terenul limbii române: 1) adjectivul *obosit(e)* provine, prin conversiune, de la participiul verbului *(a) obos(i)*; 2) substantivul *luci(u)* a luat naştere prin conversiune de la adjectivul *luci(u)*, 3) iar acesta, de la verbul *luc(i)*; 4) verbul *înveselit* este format prin derivare cu prefixul *în–* de la adjectivul *vesel* [reamintim că, în altă interpretare, verbul *înveseli(i)* este derivat parasintetic]; 5), 6) *vîj*! şi *gîl-gîl*! au luat naştere prin procedeul secundar numit „creaţie onomatopeică“. Dacă ţinem cont şi de aceste lexeme, numărul cuvintelor din text formate în română se ridică la 22 (+ 3).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *înveselit* < vb. *înveselit* 2) adj. *turbat(e)* < vb. *turbat* 3) adj. *zdrobit(e)* < vb. *zdrobit* 4) adj. *trudit(e)* < vb. *trudit* 5) subst. *voj* [variantă (în Transilvania) pentru *vîj* 'vîltoare'] < interj. *vîj*	—	1) prep. *prin* < prep. *pre* + prep. *în* (compunere) 2) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 3) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *auri-*, *întreč-*, *neobosit-*, *oţeloas-*, *pălmu-*, *neput-*, *lucioas-*, *gîlgî-*, *prundiş-*, *arămi-*

Rădăcinile: *aur-*, *-treč-*, *-obos-*, *oţel-*, *pălm-*, *-put-*, *luč-*, *gîl-g(îl)*, *prund-*, *arăm-*

Bazele de derivare: *aur-*, *-treceau*, *-obosite*, *oţel-*, *pălm-*, *-putînd*, *luci-*, *gîl-g-*, *prund-*, *arăm-*

La cuvîntul compus

Radicalul: *alunec-*

Rădăcina: *-lunec-*

La conversionate

Radicalii: *înveselit-*, *turbat-*, *zdrobit-*, *trudit*, *voj-*

Rădăcinile: *-vesel-*, *turb-*, *zdrob-*, *trud-*, *voj*.

47) „Răspunsul era liniştit şi lămurit, dar mi se părea că ochii neclintiţi ai pădurarului mă ţinteau prea îndărătnic, am avut o bănuială. o greutate în suflet şi o amărăciune nedesluşită şi cînd ieşeam din desişuri parcă se dezvăluiră deodată negurile depărtării".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) adj. *neclintiţ(i)* < pref. *ne-* + adj. *clintiţ(i)* 2) subst. *pădurar(ului)* < subst. *pădur(e)* + suf. *-ar(ului)* 3) subst. *bănuial(ă)* < vb. *bănu(i)* + suf. *–ial(ă)* 4) subst. *greutat(e)* < adj. *gre(u)* + suf. *–tat(e)* 5) subst. *amărăciun(e)* < vb. *amăr(î)* + suf. *-ciun(e)* 6) adj. *nedesluşit(ă)* < pref. *ne-* + adj. *desluşit(ă)* 7) subst. *desiş(uri)* < adj. *des* + suf. *–iş(uri)* 8) vb. *dezvălu(iră)* < vb. *[în]vălu(iră)*	1) adv. *parcă* < vb. *par(e)* + conj. *că* 2) adv. *deodată* < prep. *de* + adv. *odată*

Total: 8 + 2 + 6 + 0 (+ 6) = 16 (+ 6)

A. Observaţii

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ şi prefixul *des-* estre prefix privativ; sufixul *-ar* este sufix de agent, iar sufixele *-ial(ă)*, *-tat(e)* şi *-ciun(e)* sînt sufixe care formează abstracte nominale; verbul *dezvăluiră* a fost format de la verbul *învăluiră* prin înlocuirea prefixului *în-* cu prefixul *des-*; prefixul *des-* este prefix privativ; numai în analiza subiectivă, substantivul *răspuns* este conversionat, în analiza obiectivă el fiind o moştenire latină, de la substantivul *responsum.*

b) Unele cuvinte din text formate au la bază tot cuvinte formate, astfel: 1) adjectivul *clintit* este conversionat de la verbul *clintit*, 2) verbul *amăr(î)* este conversionat de la adjectivul *amar*; 3) adjectivul *desluşit(ă)* este conversionat de la verbul *desluşită*; 4) verbul *învălu(iră)* este derivat parasintetic cu prefixul *în-* şi, concomitent, cu sufixul *–u*, de la substantivul *val* (influenţat formal şi semantic de substantivul *văl*); 5) verbul *linişt(it)* a fost format prin conversiune de la substantivul *linişt(e)*; 6) verbul *lămur(it)* provine prin conversiune de la substantivul *lamur(ă)*; 7) adjectivul *îndărătnic* a fost format prin derivare, cu sufixul *–nic*, de la adverbul *îndărăt*; 8) verbul *depărtare* a fost format prin compunerea prepoziţiei *de* cu substantivul *parte* (*-are* a fost sufixul gramatical al infinitivului „lung"); 9) compusul, adverb, *odată* < numeralul *o* + substantivul *dată* (< fr. *date*). Cu aceste nouă formaţii lexicale nou identificate, numărul lexemelor formate se ridică la 25: 16 + 9 (+ 6).

conversionate	**formate prin procedee secundare**	**„cuvinte gramaticale“**
1) subst. *răspuns(ul)* < vb. *răspuns* 2) adj. *liniştit* < vb. *liniştit* 3) adj. *lămurit* < vb. *lămurit* 4) vb. *ţint(eau)* < subst. *ţint(ă)* 5) adv. *îndărătnic* < adj. *îndărătnic* 6) subst. *depărtăr(ii)* < vb. *depărtare*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) art. *ai* < adj. pron. *ai* (conversiune) 3) adv. de comp. *prea* < adv. de mod *prea* (conversiune) 4) vb. aux. *am* < vb. pred. *am* (conversiune) 5) art. *o* < num. *o* (conversiune) 6) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *neclintiţ-*, *pădurar-*, *bănuial-*, *greutat-*, *amărăciun-*, *nedesluşit-*, *desiş-*, *dezvălu-*

Rădăcinile: *clint-*, *pădur-*, *bănu-*, *gre-*, *amăr-*, *desluş-*, *des-*, *-văl-*

Bazele de derivare: *-clintiţi*, *pădur-*, *bănu-*, *greu-*, *amără-*, *-desluşită*, *des-*, *-[în]văluiră*

La compuse

Radicalii: *parcă*, *deodată*

Rădăcinile: *par-*, *o* şi *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *răspuns*, *liniştit-*, *lămurit-*, *ţint-*, *îndărătnic*, *depărtăr-*

Rădăcinile: *răspun-*, *lin-*, *lămur-*, *ţint-*, *îndărăt-*, *-părt-*.

48) „O ploscă înflorită trecea repede din mînă în mînă, cînd stoarsă, cînd plină. Nuntaşii, cu feţele învăpăiate, cu glasurile răguşite şi aspre, horeau un cîntec, înnăbuşind îngînatul viorilor. Bucătăreasa, suflecată pînă în genunchi, cu obrajii roşii şi arşi, (…) se învârtea în răstimpuri pe lîngă mesele încărcate, chiuind şi tropăind în hohotul oaspeţilor".

(Liviu REBREANU)

derivate	compuse
1) subst. *nuntaş(ii)* < subst. *nunt(ă)* + suf. *-aş(ii)* 2) vb. *înnăbuş(ind)* < pref. *în-* + vb. *năbuş(ind)* 3) subst. *bucătăreas(a)* < subst. *bucătar* + suf. *-eas(a)* 4) subst. *răstimp(uri)* < pref. *răs-* + subst. *timp(uri)* 5) vb. *chiu(ind)* < interj. *chiu*! + suf. *–u(ind)* 6) vb. *tropă(ind)* < interj. *trop*! + suf. *–ă(ind)*	—

Total: 6 + 0 + 10 + 0 (+ 6) = 16 (+ 6)

A. Observaţii

a) Prefixul *în-* este prefix delocutiv, prefixul *răs-* este prefix de repetiţie, sufixul *–aş* este sufix de agent, sufixul *–eas(a)* este sufix moţional, sufixele *–u-* şi *–ă-* sînt sufixe verbale.

b) Numai în analiza subiectivă, *răstimp* este derivat în română, în analiza obiectivă, *răstimp* este un împrumut, dicţionarele indicînd ca etimon v. sl. *rastonpŭ* (influenţat de *timp*).

c) În opinia noastră, verbul *hor(eau)* s-a format de la substantivul *hor(ă)* prin conversiune (radicalul vebului este identic cu cel al substantivului: *hor*), nu prin derivare.

d) După cum se poate observa, cele mai multe cuvinte care au luat naştere prin conversiune sînt adjective: 7 (provenite din verbe la participiu), la care se adaugă un adverb provenit din adjectiv, un verb provenit din substantiv, respectiv un substantiv provenit din verb.

e) Mai multe cuvinte formate (din text) au la bază cuvinte care, al rîndul lor, au luat naştere în română: 1) substantivul *bucătar* este derivat cu sufixul *–ar* de la substantivul *bucat(ă)*; 2), 3) *chiu*! şi *trop*! au luat naştere prin procedeul secundar numit „creaţie onomatopeică"; 4) verbul *înflor(it)* este derivat de la *floar(e)* cu prefixul *în-*; 5) verbul *învăpăi(at)* este, de asemenea, derivat cu prefixul delocutiv *în-* de la substantivul *văpai(e)* [reamintim că, în altă interpretare, verbele *înflor(it)*, respectiv *învăpăi(at)* sînt derivate parasintetice]. Dacă ţinem cont şi de aceste cuvinte, numărul lexemelor formate (din text) se ridică la 21 (+ 6).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *înflorit(ă)* < vb. *înflorit* 2) adv. *repede* < adj. *repede* 3) adj. *stoars(ă)* < vb. *stors* 4) adj. *învăpăiat(e)* < vb. *învăpăiat* 5) adj. *răguşit(e)* < vb. *răguşit* 6) vb. *hor(eau)* < subst. *hor(ă)* 7) subst. *îngînat(ul)* < vb. *îngînat* 8) adj. *suflecat(ă)* < vb. *suflecat* 9) adj. *arş(i)* < vb. *ars* 10) adj. *încărcat(e)* < vb. *încărcat*	—	1) art. nehot. *o* < num. *o* (conversiune) 2) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 3) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 4) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 5) prep. *pînă în* < prep. *pînă* + prep. *în* (compunere) 6) prep. *pe lîngă* < prep. *pe* + prep. *lîngă* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *nuntaş-*, *înnăbuş-*, *bucătăreas-*, *răstimp-*, *chiu-*, *tropă-*

Rădăcinile: *nunt-*, *-năbuş-*, *bucăt-*, *-timp-*, *chi(u)-*, *trop-*

Bazele de derivare: *nunt-*, *-năbuşind*, *bucătăr-*, *-timpuri*, *chi-*, *trop-*

La conversionate

Radicalii: *înflorit-*, *repede*, *stoars-*, *învăpăiat-*, *răguşit-*, *hor-*, *îngînat-*, *suflecat-*, *arş-*, *încărcat-*

Rădăcinile: *-flor-*, *reped-*, *stoar-*, *-văpăi-*, *răguş-*, *hor-*, *îngîn-*, *suflec-*, *ar-*, *încărc-*.

49) „Părintele nostru comisul în fiecare zi se fuduleşte cu domniile voastre. Vorbeşte numai de dumneavoastră.

— Cum ai făcut, Jder? se miră măria sa.

Flăcăuaşul se roşi de plăcere pînă în albul ochilor.

— Mărite stăpîne, întîi l-am ținut flămînd".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) subst. *flăcăuaş(ul)* < subst. *flăcă(u)* + suf. *-aş(ul)*	1) subst. *domni(ile) voastr(e)* < subst. *domni(ile)* + adj. *voastr(e)* 2) adv. *numai* < adv. *nu* + adv. *mai* 3) pron. *dumneavoastr(ă)* < subst. *domni(a)* + adj. *voastr(ă)* 4) subst. *mări(a) sa* < subst. *mări(a)* + adj. *sa*

Total: 1 + 4 + 10+ 0 (+ 3) = 15 (+ 3)

A. Observații

a) Sufixul *–aş* este sufix care formează derivate diminutivale (alte exemple de derivate diminutivale cu acelaşi sufix: *copilaş* < *copil* + *-aş*, *scriitoraş* < *scriitor* + *-aş*, *poetaş* < *poet* + *-aş* etc.).

b) Numai în analiza subiectivă, adjectivul *nostru* este format prin conversiune din pronumele omonim (ocurent, ca pronume, fără pronumele personal semiindependent *al*, în *împrejurul nostru*, *dindărătul nostru/vostru/meu/tău/său* etc.); în analiza obiectivă, este o continuare latină (< lat. *noster* etc.); de asemenea, numai în analiza obiectivă, substantivul *plăcere* poate fi considerat conversionat din verbul *plăcere* (< lat. *placere*), avînd corespondent şi în alte limbi romanice, vechiul substantiv francez *pooir* (fr. modern *placer*), substantivul spaniol *placer* ş.a. (fapt care indică, de fapt, o moştenire latină nu numai a verbului, ci şi a substantivului omonim).

c) În cadrul mai multora dintre lexemele formate, din text, sînt identificabile alte cuvinte create anterior: 1) substantivul *domni(a)*, cu pluralul *domni(ile)*, derivat < *domn* + sufixul *–i(e)* şi 2) substantivul derivat cu acelaşi sufix *–i(e)*, *mări(a)* (< *mare*); 3) pronumele compus *fiecare* < verbul *fie* [formă de conjunctiv prezent continuată din latină: *fiat*, binecunoscută din sintagma cu care începe Vechiul Testament (*Geneza/Facerea*): *Fiat lux*!] şi pronumele relativ *care*; 4) verbul format prin conversiune *măr(i)* < adjectivul *mar(e)*. Cu aceste patru cuvinte, numărul lexemelor formate se ridică la 19: 15 + 4.

d) Reamintim (vezi cele 12 *Reguli*...) că în interpretarea comună verbele *fudul(eşte)*, *vorb(eşte)*, *roş(i)* sînt considerate „derivate imediate" cu sufixul de infinitiv prezent *–i* de la adjectivele *fudul* şi *roş*, respectiv de la substantivul *vorb(ă)*; identitatea structurii radicalilor cuvintelor formate cu radicalii etimoanelor, ca şi în substantivul *alb* < adjectivul *alb* (vezi textul) ş.a., impune soluția „format prin conversiune" (nu prin derivare), fapt important la stabilirea ponderii procedeelor lexicale formative într-un text sau în ansamblul etimologic al limbii române.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *nostr(u)* < pron. *nostr(u)* 2) adj. *fiecar(e)* < pron. *fiecar(e)* 3) vb. *fudul(eşte)* < adj. *fudul* 4) vb. *vorb(eşte)* < subst. *vorb(ă)* 5) subst. propriu *Jder* < subst. comun *jder* 6) vb. *roş(i)* < adj. *roş* 7) subst. *plăcer(e)* < vb. *plăcere* 8) subst. *alb(ul)* < adj. *alb* 9) adj. *mărit(e)* < vb. *mărite* 10) adv. *întîi* < num. *întîi*	—	1) vb. aux. *ai* < vb. pred. *ai* (conversiune) 2) prep. *pînă în* < prep. *pînă* + prep. *în* (compunere) 3) vb. aux. *am* < vb. pred. *am* (conversiune)

e) În sfîrşit, considerăm că numai în analiza subiectivă adverbul *întîi* provine prin conversiune din numeralul *întîi* (< lat. *antaneus*), soluţia aceasta fiind generală; în analiza obiectivă, adverbul *întîi* trebuie să aibă etimon latin (neatestat, **antaneum*), integrabil în categoria adverbelor latine conversionate din numerale.

B. Analiza structurală

La derivat

Radicalul: *flăcăuaş-*

Rădăcina: *flăcă-*

Baza de derivare: *flăcău-*

La compuse

Radicalii: *domni- voastr-*, *numai*, *dumneavoastr-*, *wări- sa*

Rădăcinile: *domn-*, *voastr-*, *nu*, *mai*, *dumn-*, *voastr-*, *măr-*, *sa*

La conversionate

Radicalii: *nostr-*, *fiecar-*, *fudul-*, *vorb-*, *Jder-*, *roş-*, *plăcer-*, *alb-*, *mărit-*, *întîi*

Rădăcinile: *nostr-*, *fi-* şi *car-*, *fudul-*, *vorb-*, *jder-*, *roş-*, *plăc-*, *alb-*, *măr-*, *întîi-*.

50) „Pentru dînsul, toate zburătoarele: mîndri păunaşi, sălbăticoşi cocori, bufniţe cobitoare, şoimi dîrji, găinuşe moţate, dumbrăvence cu aripi verzi, pupăze cu creste bălţate, grauri pestriţi, sitari, dropii şi ierunci, toate picau fermecate cînd ieşea el la vînătoare".

(A. I. ODOBESCU)

derivate	compuse
1) subst. *zburătoar(ele)* < vb. *zbur(a)* + suf. *–toar(ele)* 2) subst. *păunaş(i)* < subst. *păun* + suf. *–aş(i)* 3) adj. *sălbăticoş(i)* < adj. *sălbatic* + suf. *–oş(i)* 4) subst. *bufniţ(e)* < subst. *bufn(ă)* + suf. *–iţ(e)* 5) adj. *cobitoar(e)* < vb. *cob(i)* + suf. *–toar(e)* 6) subst. *găinuş(e)* < subst. *găin(ă)* + suf. *–uş(e)* 7) adj. *moţat(e)* < subst. *moţ* + suf. *–at(e)* 8) subst. *dumbrăvenc(e)* < subst. *dumbrav(ă)* + suf. *-enc(e)* 9) subst. *vînătoar(e)* < vb. *vîn(a)* + suf. *–ătoar(e)*	1) pron. *dîns(ul)* < prep. *de* + pron. *îns(ul)*

Total: 9 + 1 + 4 + 0 (+ 2) = 14 (+ 2)

A. Observaţii

a) Sufixul *–tor* este sufix de agent, sufixele *–aş* şi *–uş* formează derivate diminutivale, *–os* se încadrează în categoria sufixelor care formează nume de caracteristici, sufixul *–ătoar(e)* [la plural *–ător(i)*] formează abstracte nominale de la verbe, iar sufixul *–iţ(e)* şi sufixul *–enc(e)* formează denominative.

b) Numai în analiza subiectivă, substantivul *vînătoar(e)* reprezintă un derivat; în analiza obiectivă, acest cuvînt provine din lat. *venatoria*; de asemenea, numai în analiza subiectivă, adjectivul *bălţat* a luat naştere în română, prin conversiune, de la verbul corespunzător; în analiza obiectivă, adjectivul *bălţat* provine din lat. *balteatus*, de la care a luat naştere, prin derivare regresivă, verbul *(a) bălţ(a)*; tot în analiza subiectivă adjectivul pronominal *toate* poate fi interpretat ca fiind format prin conversiune de la pronumele omonim, în analiza obiectivă fiind moştenit din latină.

c) Mai multe cuvinte formate din text au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naştere în română: 1) verbul *fermecat* [de la care s-a format adjectivul *fermecate*] provine de la substantivul *farmec* prin conversiune (în altă interpretare – prin derivare). Facem şi precizarea că două cuvinte din text au la bază formaţii onomatopeice: 1) verbul *pic(au)* provine prin conversiune de la *pic*; 2) baza de derivare din *bufniţă* este formaţia onomatopeică *bufnă* (var.: *buhnă*).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. nehot. *toat(e)* < pron. nehot. *toat(e)* 2) adj. *bălțat(e)* < vb. *bălțat* 3) vb. *pic(au)* < interj. *pic!* 4) adj. *fermecat(e)* < vb. *fermecat*	—	1) prep. *pentru* < *printru* (specializare semantică a variantelor fonetice) 2) conj. *și* < adv. *și* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *zburătoar-*, *păunaș-*, *sălbăticoș-*, *bufniț-*, *cobitoar-*, *găinuș-*, *moțat-*, *dumbrăvenč-*, *vînătoar-*

Rădăcinile: *zbur-*, *păun-*, *sălbătic-*, *bufn-*, *cob-*, *găin-*, *moț-*, *dumbrăv-*, *vîn-*

Bazele de derivare: *zbură-*, *păun-*, *sălbătic-*, *bufn-*, *cobi-*, *găin-*, *moț-*, *dumbrăv-*, *vînă-*

La compus

Radicalul: *dîns-*

Rădăcina: *-îns-*

La conversionate

Radicalii: *toat-*, *bălțat-*, *pic-*, *fermecat-*

Rădăcinile: *toat-*, *bălț-*, *pic-*, *fermec-*.

51) „Necunoscutul, intimidat ca un răufăcător, îndura loviturile pe tăcute şi se trezi dat pe uşă afară, şi în cele din urmă îmbrîncit [...]"

(Lucian BLAGA)

derivate	compuse
1) subst. *lovitur(ile)* < vb. *lov(i)* + suf. *-tur(ile)* 2) vb. *îmbrînc(it)* < pref. *în-* + subst. *brînc(ă)* ('mînă')	—

Total: 2 + 0 + 5 + 0 (+ 4) = 7 (+ 4)

A. Observaţii

a) Sufixul *–tur(ă)* formează abstracte nominale (deci substantive) de la formele de infinitiv (ca aici) sau de participiu [ca în *ruptur(ă)* < *rupt* + sufixul *–ur(ă)*, aici cu forma *–ur(ă)*] etc. ale verbelor corespondente; în text, *îmbrîncit* este verb (putînd avea complement de agent – *de aceia* etc.), astfel că interpretarea lui corectă este de derivat (dacă ar fi fost adjectiv provenit din participiul verbului, ca în *foarte îmbrîncit*, de exemplu, ar fi fost interpretat ca fiind format prin conversiune).

b) Etimonul adjectival *necunoscut* al substantivului *necunoscutul* a fost format prin derivare cu prefixul *ne-*, substantivul trebuind să fie interpretat ca fiind conversionat din adjectiv; în situaţia similară se află şi substantivul *răufăcător*, care provine din adjectivul omonim.

c) Verbul *trez(i)* are radical identic structural, *trez-*, cu acela (tot *trez-*) al etimonului, astfel că trebuie interpretat ca fiind format prin conversiune, nu prin derivare imediată (interpretarea comună).

d) În etimonul *necunoscut*, adjectiv, al substantivului omonim poate fi recunoscut 1) verbul *cunoscut*; în etimonul *răufăcător*, al substantivului omonim, pot fi identificate 2) adverbul *rău*, provenit, prin conversiune, din adjectivul *rău*, omonim şi 3) derivatul *făcător* < *fac(e)* + sufixul *–tor*, cu aceste trei cuvinte numărul formaţiilor lexicale ridicîndu-se la 10 (7 + 3).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *necunoscut(ul)* < adj. *necunoscut(ul)* 2) adj. *intimidat* < vb. *intimidat* 3) subst. *răufăcător* < adj. *răufăcător* 4) subst. *tăcut(e)* < adj. *tăcut(e)* 5) vb. *trez(i)* < adj. *treaz*	—	1) prep. *ca* < adv. *ca* (conversiune) 2) art. *un* < num. *un* (conversiune) 3) conj. *şi* < adj. *şi* (conversiune) 4) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *lovitur-*, *îmbrînč-*

Rădăcinile: *lov-*, *brînč-*

Bazele de derivare: *lovi-*, *brînč-*

La conversionate

Radicalii: *necunoscut-*, *intimidat-*, *răufăcător-*, *tăcut-*, *trez-*

Rădăcinile: *-cunosc-*, *-timid-*, *rău*, *făc-*, *tăc-*, *trez-*.

52) „— Ai fost cu Alexăndrel-Vodă?
— Da.
— Ți-a povestit întîmplări şi nacazuri ale măriei sale?
— Nu, bădiță (...) răspunse Ionuț cu inima strînsă. I-am spus eu ale mele, cu vînătorile şi cu caii noştri".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) subst. *bădiț(ă)* < subst. *bade* + suf. *-iț(ă)* 2) subst. *Ionuț* < subst. *Ion* + suf. *–uț* 3) subst. *vînător(ile)* < vb. *vîn(a)* + suf. *-ător(ile)*	1) subst. *Alexăndrel-Vodă* < subst. *Alexăndrel* + subst. *Vodă* 2) subst. *măriei sale* < subst. *măriei* + adj. pos. *sale* 3) pron. pos. *ale mele* < art. *ale* + pron. *mele*

Total: 3 + 3 + 4 + 0 (+ 5) = 10 (+ 5)

A. Observații

a) Sufixul *–iț(ă)* şi sufixul *–uț* sînt sufixe diminutivale, iar sufixul *–ătoar(e)* [la plural *–ător(i)*] formează abstracte nominale de la verbe.

b) Numai în analiza subiectivă *vînător(ile)* reprezintă un derivat (cu sufix); în analiza obiectivă, acest cuvînt trebuie interpretat ca moştenire latină (< lat. *venatoria*). De asemenea, numai în analiza subiectivă, adjectivul *noştri* apare ca formație românească provenită, prin conversiune, de la pronumele corespunzător; în analiza obiectivă, acest cuvînt reprezintă moştenire latină, pentru că etimonul (*nostri*) avea în latină atît valoare de pronume, cît şi de adjectiv.

c) În analiza comună, verbul *povest(it)*, la infinitiv *povest(i)*, este interpretat ca derivat cu sufixul verbal *–i* de la substantivul *povest(e)*. În analiza noastră, acest verb provine prin conversiune de la substantivul *povest(e)*, dată fiind identitatea radicalilor: atît radicalul verbului, cît şi radicalul substantivului este *povest-*.

d) Considerăm că substantivul *întîmplare* este format, prin conversiune, de la verbul la infinitiv lung *întîmplare*, provenit din lat. *intemplare* (reamintim că în altă analiză, substantivul *întîmplare* este interpretat ca derivat de la infinitivul scurt al verbului).

e) Unele cuvinte din text sînt formate de la cuvinte care, la rîndul lor, au fost formate pe terenul limbii române. Astfel: 1) substantivul *Alexăndrel* (din compusul *Alexăndrel-Vodă*) este format de la substantivul *Alexandru* cu sufixul diminutival *–el*; 2) substantivul propriu *Vodă* (din compusul *Alexăndrel-Vodă*) provine, prin conversiune intramorfologică, din substantivul comun *vodă*; 3) substantivul *mări(ei)* (din compusul *măriei sale*) este un derivat de la adjectivul *mar(e)* cu sufixul *–i(ei)*; 4) putem adăuga faptul că, în analiza subiectivă, adjectivul *sale* (din compusul *măriei sale*) provine din pronumele posesiv *sale*. Adăugînd şi aceste cuvinte, numărul lexemelor formate din text ajunge la 14 (+ 5).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) vb. *povest(it)* < subst. *povest(e)* 2) subst. *întîmplăr(i)* < vb. *întîmplare* 3) adj. *strîns(ă)* < vb. *strîns* 4) adj. pos. *noştr(i)* < pron. pos. *noştr(i)*	—	1) vb. aux. *ai* < vb. pred. *ai* (conversiune) 2) vb. aux. *a* < vb. pred. *a(re)* (conversiune) 3) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 4) art. *ale* < adj. pron. *ale* (conversiune) 5) vb. aux. *am* < vb. pred. *am* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *bădiţ-*, *Ionuţ*, *vînător-*

Rădăcinile: *băd-*, *Ion-*, *vîn-*

Bazele de derivare: *băd-*, *Ion-*, *vîn-*

La compuse

Radicalii: *Alexăndrel-Vodă*, *mări- sa*, *me-*

Rădăcinile: *Alexăndr-*, *Vod-*, *măr-*, *sa*, *me-*

La conversionate

Radicalii: *povest-*, *întîmplăr-*, *strîns-*, *noştr-*

Rădăcinile: *povest-*, *întîmpl-*, *strîn-*, *noştr-*.

53) „Era nelipsit la adunări Corneliu Moldovanu, care povestea totdeauna noutăți cu blîndeță și umor și se înfățișa cuviincios, ca un adevărat urmaș de răzăși din valea Tutovei".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) adj. *nelipsit* < pref. *ne-* + adj. *lipsit* 2) subst. *noutăț(i)* < subst. *nou* + suf. *-utăț(i)* 3) subst. *blîndeț(ă)* < adj. *blînd* + suf. *-eț(ă)* 4) vb. *înfățiș(a)* < pref. *în-* + adv. *fățiș* 5) adj. *cuviincios* < subst. *cuviinț(ă)* + suf. *–os*	1) subst. *Corneliu Moldovanu* < subst. *Corneliu* + subst. *Moldovanu* 2) adv. *totdeauna* < adv. *tot* + prep. *de* + prep. *a* + num. *una*
6) subst. *urmaș* < subst. *urm(ă)* + suf. *-aș*	

Total: 6 + 2 + 2 + 0 (+ 4) = 10 (+4)

A. Observații

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, iar prefixul *în-* este prefix delocutiv; sufixele *-utăț(i)* și *-eț(ă)* formează abstracte nominale; sufixul *-os* formează nume de însușiri hipertrofiate, iar sufixul *-aș* este sufix de agent.

b) Fiind o moștenire latină, verbul *adunare*, de la care a fost format substantivul omonim, a avut formă de infinitiv lung pînă în limba română veche (inclusiv).

c) În unele cuvinte formate, se recunosc alte creații lexicale: 1) verbul *lips(i)* < substantivul *lips(ă)*; 2) adverbul *fățiș* < substantivul *faț(ă)* + sufixul *–iș*; 3) substantivul propriu *Moldovanu* < substantivul comun *moldovanu*; 4) substantivul comun *moldovanu* < substantivul *Moldova* + sufixul *–anu*. Cu aceste patru cuvinte, numărul lexemelor formate se ridică la 14: 10 + 4 (+ 4).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) subst. *adunăr(i)* < vb. *adunare* 2) vb. *povest(ea)* < subst. *povest(e)*	—	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) prep. *ca* < adv. *ca* (conversiune) 3) art. *un* < num. *un* (conversiune) 4) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *nelipsit-*, *noutăţ-*, *blîndeţ-*, *înfăţiş-*, *cuviincios-*, *urmaş-*

Rădăcinile: *-lips-*, *no-*, *blînd-*, *-făţ-*, *-cuviinč-*, *urm-*

Bazele de derivare: *-lipsit*, *no-*, *blînd-*, *-făţiş-*, *cuviinč-*, *urm-*

La compuse

Radicalii: *Corneliu Moldovanu*, *totdeauna*

Rădăcinile: *Corneliu* şi *Moldovan*, *tot* şi *–un*

La conversionate

Radicalii: *adunăr-*, *povest-*

Rădăcinile: *adun-*, *povest-*.

54) „Petrişor încremeneşte înfiorat într-un colţ. Eu însămi mă simt dusă pe aripi nevăzute, fermecată. Trebuie să ştii că fetiţa aceasta de cincisprezece ani are o comoară în sufletul ei, are comori de simţiri şi melodii pe care le revarsă în jururi. Cu buzele strînse, uşor încruntată, cu ochii lucitori, pare deodată alta, schimbată (...)".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	**compuse**
1) subst. *Petrişor* < subst. *Petru* + suf. *-işor* 2) vb. *încremen(eşte)* < pref. *în-* + subst. *cremen(e)* 3) adj. *nevăzut(e)* < pref. *ne-* + adj. *văzut(e)* 4) subst. *fetiţ(a)* < subst. *fat(ă)* + suf. *–iţ(a)* 5) vb. *revars(ă)* < pref. *re-* + vb. *vars(ă)* 6) adj. *lucitor(i)* < vb. *luc(i)* + suf. *–tor(i)*	1) num. *cincisprezece* < num. *cinci* + prep. *spre* + num. *zece* 2) adv. *deodată* < prep. *de* + adv. *odată*

Total: 6 + 2 + 10 + 0 (+ 4) = 18 (+ 4)

A. Observaţii

a) Sufixele *–işor* şi *–iţ(a)* formează derivate diminutivale, sufixul *–tor(i)* este sufix de agent, prefixul *în-* este prefix delocutiv, prefixul *ne-* este prefix negativ, iar prefixul *re-* este prefix de repetiţie.

b) Numai în analiza subiectivă, adjectivul demonstrativ *aceasta* a luat naştere în română, prin conversiune de la pronumele corespunzător; în analiza obiectivă, *aceasta* a fost moştenit atît cu valoare de pronume, cît şi cu valoare de adjectiv; tot în analiza subiectivă, pronumele reflexiv *mă* este interpretat ca unitate formată în română, în analiza obiectivă, reprezentînd moştenire latină. Deşi verbul *revărsa* (var. *răvărsa*) pare derivat cu prefixul *re-*; dicţionarele indică fie un etimon latinesc: *reversare* (Scriban, DEX), fie consideră că acest verb este derivat cu prefixul *răs-* (Alexandru Ciorănescu respinge provenienţa verbului în discuţie din lat. *revĕrsāre*, pentru că *v* intervocalic ar fi trebuit să dispară).

c) Reamintim faptul că în analiza noastră verbul *încremen(eşte)* reprezintă un derivat sintetic, numai cu prefixul *în-*, de la substantivul *cremen(e)*, pentru că radicalul derivatului este *încremen-*. În analiza curentă, verbul *încremen(i)* este considerat derivat parasintetic, cu prefixul *în-* şi sufixul *–i* de la substantivul *cremene*; *–i* este, însă, sufix gramatical (de infinitiv sau de perfect simplu), exterior radicalului derivatului: *încremen-*. În text, verbul apare cu forma flexionară de indicativ, prezent, persoana a III-a, singular, *încremen(eşte)*, în a cărei structură morfologică recunoaştem radicalul *încremen-*, la care se adaugă, în acest caz, sufixul flexionar *–eşt-* şi desinenţa *–e*. De asemenea, reamintim faptul că în analiza noastră, substantivul *simţire* se încadrează la conversiune din verb la infinitivul lung (< lat. *sentire*).

d) Unele cuvinte formate din text au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naştere pe terenul limbii române: 1) adjectivul *văzut(e)* [care reprezintă baza de derivare din derivatul *nevăzut(e)*] provine, prin conversiune, de la participiul

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. *înfiorat* < vb. *înfiorat* 2) adj. pronom. de întărire *însămi* < pron. de întărire *însămi* 3) adj. *dus(ă)* < vb. *dus* 4) adj. *fermecat(ă)* < vb. *fermecat* 5) adj. pronom. dem. *aceast(a)* < pron. dem. *aceast(a)* 6) subst. *simţir(i)* < vb. *simţire* 7) adj. *strîns(e)* < vb. *strîns* 8) adv. *uşor* < adj. *uşor* 9) adj. *încruntat(ă)* < vb. *încruntat* 10) adj. *schimbat(ă)* < vb. *schimbat*	—	1) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 2) pron. refl. *mă* < pr. pers. *mă* (conversiune) 3) art. nehot. *o* < num. *o* (conversiune) 4) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune)

verbului *(a) ved(ea)*; 2) verbul *înfior(at)* (de la care a luat naştere, prin conversiune, adjectivul *înfiorat*), provine de la substantivul *fior* prin derivare cu prefixul *în-* (în analiza curentă, *înfiora* este derivat parasintetic, cu prefixul *în-* şi sufixul *–a*, de la substantivul *fior*);

3) pronumele de întărire *însămi* (de la care a luat naştere adjectivul de întărire *însămi*) s-a format prin compunere din pronumele personal *însă* (< lat. *ipsa*) şi pronumele reflexiv *mi*; 4) verbul *fermec(at)* (de la care s-a format adjectivul corespunzător) provine de la substantivul *farmec* prin conversiune (în analiza noastră, respectiv prin derivare în analiza curentă); 5) verbul *încrunt(a)* (de la a cărui formă de participiu a luat naştere, prin conversiune, adjectivul *încruntat*) provine prin derivare cu prefixul *în-* de la verbul învechit şi regional *crunt(a)*; 6) compusul, adverb, *odată* < numeralul *o* + substantivul *dată*. Dacă ţinem cont şi de aceste cuvinte, numărul lexemelor din text formate în română se ridică la 24 (+ 4).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *Petrişor, încremen-, nevăzut-, fetiţ-, revars-, lucitor-*

Rădăcinile: *Petr-, -cremen-, -văz-, fet-, -vars-, luč-*

Bazele de derivare: *Petr-, -cremen-, -văzute, fet-, -varsă, luci-*

La compuse

Radicalii: *cincisprezece, deodată*

Rădăcinile: *cinci* şi *zeč-*, *o* şi *-dat-*

La conversionate

Radicalii: *înfiorat, însămi, dus-, fermecat-, aceast-, simţir-, strîns-, uşor, încruntat-, schimbat-*

Rădăcinile: *-fior-, îns-, du-, fermec-, aceast-, simţ-, strîn-, uşor, -crunt-, schimb-.*

55) „Veneau cu luare-aminte, pe sub trunchiuri scorburoase şi aplecate comisul al doilea Simion şi neguțătorul Dămian. Întîi se afla Dămian, fără arme, numai c-un postav siniliu pe braţul stîng. În urma neguțătorului, comisul Simion purta suliţa, cumpănind-o".

(Mihail SADOVEANU)

derivate	compuse
1) adj. *scorburoas(e)* < subst. *scorbur(ă)* + suf. *–oas(e)* 2) subst. *neguțător(ul)* < vb. *neguţ(a)* + suf. *–tor(ul)*	1) adv. *numai* < adv. *nu* + adv. *mai*

Total: 2 + 1 + 3 + 2 (+4) = 8 (+4)

A. Observaţii

a) Sufixul *-oas(e)* este sufix pentru formare de nume de însuşiri hipertrofiate, iar sufixul *-tor* este sufix de agent.

b) Compusul *numai* este analizabil şi omogen.

c) Adverbul *întîi* a fost explicat ca format de la numeralul *întîi*; în analiza obiectivă, este explicabil ca fiind moştenire latină de la un adverb provenit prin conversiune în latină de la **antaneum*.

d) Avînd radicalul identic cu radicalul substantivului din care provine, verbul *cumpăn(ind)* trebuie considerat a fi fost format prin conversiune (nu prin „derivare imediată").

e) Substantivul *luare-aminte* a fost format de la locuţiunea verbală *luare-aminte* (au fost formate la fel substantive ca *dare de seamă*, *prindere de veste* ş.a.).

f) La formarea numeralului ordinal, au contribuit atît articularea obligatorie, cît şi compunerea numeralului cardinal *doi* cu adjectivul pronominal *al* (= acel).

g) Fiind explicabil nu numai ca neologism (< lat. *negotiari*), ci şi ca format de la substantivul moştenit *negoţ* (< lat. *negotium*), *neguţa*, etimonul substantivului *neguțător*, poate fi adăugat la numărul cuvintelor formate (în acest caz, analiza obiectivă îşi dezvăluie o limită); de asemenea, adverbul *aminte* este compus cu prepoziţia *a* şi substantivul *minte*. Cu aceste două cuvinte, numărul formaţiilor lexicale din text se ridică la 10 (+ 4).

conversionate	formate prin procedee secundare	cuvinte gramaticale
1) adj. *aplecat(e)* < vb. *aplecate* 2) adv. *întîi* < num. *întîi* 3) vb. *cumpăn(ind)* < subst. *cumpăn(ă)*	1) subst. *luare-aminte* < vb. *luare-aminte* (crearea de delocutive) 2) num. *al doilea* < adj. pron. *al* + num. *doi* + art. *–le(a)*	1) prep. *pe sub* < prep. *pe* + prep. *sub* (compunere) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) art. *un* < num. *un* (conversiune) 4) loc. prep. *în urma* < loc. adv. *în urmă* (articulare obligatorie)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *scorburoas-*, *neguţător-*

Rădăcinile: *scorbur-*, *neguţ-*

Bazele de derivare: *scorbur-*, *neguţă-*

La compuse

Radicalii: *numai*

Rădăcinile: *nu* şi *mai*

La conversionate

Radicalii: *aplecat-*, *întîi*, *cumpăn-*

Rădăcinile: *aplec-*, *întîi-*, *cumpăn-*

La cuvintele formate prin procedee secundare

Radicalii: *luar-aminte*, *a- do-*

Rădăcinile: *lu-*, *-mint-*, *a*, *do-*.

56) „Pe străzile adormite, becurile electrice parcă se înăbuşeau ca şi rarele ochiuri galbene somnoroase prin hotelurile şi vilele mai mult închipuite decît vizibile în întunericul gros care învăluia ca un covor moale toată împrejurimea. De jos, din vale, se ridica adormitor gîlgîitul Prahovei tinere şi sburdalnice, iar din gară, schițată prin mai multe puncte lăptoase, țîşneau arar şuierături de locomotive".

(Liviu REBREANU)

derivate	compuse
1) vb. *înăbuş(eau)* < pref. *în-* + vb. *năbuş(eau)* 2) adj. *somnoroas(e)* < subst. *somn* + suf. *-oroas(e)* 3) vb. *învălu(ia)* < pref. *în-* + subst. *val* + suf. *-u(ia)* 4) subst. *împrejurim(ea)* < adv. *împrejur* + suf. *–im(ea)* 5) adj. *adormitor* < vb. *adorm(i)* + suf. *-tor* 6) adj. *sburdalnic(e)* < vb. *sburd(a)* + suf. *-alnic(e)* 7) adj. *lăptoas(e)* < subst. *lapte* + suf. *–oas(e)* 8) vb. *țîşn(eau)* < interj. *țîşt*! + suf. *–n–* 9) subst. *şuierătur(i)* < vb. *şuier(a)* + suf. *-tur(i)*	1) adv. *parcă* < vb. *par(e)* + conj. *că* 3) subst. *întuneric* < prep. *în* + subst. *tuneric* (înv.) 'întunecime' < lat. 3) adv. *arar* < prep. *a* + adv. *rar*

Total: 9 + 3 + 6 + 0 (+ 7) = 18 (+ 7)

A. Observații

a) Prefixul *în–* este prefix delocutiv, *–ime* este sufix colectiv, *–u–* şi *–n-* sînt sufixe care formează verbe (de la substantive sau interjecții), *–tor* este sufix de agent, sufixul *–tur(ă)* [aici, cu forma *-tur(i)*] formează abstracte nominale de la verbe la participiu, sufixele *–os*, *–oros* şi *–alnic* formează adjective.

b) În legătură cu substantivul *întuneric*, facem observația că în unele dicționare (vezi MDA, Ciorănescu) acesta este explicat direct din latinescul *tenebricus*, rămînînd astfel inexplicabilă prima parte (*în–*).

c) În text apare şi un derivat parasintetic: verbul *învălu(i)*, aici la imperfect: *învălu(ia)*, format cu prefixul *în-* şi sufixul verbal *–u-* de la *val* (influențat semantic de *văl*).

d) Facem observația că verbul cu prefix delocutiv *înăbuşi* circulă în română alături de *năbuşi*. Adesea, verbele delocutive cu prefixul *în–* se utilizează în paralel cu verbe corespondente fără *în–* (vezi, în acest sens, Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Bucureşti, 1985, p. 235, unde se se diferențiază următoarele situații: 1^0 ambele formații se utilizează în româna literară (*acri – înăcri*, *robi – înrobi* etc.); 2^0 verbul cu *în–* este literar, cel fără *în–* este popular (*îndrăgosti – drăgosti*, *înăbuşi* față de *năbuşi*); 3^0 verbul cu *în–* este popular, cel fără *în–*, literar (*bucura – îmbucura*, *peți* față de *împeți* etc.).

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale"
1) adj. *adormit(e)* < vb. *adormit* 2) adv. *mult* < adj. *mult* 3) adj. *închipuit(e)* < vb. *închipuit* 4) adj. nehot. *toat(ă)* < pron. nehot. *toat(ă)* 5) subst. *gîlgîit(ul)* < vb. *gîlgîit* 6) adj. *schițat(ă)* < vb. *schițat*	—	1) prep. *prin* < prep. *pre* + prep. *în* (compunere) 2) conj. *și* < adv. *și* (conversiune) 3) adv. de comparație *mai* < adv. de mod *mai* (conversiune) 4) adv. *decît* < prep. *de* + adv. *cît* (compunere) 5) prep. *ca* < adv. *ca* (conversiune) 6) art. nehot. *un* < num. *un* (conversiune) 7) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

e) Numai în analiza subiectivă se poate aprecia că adjectivul nehotărît *toată* provine din pronumele corespunzător; în analiza obiectivă, *toată* a fost moștenit din latină (*tota*) atît ca pronume, cît și ca adjectiv.

f) Unele cuvinte formate au la bază cuvinte care, la rîndul lor, au luat naștere în română: 1) adverbul *împrejur* provine prin compunere din *în* + *pre* + *jur*; 2) adverbul *rar* provine din adjectivul *rar* prin conversiune; 3) verbul *închipu(i)* este derivat parasintetic cu prefixul *în-* și sufixul *–u(i)* de la substantivul *chip*; 4) *țîșt*! a luat naștere prin procedeul secundar numit onomatopeizare (sau creație onomatopeică); 5) verbul *gîlgî(i)* provine prin derivare cu sufixul *-î(i)*, de la *gîl-g[îl]*!, 6) care a luat naștere prin onomatopeizare.

Mai adăugăm și faptul că în analiza subiectivă, se poate aprecia că verbele *șuier(a)* și *schiț(a)* sînt formații românești de la substantivele *șuier*, respectiv *schiț(ă)*; dicționarele indică, însă, ca etimoane pentru aceste verbe, lat. *sibilare*, respectiv it. *schizzare*, ger. *skizieren*.

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *înăbuș-*, *somnoroas-*, *învălu-*, *împrejurim-*, *adormitor-*, *sburdalnic-*, *lăptoas-*, *țîșn-*, *șuierătur-*

Rădăcinile: *-năbuș-*, *somn-*, *-văl-*, *-jur-*, *adorm-*, *sburd-*, *lăpt-*, *țîș(t)-*, *șuier-*

Bazele de derivare: *-năbușeau*, *somn-*, *-văl-*, *împrejur-*, *adormi-*, *sburd-*, *lăpt-*, *țîș-*, *șuieră-*

La compuse

Radicalii: *parcă*, *întuneric-*, *arar*

Rădăcinile: *par-*, *-tuneric-*, *-rar*

La conversionate

Radicalii: *adormit-*, *mult*, *închipuit-*, *toat-*, *gîlgîit-*, *schițat-*

Rădăcinile: *adorm-*, *mult-*, *-chip-*, *toat-*, *gîl-g(îl)-*, *schiț-*.

57) „[…] nu mă consola deloc, nu atît de întîrziere, cît de frigul aspru şi umezeala putredă ce mă pătrundeau pînă dincolo de piele. Ceaţa oarbă, tăiată cu fuioare de aburi albi, amestecată cu burhai de ploaie, repede schimbată în măzăriche, ne încercui, nepătrunsă, din toate părţile".

(Vasile VOICULESCU)

derivate	compuse
1) subst. *umezeal(a)* < vb. *umez(i)* + suf. *–eal(a)* 2) vb. *încercu(i)* < subst. *(în) cerc* + suf. *–u(i)* 3) adj. *nepătruns(ă)* < pref. *ne-* + adj. *pătruns(ă)*	1) adv. *deloc* < prep. *de* + subst. *loc* 2) adv. *dincolo* < prep. *din* + adv. *colo*

Total: 3 + 2 + 8 + 2 (+ 2) = 15 (+ 2)

A. Observaţii

a) Sufixul *–eal(ă)* formează abstracte nominale, iar prefixul *ne-* este prefix negativ.

b) Invocarea relaţiei semantice între derivat şi unităţile componente (bază de derivare şi sufix, aici) impune raportarea derivatului *încercui* la baza de derivare *în cerc* (şi la sufixul verbal *–u-*), nu la prefixul *în-* şi la o bază de derivare *–cerc-*, deci derivatul verbal este sintetic, nu parasintetic; s-au format la fel *încîrdui* < *în cîrd* + sufixul *–u-*, *înţărcui* < *în ţarc* + sufixul *–u-* ş.a.

c) Numai în analiza subiectivă, adjectivul pronominal *toate* este formaţie lexicală românească; în cea obiectivă, *toate* este moştenire latină.

d) În cazul substantivului format (probabil) prin contaminare, al doilea cuvînt component (truncheat după o haplologie), *buhai*, a avut sensul figurat 'greoi ca buhaiul', nu sensul principal.

e) În substantivul *umezeal(a)* poate fi identificat un verb, *umez(i)*, format prin conversiune de la adjectivul *umed*; în etimonul adjectivului derivat este identificabil, de asemenea, alt adjectiv, format prin conversiune de la verb; în etimonul substantivului *întîrzier(e)* – un verb, *întîrzi(a)*, derivat cu prefixul *în-* de la adjectivul *tîrzi(u)*. Cu aceste trei formaţii lexicale identificate indirect, numărul cuvintelor din text formate se ridică la 18 (+ 2).

conversionate	formate prin procedee secundare	cuvinte gramaticale
1) adv. *atît* < adj. *atît* 2) subst. *întîrzier(e)* < vb. *întîrziere* 3) adv. *cît* < adj. *cît* 4) adj. *tăiat(ă)* < vb. *tăiată* 5) adj. *amestecat(ă)* < vb. *amestecată* 6) adj. *schimbat(ă)* < vb. *schimbată* 7) adv. *repede* < adj. *repede* 8) adj. *toat(e)* < pron. *toat(e)*	1) subst. *burhai* < subst. *bur(ă)* + subst. *(bu)hai* (contaminație) 2) subst. *măzăriche* < subst. *mazăre* + *-iche* „adus“, probabil, din *ridiche* ş.a. (preluare de părți de cuvînt din cuvinte analoage semantic şi formal)	1) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 2) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *umezeal-*, *încercu-*, *nepătruns-*

Rădăcinile: *umez-*, *-cerc-*, *-pătrun-*

Bazele de derivare: *umez-*, *în cerc-*, *-pătrunsă*

La compuse

Radicalii: *deloc*, *dincolo*

Rădăcinile: *loc*, *colo*

La conversionate

Radicalii: *atît*, *întîrzier-*, *cît*, *tăiat-*, *amestecat-*, *schimbat-*, *repede*, *toat-*

Rădăcinile: *atît*, *-tîrzi-*, *cît*, *tăi-*, *amestec-*, *schimb-*, *reped-*, *toat-*

La cuvintele formate prin procedee secundare

Radicalii: *burhai*, *măzărik’-*

Rădăcinile: *bur-*, *(bu)-hai*, *măzăr-*.

58) „La treieriş familia trăieşte aici cîteva zile neobişnuite (...) Legătura snopului, legătura aceea cu răsucitura deosebită, care aminteşte familiei de mîna puternică, înnegrită de soare, a tatălui, e desfăcută acum de altcineva. Şi cu toate acestea o bucurie necunoscută stăpîneşte pe toţi".

(Marin PREDA)

derivate	compuse
1) subst. *treieriş* < vb. *treier(a)* + suf. *-iş* 2) adj. *neobişnuit(e)* < pref. *ne-* + adj. *obişnuit(e)* 3) subst. *legătur(a)* < vb. *leg(a)* + suf. *–tur(a)* 4) subst. *răsucitur(a)* < vb. *răsuc(i)* + suf. *–tur(a)* 5) adj. *puternic(ă)* < subst. *puter(e)* + suf. *–nic(ă)* 6) vb. *înnegr(ită)* < pref. *în-* + adj. *negr(u)* 7) vb. *desfăc(ută)* < pref. *des-* + vb. *făc(ută)* 8) subst. *bucuri(e)* < vb. *bucur(a)* + suf. *–i(e)* 9) adj. *necunoscut(ă)* < pref. *ne-* + adj. *cunoscut(ă)*	1) pron. nehot. *altcineva* < adj. *alt* + pron. *cineva*

Total: 9 + 1 + 6 + 0 (+ 2) = 16 (+ 3)

A. Observaţii

a) Prefixul *ne-* este prefix negativ, prefixul *în-* este prefix delocutiv, iar prefixul *des-* este prefix de reversibilitate; sufixul *-iş* formează substantive colective, sufixul *-nic* formează adjective, iar sufixele *-tur(ă)* şi *-i(e)* formează abstracte nominale.

b) În text, *desfăc(ută)* este verb la diateza pasivă (*e desfăcută... de altcineva*), motiv pentru care cuvîntul a fost încadrat la derivare (nu la conversiune, adjectiv < verb); în aceeaşi situaţie se află *înnegrită*, care are (încă) valoare de verb, fiind determinat de complementul de agent *de soare*.

c) Numai în analiza subiectivă, substantivul *legătur(a)* şi verbul *desfăc(ută)* sînt cuvinte derivate pe terenul limbii române; în analiza obiectivă, substantivul *legătur(ă)* şi verbul *desfac(e)* provin din lat. *ligatura*, respectiv, lat. *dis-facere*. De asemenea, numai în analiza subiectivă, adjectivul demonstrativ *aceea*, respectiv adjectivul nehotărît *toate* au luat naştere în română, din pronumele corespunzătoare; în analiza obiectivă, *aceea* şi *toate* au fost moştenite din latină atît ca pronume, cît şi ca adjective.

d) În analiza noastră, verbul *stăpîn(eşte)* reprezintă un caz de conversiune de la substantivul *stăpîn*, nu un caz de derivare, pentru că atît radicalul verbului, cît şi radicalul substantivului este *stăpîn-*.

e) În acest text, mai multe cuvinte formate au la bază cuvinte care, al rîndul lor, au luat naştere pe terenul limbii române: 1) adjectivul *obişnuit(e)* [de la care s-a format derivatul *neobişnuit(e)*] a luat naştere, prin conversiune, de la verbul la participiu *obişnuit*; 2) verbul *răsuc(i)* [de la care s-a format derivatul *răsucitur(ă)*] a luat naştere prin derivare cu prefixul *răs-* (aici, *ră-*) de la verbul *suc(i)*;

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) adj. pronom. nehot. *cîteva* < pron. nehot. *cîteva* 2) adj. pronom. dem. *aceea* < pron. dem. *aceea* 3) adj. *deosebit(ă)* < vb. *deosebit* 4) vb. *amint(eşte)* < adv. *aminte* 5) adj. nehot. *toat(e)* < pron. nehot. *toat(e)* 6) vb. *stăpîn(eşte)* < subst. *stăpîn*	—	1) art. *a* < adj. pronom. *a* (conversiune) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) art. nehot. *o* < num. *o* (conversiune)

3) substantivul *puter(e)* [care a furnizat baza de derivare pentru derivatul *puternic(ă)*] provine, în interpretarea noastră, prin conversiune, din verb la infinitivul lung (< lat. *potere*); 4) adjectivul *cunoscut(ă)* [de la care s-a format derivatul *necunoscut(ă)*] provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) cunoaşt(e)*; 5) pronumele nehotărît *cineva* (care face parte din compusul *altcineva*) a luat naştere prin compunere din pronumele *cine* şi verbul *va*; 6) pronumele nehotărît *cîteva* (de la care a luat naştere adjectivul nehotărît *cîteva*) a luat naştere prin compunere din pronumele *cîte* + verbul *va*; 7) verbul *(a) deoseb(i)* [de la a cărui formă de participiu s-a format prin conversiune adjectivul *deosebit(ă)*] a luat naştere prin compunere din prepoziţia *de* şi verbul *osebi* (< sl. *osebiti*); 8) adverbul *aminte* [de la care s-a format verbul *(a) amint(i)*] a luat naştere prin compunere din prepoziţia *a* şi substantivul *minte*. Dacă ţinem cont şi de aceste cuvinte, numărul lexemelor formate se ridică la 24 (+ 3).

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *treieriş-*, *neobişnuit-*, *legătur-*, *răsucitur-*, *puternic-*, *înnegr-*, *desfăc-*, *bucuri-*, *necunoscut-*

Rădăcinile: *treier-*, *-obişnu-*, *leg-*, *-suč-*, *put-*, *-negr-*, *-făc-*, *bucur-*, *-cunosc-*

Bazele de derivare: *treier-*, *-obişnuite*, *legă-*, *răsuci-*, *puter-*, *-negr-*, *-făcută*, *bucur-*, *-cunoscută*

La compus

Radicalul: *altc(ine)va*

Rădăcinile: *alt*, *c(ine)* şi *va*

La conversionate

Radicalii: *cîteva*, *ace-*, *deosebit-*, *amint-*, *toat-*, *stăpîn-*

Rădăcinile: *cît-* şi *va*, *ace-*, *-oseb-*, *-mint-*, *toat-*, *stăpîn-*.

59) „Un tunet răsărit din miază-noapte răscoli clocotitor nemărginirile rotunde şi un ropot fără întrerupere şi nedesluşit vestea, de pretutindeni, apropierea prăpăstioasă a artileriei cereşti".

(Calistrat HOGAŞ)

derivate	compuse
1) subst. *tunet* < vb. *tun(a)* + suf. *–et* 2) adj. *clocotitor* < vb. *clocot(i)* + suf. *-tor* 3) subst. *nemărginir(ile)* < pref. *ne-* + subst. *mărginir(ile)* 4) adj. *nedesluşit* < pref. *ne-* + adj. *desluşit* 5) adj. *prăpăstioas(ă)* < subst. *prăpasti(e)* + suf. *–oas(ă)* 6) adj. *cereşt(i)* < subst. *cer* + suf. *–eşt(i)*	1) subst. *miază-noapte* < subst. *miază* + subst. *noapte* 2) subst. *întreruper(e)* < prep. *între* + subst. *ruper(e)* 3) adv. *pretutindeni* < prep. *pre* + adv. *tutindeni* (înv. 'peste tot' < lat.)

Total: 6 + 3 + 3 + 0 (+ 4) = 12 (+ 4)

A. Observaţii

a) Sufixul *-et* formează abstracte nominale, sufixul *-tor* este sufix de agent; sufixul *-oas(e)* formează nume de însuşiri hipertrofiate; sufixul *-eşt(i)* este specializat pentru formarea de adjective care indică provenienţa; prefixul *ne-* este prefix negativ.

b) Numai la analiza subiectivă, substantivul *tunet* este raportabil la verbul *tun(a)*; în analiza obiectivă, atît substantivul, cît şi verbul sînt continuări româneşti din latina populară (lat. *tonitrum*, respectiv *tonare*).

c) Substantivul *miază* (< lat. *media* 'la mijloc') mai apare în compusul *miazăzi* şi în cîteva sintagme fixe, precum *miază mare* 'mijlocul zilei', *miază cale* 'mijloc de drum considerat în lungimea lui' ş.a.

d) Cuvintele formate prin conversiune au fie radical identic cu acela al etimonului (verbul *vesti* – substantivul *veste*), fie cu forma flexionară din care provin (*răsărit*, *apropiere*).

e) În interiorul unor cuvinte formate pot fi identificate (indirect) alte cuvinte formate, toate prin conversiune: 1) verbul *clocot(i)*, format de la substantivul *clocot* (acesta este un împrumut din slava veche meridională, *klokotŭ*); 2) substantivul *mărginir(e)*, format de la verbul *mărginire*; 3) verbul *mărginire* analizabil ca format de la substantivul *margine*; 4) adjectivul *desluşit* provenit de la verbul *desluşit*; 5) substantivul *ruper(e)* format de la verbul *rupere*. Cu aceste cinci cuvinte, numărul formaţiilor lexicale identificabile în text este de 17 (+ 4).

conversionate	formate prin procedee secundare	cuvinte gramaticale
1) adj. *răsărit* < vb. *răsărit* 2) vb. *vest(ea)* < subst. *vest(e)* 3) subst. *apropier(ea)* < vb. *apropiere*	—	1) art. neh. *un* < num. *un* (conversiune) 2) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 3) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 4) art. *a* < adj. pron. *a* (conversiune)

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *tunet-*, *clocotitor-*, *nemărginir-*, *nedesluşit-*, *prăpăstioas-*, *cereşt-*

Rădăcinile: *tun-*, *clocot-*, *-mărgin-*, *desluş-*, *prăpasti-*, *cer-*

Bazele de derivare: *tun-*, *clocoti-*, *-mărginirile*, *-desluşit*, *prăpăsti-*, *cer-*

La compuse

Radicalii: *miaz-noapt-*, *întreruper-*, *pretutindeni*

Rădăcini: *miaz-*, *noapt-*, *-rup-*, *-tutindeni*

La conversionate

Radicalii: *răsărit-*, *vest-*, *apropier-*

Rădăcinile: *răsăr-*, *vest-*, *apropi-*.

60) „Ca să nu lungesc vorba, hainele bărbăteşti şi femeieşti, din creştet pînă în tălpi şi alte nenumărate lucruri frumoase şi scumpe, fără de mine nu se pot face. Mergi la croitor, intră în bordei, suie-te în palat, ai să mă găseşti. Fetele mă pun în cutiuţe, mă înfig în pernuţe de mătasă şi îngrijesc de mine".

(Ion CREANGĂ)

derivate	compuse
1) adj. *bărbăteşt(i)* < subst. *bărbat* + suf. *–eşt(i)* 2) adj. *femeieşt(i)* < subst. *femeie* + suf. *–eşt(i)* 3) subst. *creştet* < vb. *creşt(e)* + suf. *–et* 4) adj. *nenumărat(e)* < pref. *ne-* + adj. *numărat(e)* 5) subst. *croitor* < vb. *cro(i)* + suf. *–tor* 6) subst. *cutiuţ(e)* < subst. *cuti(e)* + suf. *–uţ(e)* 7) subst. *pernuţ(e)* < subst. *pern(ă)* + suf. *–uţ(e)* 8) vb. *îngrij(esc)* < pref. *în-* + subst. *grij(ă)*	—

Total: 8 + 0 + 2 + 0 (+ 7) = 10 (+ 7)

A. Observaţii

a) Sufixul *–esc* [în text *–eşt(i)*] formează adjective, sufixul *–et* formează abstracte nominale, *-tor* este sufix de agent, sufixul *–uţ* formează derivate diminutivale, prefixul *ne-* este prefix negativ, iar *în-* este prefix delocutiv.

b) Reamintim că, în altă interpretare, verbul *(a) îngrij(i)* – în text, cu forma de indicativ, prezent, persoana a III-a, plural: *îngrijesc* – reprezintă un derivat parasintetic, cu prefixul *în-* şi sufixul *–i*, de la substantivul *grij(ă)*. În analiza noastră, verbul *îngrij(esc)* este derivat sintetic, cu prefixul *în-*, de la substantivul *grij(ă)*, dat fiind faptul că radicalul verbului este *îngrij-*; în radical intră, aşadar, numai prefixul *în–*, nu şi *–i*, sufix gramatical de infinitiv sau de perfect simplu, care rămîne exterior radicalului, neregăsindu-se, după cum se vede, în forma flexionară de indicativ prezent *îngrij(esc)*.

c) În analiza noastră, substantivul *lucr(uri)* provine de la verbul *(a) lucr(a)* prin conversiune – dată fiind identitatea dintre radicalul substantivului şi cel al verbului: *lucr-* – nu prin derivare regresivă, cum se consideră în altă interpretare. De asemenea, am încadrat la conversiune verbul *lung(esc)* (care provine de la adjectivul *lung*) şi nu la derivare (cu sufixul-*i*).

d) Numai în analiza subiectivă, pronumele reflexiv *te* provine prin conversiune din pronumele personal *te*; în analiza obiectivă, acest pronume reprezintă moştenire latină.

conversionate	formate prin procedee secundare	„cuvinte gramaticale“
1) vb. *lung(esc)* < adj. *lung* 2) subst. *lucr(uri)* < vb. *lucr(a)*	—	1) conj. *ca să* < conj. *ca* + conj. *să* (compunere) 2) conj. *şi* < adv. *şi* (conversiune) 3) prep. *din* < prep. *de* + prep. *în* (compunere) 4) prep. *pînă în* < prep. *pînă* + prep. *în* (compunere) 5) prep. *fără de* < prep. *fără* + prep. *de* (compunere) 6) pron. refl. *te* < pron. pers. *te* (conversiune) 7) vb. aux. *ai* < vb. pred. *ai* (conversiune)

e) Adjectivul *numărat(e)* – care furnizează baza de derivare pentru derivatul *nenumărat(e)* – provine prin conversiune de la participiul verbului *(a) număr(a)*. Dacă ţinem cont şi de acest cuvînt, numărul lexemelor formate din text se ridică la 11 (+7). Facem şi observaţia că verbul *(a) număr(a)* poate fi considerat format în română (de la substantivul *număr*), numai în analiza subiectivă, nu şi în cea obiectivă, dicţionarele indicînd în cazul acestui verb etimonul *numerare*.

B. Analiza structurală

La derivate

Radicalii: *bărbăteşt-*, *femeieşt-*, *creştet-*, *nenumărat-*, *croitor-*, *cutiuţ-*, *pernuţ-*, *îngrij-*

Rădăcinile: *bărbăt-*, *femei-*, *creşt-*, *-număr-*, *cro-*, *cuti-*, *pern-*, *-grij-*

Bazele de derivare: *bărbăt-*, *femei-*, *creşt-*, *-numărate*, *croi-*, *cuti-*, *pern-*, *-grij-*

La conversionate

Radicalii: *lunğ-*, *lucr-*

Rădăcinile: *lung-*, *lucr-*.

II.2 DATE STATISTICE

În cele 60 de texte din care au fost extrase şi analizate separat cuvintele formate, în număr de 733, sînt identificabile 259 de derivate, 109 de compuse, 341 de conversionate, 24 de cuvinte formate prin procedee secundare (articulare obligatorie, contaminaţie, pronominalizare, crearea de delocutive, specializare semantică a variantelor morfologice, specializarea semantică a variantelor fonetice, preluarea unui segment din alt cuvînt, preluarea de părţi de cuvînt din cuvinte analoage semantic şi formal).

În cazul cuvintelor formate prin derivare, am constatat că 75 de cuvinte sînt derivate cu prefixe, 181 cu sufixe, 2 sînt derivate regresive, 1 derivat este parasintetic.

În ceea ce priveşte cuvintele formate prin conversiune, am observat următoarele:

— 77 de substantive provin din verbe
— 53 de adjective provin din pronume
— 38 de verbe provin din substantive
— 9 verbe provin din adjective
— 26 de substantive provin din adjective
— 2 adjective provin din adverbe
— 22 de adverbe provin din adjective
— 84 de adjective provin din verbe
— 1 adjectiv provine din numeral
— 2 adverbe provin din numerale
— 11 substantive proprii provin din substantive comune
— 3 adverbe provin din verbe
— 1 adjectiv provine din substantiv
— 1 adverb provine din pronume
— 5 adverbe provin din substantive
— 2 verbe provin din adverbe
— 1 pronume (semiindependent) provine din pronume
— 1 substantiv provine din interjecţie
— 1 verb provine din interjecţie
— 1 substantiv provine din adverb

Dintre cuvintele formate prin procedee lexicale secundare:

— 9 sînt formate prin articulare obligatorie
— 5 sînt formate prin pronominalizare
— 4 sînt formate prin contaminație
— 2 sînt formate prin crearea de delocutive
— unul este format prin specializarea semantică a variantelor morfologice
— unul este format prin specializarea semantică a variantelor fonetice
— 2 sînt formate prin preluarea unui segment din alt cuvînt.

III. TEXTE PROPUSE SPRE ANALIZĂ

1) „Avea în vorbire un fel de întărîtare.

— Ai făcut bine, am încercat eu a-l îmblînzi.

— Ce bine? Unii şi alţii mă confundă şi acum. Am destule năcazuri; nu-mi mai trebuie şi acestea. Eu sînt cel ce sînt; cel ce este m-a trimis".

(Mihail SADOVEANU)

2) „Am asistat în tăcere la toată această înfricoşată spovedanie a umilinţii şi neputinţii şi am simţit pe mine cămaşa de gheaţă şi inima mi s-a ghemuit între ghimpi".

(Mihail SADOVEANU)

3) „L-am văzut stînd în lotcă şi pescuind sub cortul imens al unei sălcii scorburoase, într-o linişte şi o singurătate tulburate doar de zbor de pasere, behăit de vînt ori plescăit de apă; se integra perfect în peisagiu, aidoma sălciei ori luntraşului care priponea lotca cu ghionderul lui".

(Profira SADOVEANU)

4) „Zarea răsăritului e de obicei înceţoşată; în celelalte părţi ale văzduhului adeseori năluceşte ca o zidărie ce ar da ocol singurătăţilor".

(Mihail SADOVEANU)

5) „Atuncea, satisfăcut în sfîrşit, căruţaşul nostru a ridicat codiriştea biciuştei, îndreptînd-o înainte în fundul gării şi arătîndu-ne un cîrd de opt ori zece dropii care zburau în curmeziş, spre soare, schimbîndu-şi locul asupra nopţii".

(Mihail SADOVEANU)

6) „Am mulţămit baciului pentru bunăvoinţa lui şi ne-am aşezat în preajma focului, pe bolovani. Erau pietre cioplite, rupte de la vreo clădire cine ştie cît de veche, îngropată în troienele anilor".

(Mihail SADOVEANU)

7) „Aşezarea oierilor a început a se mişca mult înainte de ziuă, pe cînd noaptea se făcea albăstrie. Cînd am privit depărtările, am văzut aria mării suită deasupra liniei orizontului; pe ea plutea numai floarea moţată a luceafărului de ziuă. Acea privelişte cu totul misterioasă, însă n-a durat decît puţine clipe".

(Mihail SADOVEANU)

8) „Din linişte răzbătea duruitul depărtat al unei ciocănitori, rîsul unui hulub sălbatic. După alte răstimpuri de tăcere îşi spuneau numele şi-şi dădeau vestirea alte vieţuitoare ale codrului, unele cunoscute, altele necunoscute".

(Mihail SADOVEANU)

9) „A fost o primăvară cum n-am mai apucat niciodată alta. O primăvară foarte devreme, de sfîrşit de februarie. După omături mari şi îngheţuri de cremene, deodată, într-o zi, printr-o împrejurare cu totul misterioasă, prevestită totuşi de gromovnice vechi şi călugări bărboşi de la sfînta mănăstire Neamţu, soarele a rămas stăpînitor în senin c-o lucire imensă. Văzduhul s-a umplut de aburi şi a rămas totuşi curat".

(Mihail SADOVEANU)

10) „Despre apropierea verii, tot hanul ne înştiinţa. Curtea şi preajma lui toată se umplea de turme behăitoare, trecătoare la vărat în munte... Dacă aş fi fost de capul meu, aş fi pornit şi eu cu ea odată, spre plaiurile albastre. Bacii puternici şi pieptoşi, cu saricile spînzurate pe umeri, ca nişte dulămi împărăteşti, păstorii de pe lături, cu fluiere în brîie, umbriţi de toate tainele depărtării, strunga alcătuită grabnic în chiar ograda hanului, mulsoarea molcomă... liniştea şi somnul turmelor... mi-au lăsat o vrajă ce n-a mai apus. Odată s-a oprit un ciopor întîrziat cu o huidumă de cioban după el. Urca încet şi cu zăboveli, povestea că-l scutură rău frigurile ce bîntuiau acolo în baltă".

(Vasile VOICULESCU)

11) „Cîţiva oameni de inimă s-au hotărît să facă pasul hotărîtor. Trebuie s-o rupem cu trecutul ticălos. (...) Mai e nevoie să-ţi spun numele? Dacă ţara va fi la înălţimea lui, va putea ieşi onorabil din cataclismul în care au aruncat-o cei fără minte. Mişcarea noastră urmăreşte o consultare discretă a ţării. Avem îngăduinţa şi concursul ocupanţilor. Cei ce vor să ne sprijine trebuie să-şi arate adeziunea".

(Liviu REBREANU)

12) „Înjură din răsputeri şi merge şchiopătînd, iar după cîteva clipe cade grămadă gemînd şi sîsîind. Gloanţele însă vuiesc neîncetat, tot mai furioase, mai dese, ca nişte năpîrci turbate. I se pare că fuge de cînd lumea şi că n-o să se mai sfîrşească goana niciodată. Picioarele îi sînt amorţite, nu le mai simte. Îl cuprinde ameţeala. Cînd îşi vine în fire e într-un şanţ şi aude glasul sublocotenentului".

(Liviu REBREANU)

13) „Un bordei îngenunchiat în pămînt îşi făcea rugăciunea de seară, citind sub steaua unei lămpi scriptura trasă cu degetul pe nisip şi murmurul sălciilor părea cîntarea lui monotonă. Lîngă bordei sta în picioare un mitropolit cu creştetul de rubine: un plop".

(Tudor ARGHEZI)

14) „Cuconul Vasile Creangă (...) era un bătrîn bun şi prietenos, vesel şi glumeţ la petreceri, îngăduitor cu supuşii lui şi, unde trebuia, îşi punea şi el mîna ca să mai uşureze greul; el nu-nvăţase multe-n viaţa lui, dar avea o-nţelepciune şi o isteţie firească care preţuiau mai mult decît pretenţiosul semidoctism de azi".

(Mihai EMINESCU)

15) „Aici trăieşte într-o căsuţă retrasă, departe de zgomotul lumii, cel mai mare artist al neamului nostru – pictorul Grigorescu. În ce lumină fermecătoare ni se arată frumuseţile ţării pe pînzele acestui maestru! Sub ceruri albastre, calde, pe-ntinse răvărsări de plaiuri, pasc turme de oi; un cioban stă rezemat în bîtă pe o muche de deal; păduri ruginite de toamnă îşi scutură frunza".

(Alexandru VLAHUŢĂ)

16) „Mîndrele curţi de pe malul Ialomiţei, înlăuntrul cărora s-a urzit o parte aşa de însemnată din istoria patriei noastre, au rămas părăginite – un morman de ruini înecate de bălării, bolţi surpate, grămezi de moloz sprijinind cîteva ziduri afumate, în care se văd ca nişte răni spărturile ferestrelor, lărgite de ploi. În toate părţile se-ntind desişuri mari de bozii şi de urzici".

(Alexandru VLAHUŢĂ)

17) „Şi cum pot să fie crăiţele
Cînd îşi dezleagă fustiţele
Încreţite, cu horbote şi cu dantele,
Ca să se minuneze lumea de ele?

Şi cîrciumăresele cum or fi
Fără catrinţele lor roşii şi portocalii,
Fără iile lor strînse-n brîuri
Cu arnici, cu alesături şi rîuri"?

(Ana BLANDIANA)

18) „Am rugat-o pe gazdă să-l lase pe ceramist să vorbească, nu mă insulta deloc întrebarea lui. Crisparea mea naturală şi moştenită mi-a revenit brusc dar şi o ciudată relaxare: pîndeam, dar puteam să şi atac. Eram oricum atacat, iată o pîndă mai umană. Unul din peştii din depărtare s-a apropiat brusc şi m-a atacat. Eu însumi puteam ataca – oricum o formă superioară de pîndă, o formă mai umană".

(Nicolae BREBAN)

19) „Spre furia mea, în tonul meu se simţi o nuanţă de amărăciune, chiar de autocompătimire. Am privit în jur: mă aşteptam ca majoritatea să fie indignată de grosolănia ceramistului, de simplismul lui, de conformismul abia mascat, de nuanţele sale provocatoare. Totdeauna există indivizi paşnici care predică blîndeţea faţă de foruri, faţă de oficialităţi".

(Nicolae BREBAN)

20) „Dar frumusețea ritualului e nu numai aceea că îți înlesnește depășirea unor limite, dar că, pe deasupra, te face să le îndrăgești. Fără ritual aș urî hîrtia, stiloul, bătătura de la degetul mijlociu, crisparea și transpirația, petele de cerneală, tremurul mîinii ce-mi stîlcește caligrafia, și tot așa".

(Sorin LAVRIC, „România literară", 39/2003)

IV. BIBLIOGRAFIE MINIMALĂ

Literatură de specialitate

Institutul de Lingvistică din Bucureşti, *Formarea cuvintelor în limba română* (FCLR), I (1970), II (1978), III (1989), Editura Academiei, Bucureşti.

Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română, I – VI (1959 – 1972), Editura Academiei, Bucureşti.

Coteanu, Ion, Forăscu, Narcisa, Bidu-Vrănceanu, Angela, *Limba română contemporană, Vocabularul*, ediţie revizuită şi adăugită, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1985.

Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978.

Ivănescu, G., *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iaşi, 1980.

Rosetti, Al., *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987.

Şerban, Vasile, Evseev, Ivan, *Vocabularul românesc contemporan. Schiţă de sistem*, Editura Facla, Timişoara, 1978.

Zugun, Petru, *Lexicologia limbii române. Prelegeri*, Editura Tehnopress, Iaşi, 2000.

Minuţ, Ana-Maria, *Curs de lexicologie a limbii române*, sub tipar.

Dicţionare

Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, serie veche (DA), 1913-1949, serie nouă (DLR), 1965 şi urm.

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan“, *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan“, *Micul dicţionar academic* (MDA), volumul I (A-C), 2001, volumul II (D-H), 2002, volumul III (I-Pr), 2003, volumul IV (Pr-Z), 2003, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti.

Ciorănescu, Alexandru, *Dicţionarul etimologic al limbii române* (DER), Editura Saeculum I. O., Bucureşti, 2002.

Guţu, Gheorghe, *Dicţionar latin-român*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.

Scriban, August, *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939.

Bun de tipar: aprilie 2005
Tipografia Sedcom Libris Iaşi
ISO 9001:2000
Şos. Moara de Foc nr. 4, cod 700572, Iaşi, România
Tel.: 0232.234.582, 239.218, 242.877;
Fax.: 0232.233.080

Prezentul volum oferă, pe de o parte, îndrumări teoretice (definiţii, reguli, recomandări) referitoare la formarea cuvintelor în limba română prin procedee principale sau secundare. Pe de altă parte, sînt prezentate, analizate ca model sau măcar ca îndreptar, 60 de texte „înţesate" de cuvinte formate, prin parcurgerea cărora studenţii filologi şi toţi cei interesaţi îşi pot completa cunoştinţele aplicative în domeniu.

cuvinteFor

I.S.B.N.: 973-670-119-0